

Onze Taal. Jaargang 23

bron

Onze Taal. Jaargang 23. Genootschap Onze Taal, Den Haag 1954

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014195401_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Een taalmonument

Het bestuur ziet zich genoodzaakt aan de lezers, die op de basis van een groepsabbonnement ons orgaan ontvangen voor een bedrag van f 0,60 (van voor de oorlog) en f 0,75 (van na de oorlog) mede te delen, dat deze bedragen oorzaak zijn van een ernstig verlies op de exploitatie. Wij zijn derhalve verplicht met ingang van 1 Januari 1954 dit abonnementsgeld uniform te verhogen tot f 1, -. Wij zijn echter van mening, dat allen, die ons blad kennen, voor de 12 nummers wel een gulden per jaar over willen hebben.

Wij verzoeken aan degenen, die zich met de inning der abonnementsgelden hebben belast, met de bovenstaande wijziging vooral rekening te houden.

Om dezelfde reden zal het abonnementsgeld voor individueel ingeschreven lezers à f 1, - of f 1,50, worden verhoogd tot f 2, -. Wie bereid is f 2,50 te betalen wordt daarmee lid van het genootschap, waardoor hij o.a. op speciale uitgaven reductie geniet.

De secretaris.

Op 2 Februari 1954, dus over enkele dagen, zal het driehonderd jaar geleden zijn, dat Vondels *Lucifer* voor het eerst ten tonele werd gevoerd. Dit treurspel is een der schoonste werken in onze taalkunst. De bewondering voor de cultuur der oudheid had bij onze 17e-eeuwse dichters een warme belangstelling voor de moedertaal, 'onze onvermengde, rijke, cierlijke ende verstandelijke spraak', opgeroepen. Vondel en Hooft streven welbewust naar een volmaakte taal, geschikt voor verheven omstandigheden, soepel voor het dagelijks leven, scherp voor verhandelingen over abstracte begrippen. De taalrijkdom in *Lucifer* is de vrucht van een jarenlang noest werken van een genie, dat op rijpe leeftijd heel zijn zeggingskracht legt in een spel, handelend over een onderwerp, dat tot het zuiverste en tegelijk moeilijkste van de gehele literatuur gerekend kan worden: de oorsprong van het kwaad. Vondel, die het levende Nederlands in zijn volle omvang wilde leren kennen en daartoe zelf 'de rechte spreekwijzen' ging onderzoeken bij boeren, timmerlui, zeevaarders en schilders, spreekt in zijn *Lucifer* een taal, die op sommige plaatsen klinkt als aan de aarde ontstegen:

Wie is het, die zoo hoogh gezeten,
 Zoo diep in 't grondeloze licht,
 Van tijt noch eeuwigheit gemeten,
 Noch ronden, zonder tegenwicht,
 Bij zich bestaet, geen steun van buiten
 Ontleent, maar op zich zelve rust,
 En in zijn wezen kan besluiten
 Wat om en in hem, onbewust
 Van wancken, draait, en wort gedreven,
 Om 't een en eenigh middelpunt..

Wij hebben reeds meer opgemerkt, dat bij de grote taalkunstenaars de volheid en de pracht van onze moedertaal het beste blijkt. Van ons allen bezitten zij het meest de gave met de taal een verre horizon van verbeelding op te roepen. Het zou daarom

voor Onze Taal verkeerd zijn zich angstvallig te beperken tot de actuele taalzonden en nooit eens een voorbeeld uit onze eeuwenoude taalkunst te beschouwen. De Luciferherdenking bracht ons tot Vondel: het is een verrassend genot na zoveel jaren weer eens de heerlijke gedachten- en taalrijkdom van de grote Zuidnederlandse Amsterdammer te smaken. Het lezen van 17e-eeuwse stukken is niet zo eenvoudig, maar ge-

lukkig ook niet zo moeilijk als men denkt. Gelukkig zijn er vele uitgaven met genoegzame toelichting, die deze werken ook voor een brede lezerskring toegankelijk maken. Ook al benaderen wij de teksten uit ons hedendaagse standpunt en hebben wij niet meer dan een vaag besef van de geschiedenis, de taalgroei, de wijsbegeerte, kortom het gehele wereldbeeld van vroegere tijden, genoeg blijft er over om te bewonderen.

Vondel was op het hoogtepunt van zijn kunnen, toen hij de *Lucifer* schreef. Het is een werk, waarin de smart van de dichter om zijn eigen leed te horen is, om het leed en de onvolkomenheid der mensen. *Lucifer* is het drama van de hoogmoed, de 'blinde staetzucht'. Vondel zocht naar de oorzaak van de ellende in de wereld en zo geraakte hij tot het beeld van de opstandigheid: de rebellerende engel, de eerste schakel in de keten van treurtonelen, waarin de geschiedenis der mensheid bestaat. De ellende is het gevolg van de breuk in de orde: op Gods souvereiniteit is een aanslag gepleegd. Ademloos hebben wij Vondels verzen gelezen en gehoord in de nu achter ons liggende oorlogsjaren, toen de gewetenloze hoogmoed van enkelen de wereld in het verderf stortten.

Staetzucht zal alle Orden stooren.
Hemel, aarde, zee en strant
Zullen staen in lichten brant.
Staetzucht, door het triomfeeren
Als gewetticht, zal verwoet
Godt en alle maght braveeren.
Staetzucht kent noch Godt noch bloet.

Lucifer, de vorst des lichts, heeft Apollion naar het paradijs gezonden om de gelukkige toestand van het eerste mensenpaar te aanschouwen. Teruggekomen schildert hij Adam en Eva in hun paradijselijke heerlijkheid.

De man en vrou zijn beij volschapien, even schoon,
Van top tot teen; met recht spant Adam wel de kroon,
Door kloeckheit van gedaente, en majesteit van 't wezen,
Als een ter heerschappij des aertrijx uitgelezen:
Maer al wat Eva heeft, vernoeght haer bruingoms eisch:
Der leden tederheit, een zachter vel en vleisch,
Een vriendelijcker verf, aenminnigheit der oogen,
Een minnelijcke mont, een uitspraeck, wiens vermogen
Bestaet in eedler klanck; twee bronnen van yvoor,
Een wat men best verzwijge, eer dit een Geest bekoor'.

Lucifer beklagt zich bitter over de verheffing van de mens, die machtiger zal zijn dan hij en alle engelen. Gabriël tracht hem er van te overtuigen, dat voor een engel slechts nederige gehoorzaamheid past. Apollion, de verderver, en Belial, de bedrieger, stijven echter *Lucifer* in zijn groeiend verzet; hij wil in opstand komen tegen Gods raadsbesluiten. Michaël eist, dat de morrende engelen zich onmiddellijk onderwerpen, maar *Lucifer* is nu bezeten van de vreselijke hoogmoed en besluit 'gewelt te keeren met gewelt'. Daarmede is de verdeeldheid een feit. De rebellerende engelen zweren bij de standaard van *Lucifer* en brengen hem eer, die hem niet toekomt.

Bewieroockt *Lucifer* met wieroockkandelaren,
En schalen, rijk van geur; verheerlijckt hem met licht,
En glans van fackelen, verheft hem met gedicht,
Gezangen, en muzyck, bazuinen en schalmeien

Het voeght ons, hem aldus met staetsi te geleien.

In een opzweepende maat klinkt dan het lied van de Luciferisten:

Op, treckt op, o ghij Luciferisten,
Volgt dees vaen.
Ruckt te hoop al uw krachten en listen.
Treckt vrij aen.

Rafaël smeekt Lucifer nog terug te keren van zijn rampzalige weg, maar Lucifer kan niet meer terug: hij is te ver gegaan en verkeert reeds in wanhoop:

Wat raet? Wat best geraemt in dees vertwijfeltheen?
De tijt geen uitstel lijdt; een oogenblick is geen
Genoeghzaamheit van tijt; indien men tijt magh noemen
Dees korthheit, tusschen heil en endeloos verdoemen.
Maer 't is te spa, en hier geen boete voor ons smet.
De hoop is uit. Wat raedt?

Dan wordt Lucifer met zijn gehele bende door Michaël en de trouwe engelen vernietigd. Uriël geeft een dramatisch verslag van de strijd en de diepe val van de opstandige geesten. Lucifers heerlijke schoonheid wordt

in 't zincken, onder 't vallen,
In een wanschapenheit verandert, al te vuil;
Dat helder aengezicht in eenen wreeden muil;
De tanden in gebit, gewet om stael te knaewen;
De voeten en de hant in vierderhande klaewen.

Nauwelijks is het loflied op Michaël verklonken of we horen het ontstellende bericht van de val van het eerste mensenpaar. Dan wordt de komst van een Verlosser aangekondigd: het kwade mag niet zegevieren over het goede.

Dit bescheiden artikelje geeft slechts een zeer spaarzaam overzicht van de inhoud van het meesterlijke treurspel, in onze eigen moedertaal geschreven, Lucifer, de tragedie van het kwaad en de lichtstraal van het komende geluk. Het Nederlandse volk kent zijn dichters niet, wordt beweerd. Laat het onwaar zijn voor ons, die onze taal liefhebben. Leren wij Vondel kennen, een der grootste bouwers aan ons eigen Nederlands.

Juridische catalogus

Een uitgever greep naar de telefoon: 'Ik geef een geschrift uit met de titel "juridische catalogus", maar nu word ik geplaagd door lieden, die beweren, dat niet de catalogus juridisch is maar de boeken, die daarin staan opgesomd. Hoe zit dit?' 'Wel, zeiden wij, dat zit zo..' Het antwoord was heel eenvoudig. Wat is een luie stoel? Een stoel, die ons in ogenblikken van luiheid aangenaam is. Wat is gezonde kost? Kost, die de mens gezond maakt. Achter het gebruik van het bijv. naamwoord kan een heel stuk filosofie verborgen zijn. De eigenschap, die deze woordsoort aangeeft, is lang niet altijd van toepassing op de zelfstandigheid, die er achter staat, maar is dikwijls verbonden met iets, dat met die zelfstandigheid in nauwe betrekking staat. Anders en gewoner gezegd: een zittend leven is geen leven dat zit, een razende pijn geen pijn die raast, een staande receptie geen receptie die..., vallende ziekte geen ziekte die..., een stilzwijgende voorwaarde geen voorwaarde die enz. In de Franse les (die geen les is die enz.)

leerden wij theoretisch de thé dansant kennen. Later hebben wij in de praktijk de heerlijke ervaring opgedaan, dat daar niet de thee danste..

Gesprek in Brussel

Ons artikel in November over de beschaafde omgangstaal in België heeft veel weerklank gevonden en dat is zeer verheugend. Talrijke bewijzen van sympathie kwamen uit Vlaanderen, Brabant en Noord-Nederland. Zo wordt het doel, het overnemen van de algemeen Nederlandse verkeerstaal voor de beschaafde omgang in België, steeds meer bereikt. De zaak komt in het middelpunt van de openbare discussie. Wij nemen hier een drietal brieven over. De eerste is een noodzakelijke aanvulling.

(Dej.-W.) Het voorzitterschap van de V.B.O. wordt waargenomen door twee personen en deze tweede is de heer **E v e r a r d V e r a c h t e r t**. Deze strijder, die in Mei zijn 80ste verjaardag vierde, is een groot pionier geweest voor het beschaafde Nederlands in Vlaanderen. Hij heeft moeten werken onder zeer moeilijke omstandigheden, want 50 jaar geleden sprak nog niemand beschaafd en de tegenwerking was zeer groot. De naam van Verachtert mag niet worden vergeten als er wordt gesproken over beschaafde omgangstaal.

(Be.) Uitgegaan dient te worden van de historische ontwikkeling, alsmede de hierdoor ontstane psychologische achtergrond. De historische ontwikkeling komt hierop neer, dat vroeger zowel Franse als Belgische autoriteiten tevergeefs getracht hebben het gehele land te verfransen. Wel gelukt is het aan deze beweging in het verleden een groot deel van het Vlaamse intellect in zijn kring te trekken. Het gevolg hiervan was, dat Vlaanderen tijden lang beroofd werd van zijn bekwaamste mensen. Deze konden nl. alleen deelgenoot worden van het Europese cultuurpeil door middel van het Franse of verfranse onderwijs.

Voor de eenheid van het Algemeen Beschaafd werd niets gedaan, de streektalen bloeiden in grote verscheidenheid. Hierdoor was de ontwikkeling van een algemeen verspreide woordenschat overeenkomstig het geldende cultuurpeil uitgesloten. Pogingen om hierin verbetering te brengen kwamen neer op het zo letterlijk mogelijk vertalen van de Franse equivalenten die men tegenkwam. Het is nl. zo, dat in een nauwe aanraking van twee talen men al gauw behoefte gevoelt aan een eigen woord alleen al uit psychologische noodzaak.

Het is te begrijpen dat de Vlamingen uit zelfbehoud geneigd zijn om een aantal bastaardwoorden van Franse oorsprong zo veel mogelijk, ik zou bijna zeggen: het kost wat het kost, te vervangen door Nederlandse vormen. In Noord-Nederland ligt deze zaak geheel anders. Hier vindt men een dergelijk, aan het Frans ontleend, woord wel deftig. Het laat zien, dat men zulke woorden begrijpt en derhalve 'met zijn tijd meegaat'. Verder is hier een grote groep mensen die liever een Franse ontlening gebruiken, dan een woord dat enige overeenkomst vertoont met een Duits woord. Vandaar de opkomst van de overdreven bestrijdingen van ontleningen aan het Duits. Men werd geneigd voor de zekerheid het kind maar met het badwater weg te gooien...

(W.P.) Mijn complimenten voor het uitstekende artikel. Uw Belgische zegsman is goed op de hoogte van de zaak, maar hij vergist zich toch als hij de West-Vlamingen als de enige tegenstanders voorstelt. Het zijn vooral de Brabanders (Antwerpenaren) geweest, die hun taal als A.B.N. wensten.

Over 'probleemstellingen'

(L.G.) Stellen wordt vaak ten onrechte wederkerend gebruikt. Iemand stelt zich wel op een standpunt, maar een probleem stelt zich niet in het Nederlands (in tegenstelling tot het Duits en het Frans), evenmin als een artikel 'zich verkoopt' of een betoog 'zich resumeert'. Maar dan rijst onmiddellijk de vraag (bijna had ik gezegd: stelt zich de vraag) wat men dan wel moet zeggen. Raadpleegt men een van de weinige puristische handboeken die dit barbarisme opnemen, dan ziet men dat het gemakkelijker is af te breken dan op te bouwen. Anderzijds zal een handleiding voor taalzuivering bijna onvermijdelijk bondig moeten zijn. Daarom laat ik hier een reeks wendingen volgen, telkens in een concrete zin gebruikt: de taalminnende lezer die bij geval wel eens een artikeltje pleegt, waarin uiteraard verscheidene 'probleemstellingen'^{*)} voorkomen, zal hier, hoop ik, zijn zin zowel voor afwisseling als voor de juiste schakering bevredigd vinden.

- Als men zich verdiept in de studie van die kwestie, komt vanzelf de vraag naar voren hoe... (rijst, doet zich voor, dringt zich op...).
- Het is de vraag in hoever Calvin afhankelijk is van Luther (de vraag kan gesteld worden...).
- In de tijd van S. Thomas was dit probleem nog niet aan de orde (het kwam niet bij hem op).
- Die kwestie komt eenvoudig niet ter sprake.
- Die vraag is niet ter zake.
- Dit zijn de problemen waarvoor de nieuwe regering zich geplaatst ziet.
- Op die leeftijd komt de jonge man voor een probleem te staan.
- Hier liggen tal van problemen die om een oplossing vragen.

Holland-Nederland

Iedereen weet het: Holland is Nederland niet en Nederland Holland niet, maar toch..! Emigranten in Canada en Australië komen eenvoudig uit Holland en niet uit The Netherlands. Weinigen van hen zullen zich daarover boos maken. In ons eigen land echter gaan er stemmen op om in het buitenland meer de naam Nederland te verbreiden. Holland is zeker niet meer het machtigste gewest, waarom dan nog ons gehele land daarmee aanduiden, temeer daar wij toch een goed officieel woord hebben? Ja, het is allemaal waar, maar toch.. Laten wij de zaak eens een ogenblik van de buitenlandse kant bekijken. Meestal is daar ook een officiële (meervoudige) vorm bekend: Pays Bas, Netherlands, Niederlande, (Spaans:) Paises Bajos, (It.:) Paesi Bassi, (Port.:) Paizes Baixos, (Pools:) Niderlandij, (Russ.:) Nidjerlandij, (Tsjech.:) Nizozemsko, (Hong.:) Németalföld, maar veel meer in gebruik is de enkelvoudige vorm, die in alle talen iets gemeenschappelijks heeft: (in dezelfde volgorde) Hollande, Holland, Holland, Holanda, Olanda, Hollanda, Hollandja, Gollandija, Holandsko, Hollandia. Deze enkelvoudige vorm, die wel niet meer vervangen kan worden door 'Nederland' schijnt in het buitenland de voorkeur te hebben om redenen van welluidendheid, gemak: het woord klinkt beter dan de volledige meervoudsvorm en de vooral Romaanse volken vreemd aandoende naam Nederland. Het komt

*) Ik hoop dat de lezer geen bezwaar heeft tegen dit Duits uitzijnde woord, dat (nog) niet in alle woordenboeken wordt vermeld. De ABN-makende gemeenschap gebruikt het, en... het is handig en onvervangbaar.

ons voor, dat in Nederland zelf steeds minder gesproken wordt van Hollanders, als men Nederlanders bedoelt en dat is toe te juichen. Maar of nu ook de - laten we eerlijk zijn - toch wel aardige naam Holland in het buitenland door ons moet worden geweerd? We vinden dit overdreven. Zelf zijn we Nederlanders en toevallig ook Hollanders.. en als we heel eerlijk willen zijn: we zouden het beter vinden, dat de Engelsman ons 'Hollanders' noemde dan het naar onze smaak vervelende 'Dutchmen' gebruikte. Zou er een Engelsman zijn, die het ons kwalijk neemt, dat we van Engeland spreken, terwijl we Groot-Brittanië bedoelen?

Naweek

(D.J.L.) Op pagina 50 van de jaargang 1953 van 'Onze Taal' (Decembernummer), doet iemand het voorstel het woord 'weekend' te vervangen door 'weekwende'. Ik stel er prijs op er Uw aandacht op te vestigen, dat er in het Afrikaans een woord is ter vervanging van het Engelse 'weekend', dat in de Unie van Zuid-Afrika reeds volkomen is ingeburgerd. Waarom zouden wij een nieuw woord zoeken, wanneer er in het Afrikaans een woord is ontstaan, dat de bewijzen heeft gegeven zeer bruikbaar te zijn? Het is het woord 'n a w e e k', waarin ik een analogie zie met b.v. 'najaar'. Een onzer dagbladen gebruikt het woord 'naweek' reeds geregeld.

(Red.) Wij noteerden nog de volgende woorden, met de betekenis van ongeveer 'het laatste gedeelte van': nabanket, nabeurs, nabiecht, nagepeins, nakermis, namiddag, naoogst, naslaap, nasmart, nawinter, nazomer, nazang, nadagen, nadorst, nageboorte, naherfst, nanacht, nanoen, napret, nasmaak. In oude taal vindt men nog veel meer voorbeelden.

Opmerkingen

(Me.) Wat mij vooral hindert, is niet in de eerste plaats de Nederlandsche hebbelijkheid om vreemde woorden en uitdrukkingen te gebruiken; soms is dit onnoodig, soms niet. Het Eng. to start komt overeen met ons beginnen, maar van een vliegtuig dat..(?) kunnen wij toch moeilijk zeggen, dat het begon. Afvaren en afrijden is bruikbaar, wanneer het een vaar- of een voertuig betreft, maar van een vliegtuig zouden wij alleen maar kunnen zeggen, dat het zich in beweging zet; dat het 'start' zou er dus wel mee door kunnen. En welke Nederlandsche woorden zouden wij, zonder aan de duidelijkheid afbreuk te doen, in de plaats kunnen stellen voor efficiency, comfort, fair, sport en gentleman? En zoo zijn er natuurlijk meer.

Heel iets anders is, dat wij zuiver Nederlandsche woorden in een oneigenlijke beteekenis gaan gebruiken. Over het dwaze landelijk, in plaats van nationaal (voor het geheele land geldend), schreef ik reeds; interlanden wedstrijd leest men ook wel voor internationale wedstrijd, maar dat is niet zoo erg, hoewel intercommunaal en interoceanisch toch wel 'onvertaald' zullen moeten blijven. De rijkdom eener taal is nu eenmaal steeds betrekkelijk.

Wat mij bepaald niet aanstaat, is dat vergaderingen etc. verslagen worden en een voetbal-elftal kansloos verslagen wordt, dat arbeiders, of klanten, of kapitaal, aangetrokken moeten worden, dat men iemand zakelijk komt spreken (d.w.z. voor zaken). Ook lees ik van spreiding van arbeidsgelegenheid, of van de vacantes; nog minder fraai is uitsmeren. Omslag wordt tegenwoordig gebruikt in plaats van overschepping of overlading, maar ook wel om te zeggen, dat een toestand (economische, politieke enz.) plotseling, of onverwacht, veranderd is; kenteren schijnt uit de mode te zijn.

(Red. Er is misschien bij deze opmerkingen iets op te merken. Wij wachten nog even.)

Poor Vincent van Gogh

(Red. Comment ça se prononce: Van Gogh?, lieten wij in December een Fransman zeggen. In The Foreign Press News (Juni 1950) stond het volgende wel grappige, kreupele rijm. Het is beslist onvertaalbaar.)

Through the halls of Metropolitan Museum of Art
Move the well dressed throngs of the set called smart
To behold and admire the works of a painter
Than whose lifestory surely none could be quainter.

The connoisseurs criticize, argue, comment
In unmeasured eulogy and learned dissent;
Debating the merit of this worldwide vogue
For that strange Dutch painter, Vincent van Gogue.

A lady who paints tells a stockbrokers wife:
'Be sure that you read Stone's "Lust for Life";
It will thrill you and give you a delightful shock
To read of the past of Vincent van Gock'.

A couple of Bostonians, with an air of ennui,
Search through the catalog for the man's pedigree;
His family is old and so they bestow
Their stamp of approval on Vincent van Go.

The radio announcers gather in huddle
To find a solution for this phonetic muddle
And seek their way through the thickening fog
Of Van Gogue, Van Gock, Van Go and Van Gog.

Then fortune leads to this excited knot
The unruffled face of a tartan-kilted Scot,
Who scornfully states: 'In my hoos at Lomond Lochch
We ken this famous painter as Vincent van Gochch'.

Another passer-by, overhearing that much,
Joins the wrangling group; it's clear that he is Dutch,
For this throat begins to splutter till he finally stammers: 'Ochch...
The right pronunciation? - Sure, it's Vincent van CHCH-O-CHCH'.

De Penningmeester verzoekt leden en lezers hun bijdrage over 1954 (voor leden: minimum f 2,50, voor lezers f 2, -) zo spoedig mogelijk te doen overschrijven op de postgirorekening van de Administratie van Onze Taal te Leiden, no. 529740. Na Februari zal over het verschuldigde bedrag gedisponeerd moeten worden met de kosten en moeite van dien.

[Nummer 2]

Waar woont u?

Aristoteles vroeg om een punt buiten de aarde: hij zou haar uit haar voegen kunnen lichten. Wij moeten wel eens aan dat punt van de Griekse wijsgeer denken. Geef ons een regel en we zullen de taal in haar voegen zetten. Wat zegt U van de volgende ontboezeming van een notaris uit het Oosten des lands?

Mijn ene broer zit op Java, en mijn andere in Nieuw-Zeeland. Aannemelijk, want men woont op een eiland en in een land. Maar mijn nicht zit op Ameland en haar verloofde ergens in Australië. Dat zal dan wel liggen aan de relatieve grootte van die plekken gronds. De Hagenaars zien elkaar 's zomers op Scheveningen, en de Rotterdammers aan de Hoek (van Holland). Vroeger woonden sommige Nieuwediepers aan de Oude Helder; in Amsterdam woont men in het algemeen aan een gracht en aan een straat, maar in Den Haag woont men in een straat, wat mij deftiger in de oren klinkt. Woont men in Den Haag soms in een gracht? Ik vermoed dat men er althans op een gracht woont, op de Suezkade bijvoorbeeld. Welke eigenschap van de zegslieden in kwestie bepaalt deze subtiele verschillen? Of welke eigenschap van de omgeving? Het lijkt me niet zo eenvoudig als in het Engels, waar men alleen at of on de allerkleinste plaatsjes of eilanden (at Polperro, Cornwall, or on a cannibal island) 'leeft', maar toch nog altijd in Exeter en in Ripon. Wie heldert dit eens op? Er is zelfs een onder met betrekking tot onze woonplaatsen: in ambtelijke stukken kan men b.v. wonen in de buurtschap Sibculo, onder de gemeente Hardenberg. Dit laatste is nog wel via het 'ressorteren onder' te verklaren, maar als onze taal werkelijk zo rijk is moet zij toch ook raad weten met op, in en aan.

'Als onze taal werkelijk zo rijk is, moet zij toch ook raad weten met op, in en aan!' Over rijkdom valt niet te twisten. Wat is rijk? Rijk aan woorden, uitdrukkingen, veranderingen of.. regels? Luisteren wij eens naar Coornhert in 1568: 'Onze tale en is niet zo arm of men zou daarmede wel alles uitrichten wat andere talen gedaan hebben, als men ze maar grondeerde en tot het uiterste aan het licht bracht wat voor schatten er in verborgen liggen.. Rijk is de tale die van verstandige woorden heeft overvloedige verandering.' Coornhert bedoelt daarmede een rijkdom aan vormen voor geslacht en naamval (Latijn!) maar ongetwijfeld kunnen wij zijn spreuk in onze hedendaagse tijd, nu de naamvalsvormen in analytische constructies overgegaan zijn, toepassen op de rijkdom aan voorzetsels, die immers - tezamen met andere wendingen - in de plaats zijn gekomen van de naamvals-rijkdom. Wij zullen dus de schatten 'tot het uiterste aan het licht moeten brengen'. Voorwaar niet eenvoudig voor een paar bladzijden druks, maar gelukkig kunnen we steunen op onderzoeken, die taalgeleerden, evenals de notaris geprikkeld door op het dorp en in de stad, verricht hebben.

Taalverschijnselen, dus menselijke, dus grillige verschijnselen kan men alleen ontwarren, als men gewend is veel en scherp taal waar te nemen. We zouden een soort enquête moeten houden op honderden plaatsen in ons land: woont U op, in of aan? Een ware vloedgolf van voorbeelden zou ons overstelpen, we zouden sorteren en nog eens sorteren en als we na veel vergelijken, wikken en wegen een

'regel' zouden gevonden hebben, zou net dat ene verwenste voorbeeld opduiken, dat precies onze schone theorie in scherven zou gooien. Om enige regelmaat - laten we aannemen dat die er is! - in de plaatsaanduiding met op, in en aan te ontdekken moet er in elk geval rekening gehouden worden met twee dingen: 1°. Op, in en aan hebben een ruime gebruiksfeer, die men kan achterhalen uit de historie van het gebruik dezer voorzetsels. 2°. De voorgeschiedenis van de straten, pleinen, dorpen enz. kan licht werpen op de merkwaardige voorkeur, die in sommige gevallen voor bepaalde voorzetsels heerst. Gaat men uit van de gedachte 'op = boven op, in = midden in, aan = rakend aan', dan komt men niet uit de moeilijkheden. De drie voorzetsels betekenen veel meer. Van de boot, die op Londen vaart, en de man, die op Zandvoort woont,

kan men kwalijk volhouden, dat ze 'ergens boven op' verkeren. Op, bijvoorbeeld, kon in de Middeleeuwen 'in de onmiddellijke nabijheid van' betekenen. Men vergelijk de oude naam Bergen- o p -Zoom met de nieuwe Alphen- a a n -den-Rijn. Nu kunnen we een woordenboek ter hand nemen en dan meteen maar het uitgebreidste van alle woordenboeken: het W.N.T. Schrikt U niet! De drie voorzetsels beslaan te zamen ongeveer driehonderd lange kolommen vol kleine lettertjes! Geen inlichting om even gauw te weten, waar het op staat.. Het woordenboek registreert, maar de voorbeelden worden zo gegroepeerd, dat er orde in de baaierd te onderkennen valt. Het verschijnsel 'i n de stad, o p het dorp' heeft in O.T. reeds eerder de aandacht op zich getrokken (11e en 12e jaargang), maar met verklaringen, vooral als die voor de hand liggen, moet men oppassen. Een verklaring, die voor de hand ligt, namelijk, dat bij 'op wonen' aan een zekere hoogte gedacht moet worden (zoals o.a. het grote Woordenboek èn O.T. 1942-43 doen) en dat menige 'op'-aanduiding ontstaan is, daar oudtijds de desbetreffende plaats hoger gelegen was, blijkt toch niet in overeenstemming te zijn met de feiten.

Een twaalfal jaren vóór de beschouwingen in O.T. heeft Bon. Kruitwagen (Maasbode 27-3-30) getracht enige vaste lijnen in het gebruik van de bedoelde voorzetsels te ontdekken. Het komt ons voor, dat zijn ideeën hieromtrent voor ieder van ons zeer lezenswaard zijn. De schrijver, die voornamelijk het gebruik in Rotterdam beschouwt, constateert: 1°. O p komt voor bij alles wat een r u i m e o p e n v l a k t e aangeeft of aangaf. Controleren we dit voor andere steden, dan blijkt het heel dikwijls juist te zijn: de Hagenaar zegt: op de Mient (= gemeenschappelijk stuk grond), de Amsterdammer: op het Hekelveld, de Haarlemmer: op het Houtplein. Wellicht, moeten we echter verzuchten, zijn hierop uitzonderingen te vinden, maar laten we die ons, gemakshalve!, besparen. 2°. 'O p wordt gebruikt bij alles wat blijktens zijn naam w a t e r is (ook al is het nu gedempt), en bij alles wat aan het water is gelegen, hetzij als laad- en losplaats, hetzij als waterkeering.' Hiervan kan men ook vele voorbeelden vergaren: op het Spui, op de Prinsengracht, op de Coolsingel, op de Schiedamse dijk, op de Leidsevaart. 3°. De Rotterdammer gebruikt o p , waar het de b u i t e n g e m e e n t e n betreft: op Katendrecht, op Overschie. Dit laatste is niet geheel bruikbaar voor Amsterdam en Den Haag, waar naast o p veel i n in dit geval voorkomt. Het is natuurlijk ook mogelijk, dat het begrip buitengemeente met ruime open vlakte ('op Heemstede' zegt de Haarlemmer) of met water ('op Scheveningen') samenvalt. Het voorzetsel a a n ziet men ook naast o p , vooral wanneer het gehele terrein bedoeld wordt: zo woont de Amsterdammer a a n de Amstel, maar o p de Amsteldijk. Het laatste woord begrenst de aanduiding nauwer. Het voorzetsel 'i n' ziet Kruitwagen in Rotterdam gebruikt bij lanen, straten en stegen en bij alles wat het karakter van tuin of geboomte aangeeft. Men moet, zoals wij reeds zeiden, rekening houden met de voorgeschiedenis van een straat. In Heerlen schijnt men 'o p de Akerstraat' te zeggen. De straat is immers pas laat bebouwd. In Den Haag woont men o p de Laan van Meerdervoort, een brede ruime laan. Ook waar de Laan later nauwer is geworden, blijft het idee van openheid. Andersom: in Utrecht zegt men 'i n de Lijnmarkt', een smalle straat, die om 'i n' vraagt. In vele steden ziet men dergelijke vreemde voorzetselbepalingen, die meestal met de genoemde 'regels' verklaard kunnen worden. In Rotterdam zeide men 'o p de Kipstraat'. De straat heette vroeger.. Kips l o o t . En om nog even bij de kip te blijven: de Hagenaar woont i n de Kiplaan (niet breed) en o p de Prins Mauritslaan (wel breed). Wie Hagenaar zegt en zelf daar niet woont, zegt standsverschil. De enkeling, die het verschil 'in-op' in de Residentie als een traditie gelijk de houten ham en de vioolkist voor de aardappelen

verklaard heeft, is hier toch heus abuis. Komt men 'in' tegen waar men 'op' verwacht, dan moet men verdisconteren, dat soms twee visies mogelijk zijn en dat een er van beslissend bleek te zijn. Rotterdam: i n de Boompjes (maar de nabijheid van de Maas had ook 'op' kunnen opleveren), Den Haag: o p het Voorhout (geboomte, maar het brede karakter overweegt hier). Wij verbeelden ons geen ogenblik, dat met bovenstaande beschrijving ineens alle vragen opgelost zijn. Ze is echter goed bruikbaar en beter dan al het gefantaseer dat bij tijd en wijle over 'op, in en aan' te berde wordt gebracht. Dat men i n een land (Nieuw-Zeeland, Australië, Engeland) maar o p een eiland (Java, Ameland) woont, kan toch niet raadselachtig zijn. 'In' heeft hier wel degelijk de eerste betekenis 'midden in', gelijk 'in een huis wonen'. Ook 'op' zal hier de eerste betekenis hebben 'boven op'. Reizende van Nieuw-Zeeland en Java naar de Nederlandse straten en grachten, moeten we ijlings de eerste betekenis van 'op' en 'in' loslaten. De Amsterdammers wonen niet aan maar o p de gracht en i n de straat. Bij Sibculo 'o n d e r' de gemeente Hardenberg' behoeft men niet aan invloed van 'ressorteren-onder' te denken. 'Onder' geeft een afhankelijkheid, ondergeschiktheid te kennen: onder de indruk, onder toezicht. Bij aardrijkskundige namen, die een zekere uitgebreidheid aangeven, staat het om het behoren tot een bepaald rechtsgebied uit te drukken. Deze betekenis is echter dikwijls verzwakt tot 'in de onmiddellijke omgeving van'.

Bij 'op een dorp - in een stad' is ook wel gedacht aan de hoogte tegenover de vlakte. Zo kwam men er toe 'dorp' af te leiden van 'terp', iets heuvelachtigs. Doch 'dorp' komt n i e t van 'terp', al heeft het er dan veel mede te maken. Royen, die het type zorgvuldig heeft onderzocht, kwam tot de conclusie, dat ook hierbij aan de 'vrije ruimte met wijd uitzicht' gedacht moet worden. De stad was ommuurd, het dorp niet. Natuurlijk konden er i n de stad plaatsen zijn, die 'op' vroegen evenals o p het dorp plaatsen, die 'in' kregen. 'Alle simplisme is o p taalterrein uit den boze; en het is hier alweer zoals overal elders bij taalkundige kwesties: alleen veel materiaal van overal

vandaan kan een hypothese tot zekerheid brengen. Een enquête hierover zou welkom zijn.' (Ons Eigen Blad 1949).

Een enquête! Het woord, door ons reeds op de eerste pagina gebruikt, schrikt ons een beetje af. Sturen duizend mensen elk twintig voorbeelden, dan zijn er twintig duizend voorbeelden, die bekeken moeten worden.. O.T. heeft niet de beschikking over de honderden kolommen van het Woordenboek. Niettemin, het zou ons interesseren, hoe in verschillende streken de drie voorzetsels gebruikt worden. Dikwijls zal ter verklaring een uitgebreide kennis van vroegere plaatselijke situaties nodig zijn.

Zou onze taal geen raad weten met op, in en aan? De goede raad is hier helemaal niet duur, men moet alleen wat langdurig zoeken en.. op de koop toe nemen, dat er onvindbare zaken zijn.

Belgische krantentwist

'La Libre Belgique' vertelde eind Januari van een taalincident, dat zich had voorgedaan bij de Kolen- en Staalgemeenschap in Straatsburg. Prof. P. de Smet hield een redevoering in het Vlaams. Zoals te doen gebruikelijk is, werd de rede vertaald in het Frans en Duits. Nu eisten de Ned. leden, dat de rede ook in het Nederlands zou worden vertaald. Een van hen moet zelfs, volgens La Libre Belgique, hebben gezegd, dat Vlaams nog geen Nederlands is. De Belgische krant, van oudsher anti-Vlaams, is hier gretig op ingegaan: 'De Nederlanders zeggen zelf, wat wij allang hebben beweerd, namelijk dat Vlaams geen Nederlands is.' Er zijn echter in België nog meer voorname dagbladen. De 'Gazet van Antwerpen' diende de Waalse broeder behoorlijk van repliek: 'Prof. de Smet heeft zich wellicht niet erg gelukkig uitgedrukt. Maar hij behoort tot de categorie van die beklagenswaardige Vlamingen, die destijds bij gebrek aan Vlaams onderwijs hun middelbare en universitaire studies helemaal in het Frans moesten doen. Het moet ons echter van het hart, dat de taal, die Prof. de Smet in Straatsburg heeft gebruikt, niet slechter was dan het Nederlands van bepaalde Nederlandse dagbladen, waarvan Jan Greshoff verklaarde, dat het een brouwsel is van gallicismen, anglicismen en germanismen. Dit brouwsel is de spreektaal van wat men doorgaans "de smalle Hollander" noemt, een verschijning, die overeenkomt met onze franskiljon. Beiden zijn vervuld van zelfingenomenheid en van misprijzen voor de Vlamingen.'

Moet er nog veel commentaar bij dit bericht? 1. Zeker geen elegante houding van onze Ned. afgevaardigden. 2. Dat kunnen we in onze zak steken. 3. Greshoff overdrijft soms wel eens. 4. De Gazet mag ook wel haar eigen kolommen uitkammen.. 5. Goed gezegd over die smalle Hollanders. 6. Spreek in België Nederlands, maar dan goed Nederlands! 7. Begrijpt U nu waarom in België de V.B.O. bestaat?

De scooter

Wat kunnen we toch eigenlijk blij zijn met dat pittige vaderlandse woordje 'fiets', waarvan men de verklaring niet met zekerheid weet. Na de fiets kwam de 'motorfiets'. En daarna dat tuffende, pruttelende, dartele, volgens sommigen levensgevaarlijke ding, dat de volksmond 'bromfiets' genoemd heeft. Maar nu is glimmend, glanzend, gestroomlijnd het vermakelijke voertuig in onze straten verschenen, dat 'scooter' heet. Hier stond het volk wel met zijn mond vol tanden? De benijdenswaardige

wezens, die zich met dit grappige, elegante tweewielertje verplaatsen, zullen van de vreemde naam geen afstand willen doen: zij komen dan in de klasse van de fiets met haar afleidingen, waaruit zij zich na noest sparen omhoog gewerkt hebben. Moeten we het woord maar opnemen gelijk de reeds lang bekende Europese namen als 'tram, auto enz.'? Wie doet eens een goed voorstel? Het woord schijnt gekomen te zijn van het engelse 'to scoot', dat 'rennen' betekent. In Duitsland noemt men de scooter algemeen 'Roller'. Laten we, om U bekende redenen, dat woord dan maar niet nemen.

Kalis

Een lid vroeg ons de betekenis van 'kalissen', dat hij in geen enkel woordenboek had kunnen vinden. Het is een vrij grof woord, ontleend aan de Spaanse zigeunerstaal. 'Kalis' betekent 'zwerfer, vagebond', het krijgt door de overeenkomst met 'kaal' ook de bijbetekenis van 'arme, berooide drommel'. Het werkwoord 'kalissen' betekent 'zwerfen, pierewaaien'. Het is o.a. te vinden in een zeemanslied: 'Wie wakker wil kalissen, meugen nog mee.'

Jeugdlectuur

Gelezen in een bespreking van jeugdboeken:

'Dit boek is schijnbaar bedoeld voor volwassen meisjes. Gelijk bij vele jeugdboeken helaas, moet men hierin blijkbaar excuus vinden voor de zwakheid van de stijl. Geen enkele figuur treedt zover uit de grondverf, dat 't een mens werd. Verder zal niemand er iets slechts van leren.'

Verzucht na lezing hiervan: Halfwassen volwassenen blijken schijnbaar, ja schijnen zelfs blijkbaar geen excuus te vinden helaas voor de zwakheid van de stijl, waarmede dit figuur, dat zover uit de grondverf getreden werd, mens kon worden; verder zal iemand daar slechts niets van leren.

Nederlandse advertentie

Chateau X
Hotel-Bar-Restaurant
Cuisine exceptionelle
Sale pour congresse et partie
Dir. Suisse.

Wij maken hieruit op, dat er een Zwitserse directie is. In dit heerlijke bergland wordt ook wel Duits gesproken. Dat ziet er in 1954 in onze pers nog niet vertrouwenwekkend genoeg uit. Engels, ach dat

wordt weer platvloers, als de eerste de beste kruidenier zijn klanten een Happy New Year toewenst. Dan maar weer Frans: we zijn toch in een hotel, waar gewoonlijk een cuisine is. U dient natuurlijk te weten, dat dit chateau in een gewoon Nederlands dorp (Brabant) te vinden is. Wij hebben het genoteerd pour une congresse de la société N.L. (Notre Langue).

Nieuwe en oude straten

De Nederlandse steden breiden zich uit. Gelukkig. De woningnood is de allergrootste na-oorlogse ellende. Maar straten moeten namen hebben. Onze gemeentebestuurders hebben nog wel zoveel fantasie, dat zij niet behoeven over te gaan tot de 25e straat en de 16e laan. Als de schilders, schrijvers, helden uit de geschiedenis, figuren uit de plaatselijke historie, rivieren, vogels en bloemen op zijn, komen de namen van onze steden en dorpen aan de beurt. Menige wijk is dan een goede repetitie van onze aardrijkskunde van de lagere school. Er komt daarbij dikwijls een moeilijkheid in de keuze, bijv. Groninger kade, Groningse kade of Groningen kade; Hilversummer straat, Hilversumse straat of Hilversumstraat. Spellingvarianties als: de woorden los of aan elkaar of verbonden met een koppelstreepje maken de zaak niet gemakkelijker. Een bewoner van een nieuwe wijk, ergens in den lande, klaagde zijn nood over de z.i. 'verregaande systeemloosheid, die op dit gebied schijnt te heersen'. Of O.T. daaraan iets kon doen? Het probleem is niet nieuw. Prof. Wille, lid van onze Raad, heeft eens een lange beschouwing gewijd aan deze kwestie. Hij had veel materiaal verzameld en maakte onderscheid naar de landstreek, de vorm van de naam, de sfeer van het woord er achter, de stijl. Zijn conclusie luidde: al kan men over een enkel grensgeval twijfelen: -s in den regel, -er alleen in bepaalde vaste verbindingen (Haarlemmer Hout, Edammer kaas). Straten, die in onmiddellijk verband staan met een bepaalde plaatsnaam, krijgen -s: dus de weg van Den Haag naar Scheveningen: Schevening s e weg, maar straten, die geen verband hebben met een dergelijke naam en daarmee worden aangeduid om een wijk te vullen, zonder uitgang, dus: Javastraat, Meppelweg, evenals dit altijd bij persoonsnamen gebeurt: Vondelkade, Rembrandtplein. En nu een Zondagse wandelspeurtocht naar de 'foute' straten in Uw stad.. Iets anders moet ons bij deze straattaal nog van het hart: mogen de gemeentebesturen, vooral in de groeiende steden, genoegzaam inspiratie bezitten om goede, eenvoudige, welluidende, niet door hun betekenis opvallende namen te vinden. Er zijn wijken, waarbij reeds de pippeling, de tomaat, de meloen, de aardbei, de sinaasappel en de kokosnoot te pas moesten komen. Nu niet de stap naar de andijvie, de aardappel en de zuurkool! Er komen jonge (en ook oude) mensen in die straat te wonen, die graag aan anderen de naam van hun straat willen opgeven zonder elke keer van dezen een verbaasd en olijk glimlachje in ontvangst te moeten nemen.

U schreef en wij

hebben de laatste weken weer heel wat brieven verstuurd. Hier volgt een keus. Soms is het een vraag, soms een opmerking. Wij nemen alles graag aan. Ook nieuwe leden en lezers. U weet toch, dat wij in Februari van het vorige jaar Uw hulp hebben ingeroepen ter verdubbeling van ons ledental? Wij moeten velen oprecht dankbaar zijn voor hun toegewijde propaganda, maar tevreden zijn we niet. Dat ligt in onze aard, die we angstvallig wensen te vrijwaren voor zelfingenomenheid. De hoeveelheid leden kan a l t i j d groter. □ Met 'hoeveelheid' willen we beginnen.

Iemand vond 'hoegrootheid' onjuist, omdat er geen 'hoekleinheid' bestaat. Verkeerd geredeneerd in taalzaken. 'Hoegrootheid' is goed Nederlands, hoewel daarvoor dikwijls 'grootte' gebruikt wordt. 'Hoeveelheid' is toch zeker goed, al bestaat er geen 'hoeweinigheid'. □ Nog zo'n redenering: mogen we wel spreken van 'aanschaf' en moet dit niet zijn 'aanschaffing'? We spreken toch ook niet van 'afschaf'? Wat dunkt U hiervan: we hebben 'uitleg' en 'uitlegging', dus moeten er ook zijn 'aanleg' en 'aanlegging'. Oppassen met 'dus' in taalkunde! De korte vorm, de z.g. stamvorm, mag zeker zelfstandig gebruikt worden. Heel gewone keukentaal: van de kook, aan de kook, in de week zetten, aan de weet komen, in de maak zijn, een hele sjouw, een zware klim. Het achtervoegsel -ing is zeer productief, maar daarnaast mogen gerust vormen zonder -ing voorkomen. Zonderling? Zo is het nu eenmaal in de taal.

□ Enige taalzuiveraars beweren: ons inziens - invloed van mijns inziens - is fout; juist is: onzes inziens. Wij zijn het daarmee niet eens. Vanouds bestaan beide vormen ons en onzes. □ 'Bestaan in of uit?' In geeft aan de definitie, uit de samenstelling in delen. Tot zover is de theorie aardig. Bedenklijk wordt het pas, als de definitie neerkomt op het noemen van de delen. Men krijgt de indruk, dat beide voorzetsels zonder veel verschil van betekenis naast elkaar voorkomen en dat 'uit' het bezig is te winnen. □ We hebben het eens over 'soda' gehad.. In Leeuwarden werd het schilderachtige 'polkazeep' gebruikt. □ We zijn wat begonnen met die soda! Een doctor in de scheikunde zegt, dat 'droogwater' onzin is, want soda is een vaste stof. Wij moesten van dit water ook al niets hebben. □ Dezelfde doctor ziet liever 'dienstbetoon' dan 'service'. Wij ook, maar wij vrezen de macht van de dealers. □ Er bestaan geen goede Nederlandse spraakkunsten voor buitenlanders. Dat riepen wij wel wat te vlug uit. In handen gehad het uitstekende werkje van H. Koolhoven: Teach yourself Dutch (London, University Press). Een aanbeveling waard. □ 'Hoe breek ik meesmullen af? Van Dale zegt meesmullen.' We beminnen Van Dale, maar zelf zouden we afbreken mee-smullen. In betekenis hangt het samen met het Engelse 'to smile' en in afkomst met een heel lelijk woord voor mond, dat ruwe lieden in toorn uiten. □ 'Aan foaien heb ik een gruwelijke hekel, maar ik zou wel eens willen weten, waar dit woord vandaan komt.' Wij zullen het U zeggen zonder hope op zo iets. Van het Franse 'voie' (weg, reis), dus een afscheidsgeschenk. Men moet voor sommige dingen ook wel iets geven, niet er na maar er vóór.. □ Aan O.T. moet men ook iets geven om lid te kunnen worden. Niet veel. Vertelt U dat aan allen degenen, die U deze maand overhaalt. U maakt daarmee goed, wat U het laatste jaar niet gedaan hebt.

De Penningmeester verzoekt leden en lezers hun bijdrage over 1954 (voor leden: minimum f2,50, voor lezers f2,-) zo spoedig mogelijk te doen overschrijven op de postgirorekening van de Administratie van Onze Taal te Leiden, no. 529740. Na Februari zal over het verschuldigde bedrag gedisponeerd moeten worden met de kosten en moeite van dien.

[Nummer 3]

Twintig jaar geleden

Op 15 Dec. 1930 verscheen in het Alg. Handelsblad een artikel, getiteld 'Het Paard van Troje', geschreven door onze eerste voorzitter, de heer C.K. Elout. De schrijver hiervan voerde sinds vele jaren een hardnekkige strijd tegen germanismen. Dit artikel, later gevolgd door 'Trojaansche Veulens', gaf de stoot tot de oprichting van Onze Taal. Op 16 Mei 1931 werden te Amsterdam de grondslagen van de nieuwe vereniging vastgesteld: 'De vereeniging heeft ten doel het bevorderen van de zuiverheid der Nederlandsche taal, in het bijzonder in dit tijdsgewricht, ten aanzien van germanismen.'

Een zeer sterke steun ondervond het Genootschap in zijn eerste jaren van de Raad van Deskundigen, ja, zonder deze Raad was het werk nagenoeg onmogelijk geweest. Geregeld werden in de eerste nummers van O.T. lijsten van germanismen opgenomen. Deze lijsten waren eerst onderzocht door de toenmalige Raad. In 1934, dus nu twintig jaar geleden, kwam de eerste samenvatting van deze lijsten uit. O.T. en de Raad zijn daarna nog enige jaren doorgegaan met het samenstellen van deze lijsten, doch langzamerhand kwamen ook andere barbarismen en andere onzuivere wendingen ter sprake. Bladert men eens de laatste vijf jaargangen van ons blad door, dan zal men zeker niet zoveel aanvallen op germanismen vinden als vroeger. Het karakter van O.T. is dus veranderd.

Moeten wij nu nog bang zijn voor germanismen? Is de zaak na oorlog en bezetting niet geheel anders geworden? Is er niet een dergelijke afkeer van het Duits ontstaan, dat invloed van die taal nauwelijks nog aangetroffen kan worden? De politieke situatie van Duitsland, de afkeer of bewondering van de Duitse taal, de frequentie van de omgang met Duitsland doen voor O.T. even weinig ter zake in 1954 als twintig jaar geleden, in taalkundig opzicht althans. Het betreft hier het N e d e r l a n d s . Het eigen karakter van onze taal stond op het spel en al zijn de omstandigheden in Europa veranderd, het staat nog op het spel. Wel wordt in onze dagen een vloed van Engelse en quasi-Engelse woorden over ons uitgestort, maar toch geloven wij, dat dit verschijnsel onze taal niet zo in haar wezen aantast als de Duitse invloed. Het Engelse woord wordt als vreemdeling herkend, het zal weer verdwijnen en plaats maken voor een ander. Het Duitse woord evenwel krijgt een Nederlands gewaad, het is een als landgenoot vermomde buitenlander, een indringer met een vervalst paspoort en zo zal het onze taal voorgoed infiltreren. Wij stellen daar geen prijs op. In 1934 niet en in 1954 ook niet. Er is juist een gevaar in onze dagen: de Engelse invloed op onze woordenvoorraad leidt onze aandacht van het Duits af, de vermeende afkeer van het Duits (bestaat die wel?) zal ons doen denken: nu loopt het zo'n vaart niet meer met die germanismen, die sterven vanzelf.

We hebben die samenvatting van germanismen uit 1934 nog eens rustig bestudeerd en ons afgevraagd, welke van deze woorden ook nu nog als bastaardwoorden in onze taal leven. Sommige germanismen lijken nu toch wel totaal verdwenen te zijn, als: aanstrengen, begaving, daadzaak, baargeldloze betaling, keelkop, rondgeving, nederlage, schrof, stapelloop, verloond, verstandsrecht, vragelijk, wikkkelkind. Welke germanismen zijn nu zo veel gebruikt, dat ze een bescheiden burgerrecht hebben verkregen? Het liefst zouden we zeggen: geen van alle. Wij kunnen de vraag niet goed beantwoorden. Neemt men het woordenboek van Koenen, dat geen speciaal doel van taalzuivering heeft (de 23e

druk is herzien door Dr. Bezoen, die in zijn voorbericht een goedkoop grapje over O.T. maakt), dan vindt men, dat in dit boek vele woorden, door O.T. als germanismen gebrandmerkt, ook als zodanig zijn opgenomen. Koenen maakt een merkwaardig onderscheid. Kleefstof, voor-

radig, springstoffen, aanhangwagens zijn voor hem goed, van kogellager heet het 'beter kogelkussen', koptelefoon is 'gewoon, maar eigenlijk verwerpelijk germanisme', meemaken 'wordt als germanisme beschouwd'. We moeten de knoop maar doorhakken: laten we de gehele eerste lange lijst na twintig jaar opnieuw aan U voorzetten. Hier en daar hebben we iets verkort of veranderd. Onze Taal heeft nu ruim veertig maal zoveel lezers als in 1934. Wij menen, dat we U allen hiermede een dienst bewijzen. Misschien kunnen we over enige tijd wederom zo'n samenvatting laten herdrukken.

NIET

aangestelden

aanhangwagen

aanleveren

aanstrengen

aanwenden (van maatregelen, pogingen, aangewende kunst)

aanzichtkaart (of 'ansicht')

afbouw (van lonen b.v.)

afflauwen (en afzwakken, afmageren, enz.)

afslachten

alleenrecht (-verkoop)

als (in de betekenis van: toen)

ambt (= kantoor)

arbeidersvijandig

baargeldloze betaling

band (boekdeel)

bedlaken

beduidend

beëindigen

begaving

begeesterd

begeleidverschijnselen

bemerking

benutten

betere (b.v. meubilering voor betere huizen)

betreffende (b.v. de betreffende paragraaf)

WEL

personeel, bedienden, beambten

bijwagen

bezorgen

inspannen

van maatregelen: toepassen; van pogingen: in het werk stellen; toegepaste kunst

prentbriefkaart of prentkaart

verlaging

verflauwen (verzwakken, vermageren, enz.)

slachten (soms ombrengen, uitmoorden)

uitsluitend recht (verkoop), monopolie

toen (toen hij die morgen ontwaakte)

kantoor

de arbeiders vijandig

betaling per giro, door overschrijving

deel

beddelaken

aanmerkelijk (e.d.)

eindigen, voltooien, sluiten

begaafdheid, gave, talent

geestdriftig

begeleidende verschijnselen

op- of aanmerking

gebruiken, bezigen

huizen van (of voor) meer gegoeden, huizen van stand

desbetreffende, bedoelde, vermelde

billijk (in de betekenis van goedkoop)	goedkoop, laag, niet duur
bontgevoerd	met bont gevoerd
bouwen (van wegen, kanalen, werktuigen en toestellen)	aanleggen, graven, ineenzetten, vervaardigen
buiten dienst (van milit.)	gepensioneerd of op non-actief
daadzaak	feit
daarstellen	vormen, inrichten, enz.
dame (i.h. schaakspel)	Koningin
dierarts	dierenarts
doornemen (een boek)	doorstuderen, doorlopen, doorwerken (van een muziekstuk:) doorspelen
doorvoeren (b.v. een andere werkverdeling)	invoeren, doorzetten, volvoeren, ten uitvoer brengen, enz., al naar de betekenis waarin het wordt gebruikt
duiden op (dit duidt op een verkeerde aanleg)	betekenen, wijzen op, doen vermoeden
durend	blijvend of langdurig; ook: onafgebroken, voortdurend, (ge)staag
(op) eenmaal	op eens; plotseling, eensklaps
(op) erewoord	op mijn (zijn) woord van eer. (Z. Nederl.): op mijn erewoord
eigendommelijk	eigenaardig
epileptiker	epilepticus
frontaalkwab	frontale kwab
het gaat om het handelt zich om	er is kwestie (sprake) van, het is te doen om, het gaat over, het staat op het spel. soms: het betreft
geëigend	geschikt
gewetensvol	nauwgezet, nauwkeurig, met zorg, stipt
gloeiwijn	warme wijn
Goudakaas (enz.)	Goudse kaas
grondstuk	perceel, terrein, stuk grond, stuk land
Haag	Den Haag
had ik toch... (had ik toch duidelijke bevelen gegeven)	ik had toch...
halfzijdig	eenzijdig
handgebreed (-geweven enz.)	met de hand gebreed
hang	neiging, soms: verlangen, zucht, trek
hoogbouw (en laagbouw)	hoge (lage) bebouwing
hoogwaardig (van producten)	van hoge waarde (qualiteitsproducten)

	ook: voortreffelijk, uitmuntend, zeer goed
hysteriker (med.)	hystericus
ingevoerd (van een handelsreiziger)	beklant (een goed beklante handelsreiziger). Ook: ingewerkt, ingeleid.
ingreep	het ingrijpen; ook: operatie
inlage	inleg, storting
inschrift	opschrift, inscriptie
insluiten (een gevangene)	opsluiten
interesse	belang; ook belangstelling
interessent	belanghebbende; ook: belangstellende
kaartschrijven	briefkaart
kaasmelk	te verkazen melk, melk voor kaas
keelkop	strottenhoofd
kleefstof	plakmiddel, plaksel
kogellager	kogelblok
kondgeving	uiting, kennisgeving
koptelefoon	hoofdtelefoon
lageren (en: op lager hebben)	opslaan, bewaren, in voorraad hebben
(hij) leve hoog	lang zal hij leven of: leve...!
loper (i. h. schaakspel)	raadsheer
luid worden (van gedachten)	hoorbaar worden, verneembaar worden
lumbaalpunctie	lumbale punctie, lendenpunctie
lustmoord	moord uit wellust
meemaken (in andere betekenis dan: met anderen iets maken)	beleven, bijwonen, meedoen aan, doorstaan, lijden, enz.
meerdere	ettelijke, enige, verscheidene, meer dan een, enz.
meerdere malen	meermalen
middels	door middel van
naneming (van geldzendingen)	rembours
nederig (b.v. nederige prijzen)	laag

nederlage	depot, pakhuis, opslagplaats; ook: het opslaan
nieuwprijs	nieuwe prijs
noodstand	noodtoestand; geval van nood, of vaak alleen: nood
òmleggen (-vormen, -dopen, kleden, enz.)	verleggen (-vormen, -dopen, -kleden, enz.)
om middernacht	omstreeks of om en bij middernacht
onbestemd	onbepaald, vaag, onzeker
onderbreken	afbreken (om later weder aangeknoopt te worden); verbreken
onderbrengen	huisvesten, logeren, onder dak brengen
ononderbroken	onafgebroken, zonder ophouden, gestadig
ontoerekeningsvatbaar	ontoerekenbaar
opbaren	op een (de) (draag)baar leggen
opbewaren	bewaren
opvatten	oppakken, inrekenen, in hechtenis nemen, pakken, grijpen, vangen
overwijzen	overmaken
rauwkost	rauwe kost
rededrang	spreek- of praatdrang;
regelmatig	(als bijwoord:) geregeld;
restloos	zonder overschot, geheel en al, zuiver
rondschrijven	circulaire
roofmoord	moord gevolgd door diefstal; met het oogmerk om te stelen
schriftstuk	geschrift, schriftuur, geschreven stuk, brief
schrof	bot
schuldigheid	plicht
schijnwerper	zoeklicht, lichtwerper
speelwaren	speelgoed
sperring	stremming, afsluiting, versperring
spoedigst	zo spoedig mogelijk
springstoffen	ontplofbare stoffen, ontploffingsmiddelen
stapelloop	het van stapel lopen, het te water laten

stekker	steker
stilleggen	stil zetten, doen ophouden, staken
strevingen	pogingen, neigingen; vaak ook het enkelvoud: streven
techniker (chemiker, enz.)	technicus (chemicus, enz.)
toeslag	bijslag
toewas	aanwas, toeneming, groei; ook: was
uitgeprobeerd	beproefd
uitgesproken	(als bijv. nw. gebruikt: een uitgesproken voorkeur): duidelijk, bepaald, nadrukkelijk; ook: uitdrukkelijk, beslist
uitgevoerd met (van de binnenzijde van een mantel)	gevoerd met
uitnutten	(in gunstige zin:) gebruik maken van, profiteren van; (in ongunstige zin:) exploiteren, uitzuigen
uitval (van functies, van cellen)	het wegvallen, het verlies
vals (in de zin van onjuist)	verkeerd of onjuist
(het) valt me niet in	ik denk er niet aan, het komt niet bij me op
vanzelf sprekend	natuurlijk
het is vanzelf sprekend	het spreekt vanzelf, het is duidelijk
veilig stellen	beveiligen, in veiligheid brengen
verhoudingen (in moeilijke verhoudingen verkeren)	omstandigheden
verloonde bedragen	aan loon uitbetaalde bedragen
versluiting (douaneterm)	in entrepôt, in opslag, onder plombe
(zich) verstaan (dat verstaat zich)	is begrijpelijk, duidelijk, verklaarbaar, spreekt vanzelf
verstandsrecht	huwelijk uit berekening
vertrouwensman	vertrouwde, soms: vertrouweling
verwerken (in de zin van te niet gaan van recht)	verbeuren, verspelen
visstand (vogelstand, enz.)	visstapel, enz.
voltreffers	rake schoten, de 'roos'
voorradijg	in voorraad, voorhanden
voorwoord	voorrede
vorig jaar	verleden jaar, in het vorige jaar
vragelijk	nog de vraag, twijfelachtig, betwistbaar

vrij geven (een schip, een partij goederen)	vrij laten
wikkelkind	bakerkind
wonde plek	zere, kwade, zwakke, pijnlijke plek
zekering	veiligheid
zelfkosten (b.v. het wordt tegen zelfkosten geleverd)	kostende prijs
zelfliefde	eigenliefde
zielvol	beziel
zuurgraad	zuurtegraad, graad van zuurte, zuurgehalte

Dikdoenerij

Van de geestige Duitse journalist uit de jaren 1920-1930, Kurt Tucholsky, is de zin bekend: Rein möbeltechnisch hat der Tisch schon irgendwie eine kreisrunde Gestalt. In gewoon Nederlands vertaald: de tafel is rond. Aan deze meesterlijke zin moeten we soms denken, als we artikelen in onze kranten lezen over 'moeilijke' onderwerpen. Er zijn dingen, die veel te eenvoudig klinken, zoals: der Tisch ist rund. In vele zinnen moet een of andere vaksamenstelling gepropt worden, zodat de naieve lezer het idee krijgt, dat de schrijver een bronzen monument van geleerdheid is. Verwarmingstechnische problemen, uit geschiedeniswetenschappelijk oogpunt gezien, bevolkingshygiënische maatregelen, sportpaedagogische fouten, stedenbouwtheoretische oplossingen, grondstoffenpolitieke noodzaak, een assurantiemathematisch interessant geval, van vitaal motorbrandstoftechnisch belang, muziekdramatische spanning, enz., enz. Niet alleen vaktijdschriften, waarin bepaalde vaktermen nu eenmaal broodnodig zijn en daarom sinds lang burgerrecht genieten, maar ook doodgewone weekbladen en weekblaadjes doen dik, vrezend, dat de lezer helderheid maar magertjes zal vinden. Om deze als wurmen kronkelende samenstellingen te vermijden is het lang

niet altijd nodig tot omschrijvingen over te gaan als: op het gebied van de verwarmingstechniek, van de geschiedeniswetenschap, volgens de theorie van stedenbouw, omschrijvingen, die de zin meestal niet verfraaien. Heel vaak zal men de bedoelde tot bijv. naamw. vervormde samenstellingen (van welke vervorming het recept onmiskenbaar Duits is!) kunnen missen, zonder dat de gebruiker voor 'leestechische' raadsels komt te staan. Als in een opstel over witte pokken gezegd wordt, dat de quarantaine vervelend maar uit bevolkingshygiënisch oogpunt gezien noodzakelijk is, vreest de schrijver waarschijnlijk, dat wij de quarantaine uit een oogpunt van gemakkelijksbelastingpolitiek zullen zien. Lenstra is voetbaltechnisch een wonder. Jawel, het woord waarborgt ons, dat deze Fries niet als meester in de kookkunst beschreven wordt. Vooral de samenstellingen met *t e c h n i s c h* beginnen te woekeren op terreinen, die in de verste verte niet aan techniek doen denken. De rector van het Lyceum heeft de eer U mede te delen, dat Uw zoon Jan om schooltechnische redenen in afd. 2a geplaatst zal worden (= 2b is vol, 2a nog niet). Wij moeten U er op attent maken, dat Uw verzoek om administratief-technische redenen pas de volgende maand kan worden ingewilligd (= de helft van het kantoorpersoneel heeft de griep). Er bestaat tijdtechnisch een bezwaar tegen Uw voorstel morgen om 10 uur de besprekingen te openen (= ik wil morgen graag uitslapen).

Het vreemde woord, de lange geleerde samenstelling, blazen de nietigheid op tot een onderwerp voor een proefschrift aan de Technische Hogeschool. De electro-technische ingenieurs dragen hun naam met waardigheid. Voor het luiert geven aan een baby is evenwel iets minder vaardigheid vereist. Toch zal vandaag of morgen de jonge moeder om vochtigheids-technische redenen haar spruit aan een geëmailleerd huishoudelijk voorwerp moeten wennen.

Onze Taal in Canada

De Ned. geïllustreerde bladen en weekbladen sturen hun verslaggevers naar verre oorden: Canada, Australië, Nieuw-Zeeland. Zij zwerven rond langs Ned. immigranten en beschrijven het leven van onze exlandgenoten. Gemeenlijk dezelfde geschiedenis: zwoegen, succes, nooit meer terug, òf: zwoegen, mislukking, als het kan op de knieën terug. Eén onderdeel missen wij meestal in deze verslagen: hoe gaat het met het Nederlands in den vreemde? Had O.T. veel geld, wij zouden iemand (het liefst onszelf) naar die landen sturen om dat te onderzoeken. Toevallig kregen we onlangs een brief van een jonge landbouwer uit Zuid-Holland in handen, die reeds in begin 1949 naar Canada was gegaan en wie het daar nu voor de wind ging. Het was een amusant verhaal over het leven in dat onmetelijke Canada. De brief krioelde van 'fouten'. Engelse en half-Engelse woorden, onbegrijpelijke Nederlandse zinswendingen, een typische mengtaal: $\frac{3}{4}$ Nederlands, $\frac{1}{4}$ Engels. Deze toestand is te begrijpen, te vergeven en wellicht zelfs toe te juichen. Wij geloven vast, dat het voor het geluk van de immigrant noodzakelijk is, dat hij *g e h e e l*, dus ook in zijn gedachtenwereld, aan de inheemse taal gaat wennen.

Het Nederlands is bij de immigranten na enige jaren op de aftocht. M. van Westenbrugge is negen maanden lang in de gelegenheid geweest de taal van de Ned. immigranten in Canada te bestuderen. In de N. Tg. ('53, 331) geeft hij daarvan een interessant verslag. Niet alleen bij eenvoudige boeren maar ook bij ontwikkelden is gebleken, dat de fijne verschillen tussen eigen taal en Engels al ras niet meer gevoeld worden. Men kan de overgangsvormen Nederlands - Engels in drie groepen verdelen: 1. Engelse woorden worden op de klank af vernederlandst: afleggen - ontslaan (*lay off*), lijken - houden van (*like*), drijver - bestuurder (*driver*),

vast - snel (fast), inbreek - inwerken (break in), graad - klas (grade). 2. Engelse werkwoorden krijgen er een Nederlandse uitgang achter geplakt (in ons vaderland is dit bij de schooljeugd en andere onrijpe lieden ook populair..): fixen, putten, sponsoren, cashen, mixen, downmoven, slicen, protecten. 3. De Ned. tijdschriften, die in Canada verschijnen, worden dikwijls geredigeerd door personen, die vele lange jaren geen Nederlands meer gesproken hebben. Het is een wirwar van verkeerd gebruikte woorden en zinnen (de prestatie en het doel moeten wij natuurlijk ten hoogste waarderen!): laten wij zoveel doen mogelijk, er is een nood van (behoefte aan) kerken, een jaar en een half. 4. Verwarring bij de hulpwerkwoorden, vooral door het Engelse 'will': dat wil wel het beste zijn, hier willen straks tulpen staan.

Wij twijfelen er niet aan, of U zult in de brieven van Uw geëmigreerde familieleden ook dergelijke 'fouten' ontdekt hebben. Aarzel evenwel geen ogenblik in Uw antwoordbrief na het hartelijke: kerel, je houdt je maar taai! het niet minder hartelijke: good luck, old boy! te schrijven. De Canadese Nederlander op zijn eenzame farm zal beide nice vinden.

Archimedes

Zwart op wit stond het in Februari: Aristoteles vroeg om een punt buiten de aarde... Wij hebben onze haren in wanhoop getracht uit te rukken, toen enige uren nadat het nummer uit was, een vriendelijke stem ons telefonisch verzekerde zich uit zijn schooltijd te kunnen herinneren, dat het *Archimedes* geweest was: $\delta\sigma\ \mu\omicron\iota\ \pi\omicron\upsilon\ \sigma\tau\omega\ \kappa\alpha\iota\ \kappa\iota\nu\eta\sigma\omega\ \tau\eta\eta\ \gamma\eta\nu$ (dos moi poe sto kai kinèso tèn gèn = geef mij een punt waar ik kan staan en ik zal de aarde bewegen). Onze enige troost is, dat de verhalen over Archimedes geen historische basis hebben, ook niet zijn uitroep in het bad 'eurèka' en evenmin zijn ironische 'noli turbare circulos meos' (breng mijn cirkels niet in de war), dat hij met de dood moest bekopen. Aristoteles was al vijf en dertig jaar gestorven toen de grote wiskundige uit Syracuse geboren werd. Alles bij elkaar een magere troost. Het hemd, waarin wij staan, kunnen wij met deze mooie praatjes niet versieren.

[Nummer 4]

Hij en zij

Vul in (hij, zij, hem of haar): 1. Stook je met turf? Ja, - is goedkoop. Wel, daar ligt een turf, gooi - op het vuur. 2. Ik eet die appel niet: ik vind - vies; die dadel wel: - is lekker; die peer ook: - vind ik het lekkerst. 3. Hier is mijn tas, leg - in het net; daar is mijn koffer, - kan op de bank blijven. 4. De penning is zeldzaam, ik heb - gekocht. 5. Op de duinen groeit helm, - is daar nuttig. 6. Daar staat een schemerlamp; doe - uit. 7. Er vlakbij ligt een verroeste helm; niemand noemt - fraai. 8. In de dierentuin is een wijfjesolifant, men kan - dagelijks bewonderen.¹⁾

Nemen we aan, dat U een redelijke kennis bezit van de spraakkunst, dat U er prijs op stelt te schrijven zonder fouten, dat U niet uit Zuid-Nederland afkomstig bent, dat U geen woordenboek bij de hand hebt.. gaat U dan eens bovenstaande oefening maken.²⁾ Ten aanzien van het voornaamwoordelijk gebruik, richte men zich naar het algemeen beschaafde gebruik, het staat er zo gemakkelijk! Is iemand, die zegt: 'Til die tafel op en laat 'em niet los!' onbeschaafd? Hebt U dan wel eens iemand horen zeggen: '... en laat h a a r niet los'? Neen? Waarom s c h r i j v e n we dit dan! Laten we de wet van 14 Februari 1947 opslaan, art. 1, lid 10, zin 2: Ten aanzien van het voornaamwoordelijk gebruik worden regels opgesteld bij algemene maatregel van bestuur: totdat deze van kracht wordt, richte men zich naar de woordenlijst van De Vries en Te Winkel. Welnu, 4e druk, p. 383, 2e kolom, 13e woord: tafel, vrouwelijk.

Meen nu niet, dat er geen problemen bij het voornaamwoordelijk gebruik bestaan! Men moet maar eens met een intelligente, van de kunst van talen leren op de hoogte zijnde buitenlander te maken hebben gehad, die goed Nederlands wil leren.. voor het algemeen beschaafd gebruik, om te weten, hoe moeilijk het is in het voornaamwoordelijke doolhof niet te verdwalen. Hij leert in zijn boekje: You cannot use that fountain pen: it leaks - je kunt die vulpen niet gebruiken: hij lekt (De V. en Te W. zij!) Hij leest in de krant: de commissie en h a a r werk. En in de krant, waarvan de corrector slaperig was: De havenstad Amsterdam en z i j n tunneldrama was het onderwerp voor de gemeenteraad, w i e r leden... Duitsland en h a a r toekomstig leger kwam ter sprake in de Veiligheidsraad, w i e n s leden...

In het Nederlands, zeker in het Nederlands van boven de grote rivieren, loopt een kloof tussen de beschaafde gesproken en geschreven taal. Deze kloof is niet zonder ernstige gevolgen voor een natuurlijk, sierlijk gebruik van onze cultuurtaal. Men moet zijn evenwicht trachten te houden: aan de ene kant mag men niet toegeven aan afkeurenswaardige platvloersheden, aan de andere kant moet men er voor op zijn hoede zijn, dat de geschreven taal niet te ver van de beschaafde taalwerkelijkheid verwijderd raakt. Wij hebben zelf eens het streven van O.T. in dezen om-

schreven als bouwend en behoudend, constructief en conservatief. Om nog even bij onze Engelsman te blijven: hij vindt in zijn leerboekje: John's pipe - Jan z'n pijp, Mary's doll - Marie d'r pop. Curiously enough, this simple and thoroughly logical construction is frowned upon as vulgar, and cannot be used in writing. Nevertheless even the best speakers probably use it as dozen times a day without being aware of the fact.³⁾ Dàt is het: without being aware of the fact. Allen in Noord-Nederland, die zweren bij de lijst van De Vries en Te Winkel, raden wij aan de beschaafde taalgewoonten op voornaamwoordelijk terrein bij hun kennissen nauwkeurig te observeren. Beter zou het nog zijn, als zij dit bij zich zelf deden, maar dat vergt veel oefening en mislukt dikwijls. En er is nog iets: om een goed oordeel over woordgeslachten te kunnen vormen moet men er veel en liefst zeer veel van weten. Aan de hand van de lettertjes m., v. en o. in de woordenboeken te besluiten, dat er drie woordgeslachten zijn met onderscheidenlijk hij-zij-het, is even lichtzinnig als met een medische encyclopaedie in Uw hand de buikpijn bij Uw vierjarige kleuter blindedarmontsteking te noemen. Wij zouden wat het laatste betreft wel wijzer zijn, maar wat het eerste betreft... wat drommel, spreken we zelf geen Nederlands? Hebben we in onze jeugd geen goede les daarin gehad? Is het onze schuld, dat de tegenwoordige jeugd daarvan niets meer weet? Eén voorbeeld van dat 'without being aware of the fact', dat misschien hard klinkt, willen we toch nog geven. In O.T. schrijven we over 'de taal' als 'zij' en 'haar'. Het zal U niet gemakkelijk vallen daartegen in onze kolommen een fout te ontdekken. In gesprekken met leden, wier taal wij beslist zuiver en beschaafd moeten noemen, is ons opgevallen, dat zij niet alleen 'die uitdrukking (vrouwelijk!), je kunt 'em gerust gebruiken' zeggen maar ook 'Onze Taal moest maar eens z'n best doen...'. Stel U gerust: wij blijven over de taal als 'zij' schrijven. In de komende regeling zullen dergelijke woorden ook zeker 'zij' blijven!

Een zekere spanning tussen gesproken en geschreven taal komt in elke taalgemeenschap voor. De redenen hiervan kunnen wij als bekend veronderstellen. De geschreven taal moet U zich ook niet voorstellen als een onveranderlijke grootheid: men kan daarin stijllagen onderkennen. Een dikke Maandagavondkrant geeft voorbeelden genoeg, van de sportverslagen naar het parlementair overzicht. De voornaamwoorden komen echter zo veel voor, dat men ze in de kwestie schrijftaal - spreektaal niet gelijk mag stellen met woorden of uitdrukkingen, die nu eens typische spreektaal dan weer typische schrijftaal zijn. Er heerst in het voornaamwoordelijk gebruik wanorde en dit is voor een cultuurtaal een onhoudbare toestand. De orde De Vries en Te Winkel (die bij hun regeling in hun tijd overigens ook knopen moesten doorhakken: zij waren vernieuwers!) leidt in Noord-Nederland een schijnbestaan. Het is goed eens onbevooroordeeld de voornaamwoorden in de gewone beschaafde omgangstaal te bestuderen.

Prof. C.B. van Haeringen heeft onlangs een duidelijke, objectieve beschrijving gegeven van het voornaamwoordelijk gebruik in de gesproken taal.⁴⁾ Om iedere verwarring te voorkomen gebruikt hij voor het woordgeslacht de term *g e n u s*, onderverdeeld in masculien en feminien, en voor het natuurlijke geslacht van levende wezens de term *s e k s e*, mannelijk en vrouwelijk. De schrijver, wiens werk wij van harte ter lezing aanbevelen, wil in het geheel niet de goed doordachte schrijftaaltraditie afbreken. Hij constateert slechts, dat het Noord-Nederlands in de schrijftaal op het punt van de voornaamwoorden van de gewone omgangstaal totaal vervreemd is. Het Noord-Nederlands kent generlei enkelvoudig voornaamwoord 'ze' dan met betrekking tot vrouwelijke personen. Een enkele uitzondering zou men kunnen maken voor de stofnamen

(die koffie drink ik niet, ze is te slap), maar de groep, die in dit geval 'ze' gebruikt, is aan het slinken. Het Noord-Nederlands kent twee klassen van woorden: de woorden en het-woorden. De woorden met het noemt men onzijdig, de woorden met de kan men het beste algemeen noemen (d.i. gemeenschappelijk, nl. masculien en feminien). Naast deze onderscheiding is voor elke Noord-Nederlander in de taal het verschil merkbaar tussen persoonsnamen en niet-persoonsnamen. De voornaamwoorden bij persoonsnamen van mannelijke sekse zijn hij, ie, hem, 'em, zijn, z'n. Bij de vrouwelijke sekse zij, ze, haar, 'r, d'r.⁵⁾ Bij niet-persoonsnamen hij, ie, 'em. Het sekseverschil dwingt in de taal: het is zijn zusje (onzijdig!), ik ken 'r allang. Met vele voorbeelden toont de schrijver, telkens naar alle kanten de grenzen van een bepaald voornaamwoordelijk gebruik afbakenend, aan, dat de persoonsnamen een geheel aparte groep vormen, waarbinnen die van de vrouwelijke sekse zich het scherpst aftekenen en tegen de mannelijke en tegen de ongeslachtelijke. Moeilijkheden met z.g. gemeenslachtige woorden (gast, deugniet enz.) zijn er niet, daar deze altijd als mannelijk worden opgevat tenzij de situatie duidelijk maakt, dat er vrouwen bedoeld zijn. In het meervoud hebben genus- en sekseverschillen niet veel invloed. In de gesproken taal leeft 'de meisjes en haar vakantie' niet. Men zegt 'hun v.' of eerder nog 'd'r'. Het bezittelijk voornaamwoord richt zich altijd naar de sekse: 'het meisje en zijn vriend' is onmogelijk. Het persoonlijk voornaamwoord in de meeste gevallen ook. Bij het betr. voornaamwoord is het weer het genus: 'het meisje die ik ken' is onmogelijk. Het aanw. voornaamwoord eveneens. Maar de sekse springt weer naar voren in: 'Mijn zusje? Die is weg.'

De schrijver acht bij de voornaamwoorden de kloof tussen gesproken en geschreven taal te groot. Bij het schrijven wordt het natuurlijke taalgevoel door onnatuurlijke regels tegengewerkt. Hij erkent ten volle de culturele waarde van de traditionele schrijftaal en geeft toe, dat ze, z'n, 'r, d'r, 'em in de schrijftaal lelijk zijn. Men mag zich in de schrijftaal niet 'uitleven'. Er moet daarom een redelijk compromis, een regeling van boven af gevonden worden. Zo'n regeling zal misschien een tikje kunstmatig zijn, maar de schrijftaal zal er aan duidelijkheid op vooruitgaan.

'Orde in de geschreven taal is voor een cultuurvolk een aangelegenheid van het eerste belang.' Wie zal dit willen tegenspreken? Men kan evenwel deze orde niet handhaven met een systeem, dat, boven de grote rivieren althans, bij miljoenen Nederlanders niet leeft en dat - men steke zijn licht op bij leraren Nederlands! - voor de jeugd beslist onleerbaar is, ja zelfs het natuurlijke taalgevoel in zijn ontplooiing belemmert. Te beweren, dat men zelf heel goed de regels kent en dat anderen deze dan ook maar moeten leren of naar een woordenboek moeten grijpen, is een zich onverantwoord plaatsen buiten de werkelijkheid. Het gaat toch niet aan het schrijven van een, wat voornaam-

woorden betreft, grammaticaal zuiver Nederlands te beperken tot een zeer kleine groep, die doorkneet is in de geslachtsregels van De Vries en Te Winkel. Sinds 1935 zijn deze regels in geen enkele school meer onderwezen. Met zekerheid weet men dus, dat allen, die jonger zijn dan 30 jaar, in dezen niet veel meer kennen dan: een man is hij, een vrouw is zij, het is het, de andere woorden hij of zij. Wij nemen dan maar stilzwijgend aan, dat de ouderen zich de echte regels nog uitstekend kunnen herinneren: namen van bomen zijn mannelijk, uitgezonderd linde en tamarinde.. namen van munten zijn mannelijk, uitgezonderd pistool, guinje en mijt.. stofnamen, die niet onzijdig zijn, zijn vrouwelijk, uitgezonderd wijn, nectar en honing.. O ja, de ouderen zullen zich de echte regels nog uitstekend kunnen herinneren! Degenen, die zulks niet meer kunnen en vaak deze moeilijkheid in hun geschreven taal ontmoeten, hebben in de loop der jaren hun privé-regels ontwikkeld: woorden op -ing (niet ling!) zijn vrouwelijk.. bij onzekerheid denken ze aan het Duits: de stoel (m.) - d e r Stuhl, pas op: de maan (v.) - d e r Mond, de citroen (m.) - d i e Zitrone, natuurlijk: in het Frans is het l e citron! Een geweldige voorsprong hebben de mensen, die Latijn geleerd hebben: hun zal het niet overkomen te schrijven: de sociëteit (aha! societas gaat uit op -as, dus..) en zijn leden.

Wij twijfelen er geen ogenblik aan, of een poging aan de zuilen van het geslachtsonderscheid te rukken zal bij velen van ons de grootste ongerustheid oproepen. Ook wij houden van de hechte traditie in de taal. De taal is een cultuurschat van de eeuwen. Lichtvaardig verworvenheden uit de geschiedenis versmaden moge een kenteken van onze tijd zijn, wij doen daaraan niet mede. Wij geloven echter vast, dat de toestand wat de voornaamwoorden aangaat om een oplossing vraagt in het belang van de Noord-Nederlanders en vooral in het belang van de velen onder hen, voor wie het goed hanteren van de schrijftaal een zeer voornaam gedeelte van hun beroep is. De Nederlands-Belgische Woordenlijst-commissie heeft een regeling ontworpen. Eerstdaags zal deze lijst verschijnen en van kracht worden. Wij hopen van ganser harte, dat de commissie haar evenwicht tussen de waardige overlevering en de nodige vernieuwing niet verloren heeft en aanvaardbare voorstellen heeft gedaan. Ieder, die enigszins op de hoogte is van de wirwar in de voornaamwoorden, zal op zijn minst begrip koesteren voor haar werk.

OPROEP TOT DE JAARLIJKSE LEDENVERGADERING

Deze zal gehouden worden op Zaterdag 15 Mei e.k., des namiddags te 3.30 uur, in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhout 11-13 te 's-Gravenhage. Aan de orde zijn de jaarlijkse mededelingen. Daarna zal een voordracht over een actuele taalaangelegenheid gehouden worden.

Eindnoten:

- 1) Uit een taalboekje, dat niet bestaat maar had kunnen bestaan.
- 2) Oplossing: 1. zij, hem; 2. hem, zij, haar; 3. haar, hij; 4. hem; 5. zij; 6. haar; 7. hem; 8. hem.
- 3) Teach Yourself Dutch (1952, p. 107). 'Vreemd genoeg wordt deze eenvoudige en geheel logische constructie berispt als vulgair en kan niet bij het schrijven gebruikt worden. Toch gebruiken zelfs de beste sprekers haar wel een dozijn keer per dag, zonder dat zij zich er van bewust zijn.
- 4) Genus en Geslacht. Uitg. J.M. Meulenhoff, Amsterdam.

- 5) Er is geen reden aan te nemen, dat lelijke spellingsbeelden als ie, z'n, 'r, 'em, d'r in de nieuwe regeling zullen worden voorgeschreven. De commissie hecht grotere waarde aan de goede traditionele vormen: hij, zij, haar.

Aan in op

Wij danken allen, die ons (soms zeer uitvoerige) inlichtingen hebben gestuurd aangaande het gebruik van de voorzetsels 'aan, in, op' bij hen ter plaatse. In een van de volgende nummers zullen we op deze kwestie terug komen.

Vertalingen

(Sch. St.) Wij moeten niet te gauw vreemde woorden overnemen. Bij het artikel van Me. (Jan. '54) zou ik het volgende willen aantekenen. Voor 'to start' van een vliegtuig kunnen wij verschillende uitdrukkingen nemen: kiest het luchtruim, vliegt op, vliegt weg. Gentleman en fair kunnen in zeer vele gevallen heel gewoon met heer en eerlijk vertaald worden. Sport kent ieder, maar 'hij is een good sport' moeten we niet zeggen. Dat is 'een sportieve kerel'. Hoe vaak leest men niet overlappen (to overlap), waar wij over of in elkaar (heen)grijpen hebben. Waarom het lelijke 'plannen' voor ons ontwerpen, plannen maken? En squadron voor ons eeuwenoude eskader?

Verkeerd

(Stee.) Als er een alom gebruikt woord zonder noodzaak 'op z'n Engels' vertaald wordt, loopt dit toch de spuigaten uit. Ik hoor in de laatste tijd sportuitslagen aankondigen met bijv. 4 uit 9, 3 uit 10, in plaats van 4 van de 6 enz. Voorts: het toestel werd in 10 uur overgevlogen, in plaats van: het toestel vloog in.. enz. gelijk wij altijd zeggen: het schip voer in drie dagen. In beide gevallen is het immers tengevolge van navigatiehandelingen, dat het schip vaart en het vliegtuig vliegt.

(Red. 'werd overgevlogen' is een verschijnsel van passivitis, d.i. een ongemotiveerd en fout gebruik van de lijd. vorm.)

Pendel

(v. N.) Wij gebruiken in Vlaanderen vaak de woorden 'pendel' en 'pendelen'; 'pendel' met de betekenis van 'wichelroede'. Bestaat er geen ander werkwoord voor het Duits klinkende 'pendelen'?

(Red.) 'Wichelen' lijkt ons niet in aanmerking te komen, daar er te veel de betekenis van 'voorzeggen' aan vast zit, wat helemaal niet het geval is bij 'pendelen'. Misschien is 'roedelopen' het beste, al kan men dit werkwoord niet normaal in alle tijden vervoegen. Men zal dan een omschrijving nodig hebben: hij is aan het roedelopen.

Nemet

(A.P.) In Januari schreef U, dat Nederland in het Hongaars Németalföld betekent. Német is het Hongaarse woord voor Duits, orszag is land, Németorszag Duitsland. Zou in Nemetalföld zo iets voorkomen als Duits...?

(Red.) Ja. 'Alföld' betekent 'vlak land'. 'Németalföld' zo iets als 'Nederduitsland'. De naam komt zelden in het Hongaars voor. Daar zegt men: Hollandia. Toch maar niet zó bang zijn van dat 'Duits'. Tot in de 19e eeuw kunt U het ook bij onze eigen schrijvers lezen in plaats van 'Nederlands'. Zo zegt kapitein Pulver (in Ferdinand Huyck) tegen de zeeroverhoofdman: spreekt UEd. ook al Duits?

Gemoogd

(H.M.) Wat is nu goed: dat had niet g e m o o g d of dat had niet g e m o g e n ?
Woordenboeken geven 'gemoogd'. Ik heb de zinnen aan diverse personen
voorgelegd. Zij zouden allen geschreven hebben: gemogen.

(Red.) Gemoogd! Wij hebben Uw voorbeeld gevolgd en de zinnen laten beoordelen
door vier personen, van wie wij aannamen, dat zij veel van het Nederlands wisten.
Drie zeiden zonder aarzelen... gemogen!

Zie hier de spanning tussen boekenvoorschrift en werkelijk-

heid. Het deelwoord is inderdaad *g e m o o g d*, maar de vorm, die steeds meer terrein wint, is verklaarbaar. Ze wordt gesteund door twee feiten: 1. Men voelt 'mogen - mocht' als een 'sterk' werkwoord, dus een sterk deelwoord klinkt daarbij heel normaal. 2. Een zin als 'ik heb dat gemoogd' komt betrekkelijk weinig voor. Veel eerder de infinitief-vorm: ik heb het *m o g e n* doen. Het 'gemogen' wordt zo aanvaard, daar het lijkt op deze vorm.

Het juiste woord

'Het is een onaangenaam soort mensen', hebben wij gehoord, 'die altijd de fouten ontdekken in wat een ander zegt, en er van overtuigd zijn, dat wat z i j zeggen, het beste is.' Juist. We weten, dat onze tegenstanders (men zou het niet geloven, maar ze zijn er..) ons gaarne in deze onaangename soort rangschikken. We zijn de giftige adders, waarop de onschuldige taalgebruiker trapt. En wij dan maar sissen: Fout! Fout! Fout!

We werpen deze aantijgingen verontwaardigd van ons, maar het helpt niets. Hoe blij zijn we daarom, dat we onverwachts een dezer dagen steun kregen van een der grootste industrieën van ons land. Philips stuurde ons de derde druk van het boekje, voor eigen gebruik bestemd: Het Juiste Woord, dat door Philips' Interne Taalcommissie werd samengesteld voor de medewerkers van dat bedrijf. Een prachtig opbouwend werkje, overzichtelijk en helder. Het zoekt geen spijkers op laag water, maar houdt zich bij de nuchtere taalwerkelijkheid van een moderne fabriek. Het doet telkens een voorstel voor een beter woord en voorziet dit van een korte zakelijke toelichting, als: onjuiste schrijfwijze, germanisme, contaminatievorm, aan het vreemde woord bestaat geen behoefte, onnederlandse samenstelling. Een enkele keer vinden wij de gekozen spelling al te modern: 'metode', 'akoestiek', 'ritme' mogen verdedigbaar zijn, ze vallen in het algemeen aanvaarde Nederlandse gebruik te zeer op. Dit speldeprikje maakt de kwaliteit van het werk evenwel niets minder. Philips deelde ons mede, dat belangstellenden een exemplaar kunnen krijgen, zolang de voorraad strekt. Hieronder volgen enige voorbeelden:

afregelen - instellen	shockproof - schokvast
afschakelen - uitschakelen	smeltzekering - smeltveiligheid
bedrijfszeker - betrouwbaar	speelruimte - speling
briefordner - brievenknip	target date - streefdatum
dünnschliff - slijpplaat	testen - beproeven
fading - sluiereffect	testproef - keuring
flashlight - flitslicht	tropenzeker - tropenvast
luchtgekoeld - met l. gekoeld	unit - eenheid
linkzender - straalzender	voltage - spanning
mixer - mengbuis	voorwarmen - voorverwarmen
plastics - plastieken	walswerk - walserij
ronddraad - ronde draad	wattage - vermogen
service - dienstbetoon	wolfram - wolfraam.

Voor buitenlanders

In het laatste nummer van het vorige jaar bespraken wij de moeilijkheden van buitenlanders bij het bestuderen van onze taal. Naar aanleiding daarvan bereikten ons vele verzoeken een paar boekjes te noemen. Nu is het niet zo lastig wat titels te verzamelen. Een tocht naar een uitgebreide boekhandel of bibliotheek is genoeg. Moeilijker wordt het te kiezen. Eigenlijk kan alleen de leerling (of eventueel de leraar) beslissen. Onze keuze is dan ook geheel 'vrijblijvend'. We hebben de kwestie eens met enige buitenlanders besproken en kwamen tot het volgende lijstje.

Engels: H. Koolhoven. Teach Yourself Dutch (London, 2e druk 1952). Een handig boekje in de bekende Teach-Yourself-reeks. De oefeningen zijn telkens bij de besproken onderdelen onder dak gebracht. Hoofdstuk over uitspraak is uitmuntend. Achterin een sleutel, zodat men zelf zijn werk kan corrigeren.

Frans: G. Vannes. Grammaire du Néerlandais de Base (Brussel, 3e druk 1953) en id. Ned. Oefeningen (Brussel, 1952). Zeer systematische en heldere spraakkunst. Opgesteld door een Belg, die de moeilijkheden voor Fransen uit ervaring kent. Een nadeel is, dat de oefeningen in een deeltje apart staan. Deze zijn echter buitengewoon goed gekozen.

Duits: J.H. Franzie. Holländisch-Deutsch. Einführung in die Nied. Sprache (Kampen, 3e druk 1949). Het geeft de noodzakelijke regels en een schat van voorbeelden. Een hoofdstuk is gewijd aan het gevaar voor germanismen. Voortdurende waarschuwingen om op de kleine verschillen tussen beide talen te letten. Het hoofdstuk over 'Holl. Geschichte und Literatur' mag wel opnieuw geschreven worden.

Deens: A. Holch Justesen. Hollandsk Grammatik (Kopenhagen 1952). Een grondig werk, ook praktisch bruikbaar. Prof. v. Haeringen schreef er van: alles getuigt van scherpe en juiste waarneming en is met goede voorbeelden toegelicht.

Dutch aunt

(J.G.) De aanbidders van het Engels zijn weer een stap verder geschreden door de instelling van een 'Holland Hostess', geboren uit samenwerking tussen de (Nederlandse) K.L.M. ('Fly K.L.M.'), de Utrechtse Jaarbeurs en de Economische Voorlichtingsdienst.

Deze liefvallige dame - Netherlands industry, trade and tourist liaison centre - stelt Holland als vrouwelijk voor. Ik waag het te voorspellen dat eerlang de Engels-sprekenden in deze malligheid spoedig een verrijking zullen vinden van hun serie uitdrukkingen met het adjectief 'Dutch'. Wij kenden al de 'Dutch uncle' - wij krijgen nu de 'Dutch aunt'.

Boekbespreking

Dirk Coster: De Nederlandse Poëzie in Honderd Verzen. Arnhem. Van Loghum Slaterus. 1953.

Deze heruitgave van het bekende werk van Coster (eerste druk in 1927; in deze druk is de toelichting grondig gewijzigd, de tekst echter vrijwel gelijk gebleven) zal ieder minnaar van onze taal en onze dichtkunst met vreugde begroeten. Na een diepgaande, van grote liefde tot de poëzie getuigende inleiding volgt een bloemlezing

van 100 verzen, van Heer Halewijn tot de eerste wereldoorlog. Het Nederlandse volk kent zijn dichters slecht: het is een harde waarheid. Welk een onverdiend lot voor de schatten uit onze taalkunst! Het werk van Dirk Coster bevelen wij daarom allen warm aan. Een bezit voor het leven.

J.A. Meyers: Afrikaans. Hoe om dit maklik te leer praat. Leiden. Sijthoff. 1953.

Teveel nog hebben de Nederlanders het idee, dat je Afrikaans niet hoeft te leren, want die taal is gewoon Nederlands zonder buigings- of vervoegingsuitgangen. Een geheel verkeerde gedachte! Menige Nederlandse immigrant in Zuid-Afrika zal (met schade en schande?) de dwaasheid daarvan hebben ingezien. Meyers stelde een prettig boekje samen, waarin met vele voorbeelden uit krant en boek de Afrikaanse spraakkunst duidelijk wordt uiteengezet. Het zal zeker een bruikbare gids zijn, niet slechts voor de aanstaande emigrant maar ook voor allen, die met het verre, ons verwante volk nadere betrekkingen onderhouden.

Dr. C.G.L. Apeldoorn: Theorie en Practijk van de spelling. Purmerend. Muusses. 1954.

Zoekt men een boekje met een kort overzicht van de spellingsmoeilijkheden en een groot aantal oefeningen, dan kan men het werkje van Dr. Apeldoorn nemen. Voor volwassenen wel wat schools. Het kan echter goede diensten bewijzen.

[Nummer 5]

Taal en techniek

In de roman *Blokken van Bordewijk* geeft de schrijver een schrikbeeld van een toekomstige wereld. De techniek heeft over de mens gezegevierd. De geest is dood. Bordewijk geeft enige malen een beschrijving van monsterachtige machines, die de grootste cultuur-voortbrengselen moeten vervangen. Over de taal in deze toekomststaat rept hij niet. Het is merkwaardig, hoe weinig in z.g. toekomststromans iets machinaals met betrekking tot de taal wordt uitgedacht. In de toch voor zijn tijd wilde fantasieën van Jules Verne komt niets van dien aard voor. In het geestige en bijtende werk van Huxley, *Brave New World*, lezen we van de meest gedrochtelijke machines en producten, die in een vertechniseerde wereld al het spontaan menselijke hebben verdrongen. Over de taal niet één woord. Er bestaat geen taalmachine. Integendeel, juist de heerlijk vrije, onlogische taal is het enig menselijke in dat harde, rekenkundige, on-menselijke leven van de toekomst. Huxley laat de hoofdpersoon een oud, half door muizen opgevreten boek vinden: *The Complete Works of William Shakespeare*, en juist door de verzen van de grote dichter ontstaat in de vinder het heimwee naar een wereld, ja met ziektes, zwoegen en ellende, maar.. zonder de gevoelloze machine.

Dikwijls is reeds de gedachte uitgesproken, hoe vreemd wij zouden opkijken, als wij honderd jaar na onze dood onze goede aarde zouden kunnen weerzien. Menigeen zal daarvan, vagelijk dromend, flauwe beelden kunnen verzinnen, vrijwel allen zullen daarbij echter niet de gedachte van zich kunnen af zetten, dat de techniek bezig is ons te verstikken. In deze toekomstdromerijen komt altijd het verlangen naar een wereld van puur menselijk geluk, als heel deze woeste beschaving is uitgevierd, als 'Babylon en Londen vergeven en vergeten zijn.'

Taal en techniek. In dit stafrijm verbergen zich twee verschillende grootheden. De geslachten hebben elkaar de taalwetenschap overgegeven, telkens veranderend, zoekend, verwerpend, vernieuwend, twijfelend, van de oude Indiërs, die over de eerwaardige teksten in het Sanskrit gebogen zaten, tot onze hedendaagse taalkundigen. Wetenschap ter wille van het weten, de waarheid. In de laatste jaren zijn ook in deze oude wetenschap strevingen naar de techniek waar te nemen. De oude wijsheden worden met een machtige zwaai opzijgezet: de wetenschap is er ter wille van de daad, het levensgemak: de mens moet meester over de tijd zijn, tijd is geld, geld is welvaart, welvaart is geluk..

In 1945 werd de vraag gesteld, of er niet een machine ontworpen kon worden, die geheel automatisch een tekst van de ene taal in de andere zou kunnen vertalen. We tikken dus op een soort schrijfmachine Nederlandse woorden en op het papier verschijnt onmiddellijk de vertaling in het Engels. Weaver en Bar-Hillel van de natuurwetenschappelijke afdeling van de z.g. Rockefeller Foundation speuren in alle ernst naar een dergelijke machine. Voorlopig hebben de onderzoekers de algehele vertalingsmachine als doel in de steek gelaten. Onder deze machine moet men een toestel verstaan, dat zonder menselijke tussenkomst een tekst, onverschillig van welke aard, feilloos in een andere taal kan 'vertalen'. De grootste moeilijkheid voor zo'n vertaalmachine is het feit, dat de woorden in alle talen zeer uiteenlopende betekenissen kunnen hebben. De verschillende schakeringen hangen af van de zin, waarin het woord staat, en de

omstandigheden, waarin het geuit wordt. Zo zijn ieder Nederlander, die Duits kent, de raadselachtigheden van 'überhaupt' bekend. We weten, wat er bedoeld wordt, maar dit weten verschaft ons de juiste vertaling niet. De zoekers naar de vertaalmachine, voor het merendeel electro-technici, kunnen het verbijsterend onlogische verschijnsel 'taal' (nog?) niet aan. Zij waren wellicht van mening, dat na de bouw van de geweldige 'super-de-super'-rekenmachines het menselijk vernuft voor geen problemen meer stond. De machinale vertaling van 'poor John has lived here' in het Duits bezorgde hun meer slapeloze nachten dan de ingewikkeldste algebraïsche berekeningen.

Het taalwerktuigkundig laboratorium van het 'Massachusetts Institute of Technology' zoekt nu naar een tussenvorm. De machine en het menselijke brein zullen voorlopig moeten samenwerken. De mens moet helpen vóór en/of na het werk van de machine. Laten we aannemen, dat in een gewone zin van 25 woorden elk woord van de begintaal op twee manieren (een lage schatting!) in de eindtaal vertaald zou kunnen worden, dan zijn er vele tientallen miljoenen combinatiemogelijkheden in die eindtaal. De mens is niet in staat binnen korte tijd uit deze hoeveelheid de goede vertaling te kiezen. Men moet beginnen de woordvolgorde van de begintaal te veranderen in die van de eindtaal of er zou een soort 'operationele zinsleer' geschapen moeten worden, met behulp van welke de machine bij de vertaaloperatie het probleem van de woordvolgorde zou kunnen oplossen. Aan zulk een operationele zinsleer, voorlopig in code-vorm, wordt gewerkt. De buigings- en vervoegingsuitgangen omzeilt de machine. Het Engelse 'he went' zou in het Nederlands worden 'hij gaan v.t.'. De menselijke helper zou een dergelijke ruwe opbrengst van de machine gemakkelijk leesbaar kunnen maken. Eenvoudig en schematisch kan men zich de gang van zaken aldus denken:

1. hij zegt dat zij hun werk maakten
2. hij zegt dat zij maakten hun werk
3. he tell that she do their work
 say they make job
 t.t. v.t. 3 m.

Voor dit werk zou de machine over een enorme voorraad woorden moeten beschikken. Een vertaalmachine Ned. - Engels en omgekeerd zou op zijn minst ruim een miljoen woorden moeten hebben. Er bestaat geen enkel machinaal systeem, waarmee zulk een hoeveelheid opgeborgen kan worden, althans wanneer ons monster niet tot een al te reusachtige omvang mag uitgroeien. Natuurlijk zou voor elke taal een 10.000 dagelijkse woorden genoeg zijn, maar dan zou de vertaalmachine ons soms in de steek laten en juist de niet-dagelijkse woorden in een tekst hebben de zwaarste betekenislast te dragen. Toch zijn er tekenen, die er op wijzen, dat het probleem woordenvoorraad op bevredigende wijze kan worden opgelost. Magnetische, electronische, photo-electrische 'woordenzoekers' of combinaties daarvan zullen moeten helpen.

Niemand zal kunnen voorspellen, wanneer de eerste vertaalmachine in de praktijk gebruikt kan worden. Men krijgt de indruk, dat de bouwers aan de raket naar de maan al veel verder zijn. Er zijn boeken vol te schrijven over de moeilijkheden, die de taalwerktuigkundige ingenieurs op hun weg ontmoeten, maar de gedachte aan een dergelijk toestel laat de onderzoeker niet los, hij zal - zo schijnt althans nu de stand van zaken te zijn - voor geen bibliotheken vol problemen terugdeinzen. Hoe de maan er uit zal zien, weet nog niemand, die voor de reis daarheen reeds nu een kaartje gekocht heeft, hoe echter het resultaat van de eerste vertaalmachines zal zijn, daarvan kunnen we wel enig idee hebben: een machinale taal, waaruit de

menselijke kleur- en karakterverschillen verdwenen zullen zijn. Het is overigens helemaal niet de wens van de onderzoekers, dat zij, om het maar eens oneerbiedig te zeggen, aan de ene kant Vergilius er in stoppen en aan de andere kant Shakespeare er uit halen. Zij willen bijv. een scheikundig vertoog in het Portugees snel in het Engels hebben, een zakelijke Italiaanse verhandeling correct omzetten in een even zakelijk Russisch. Het bekende 'le style, c'est l'homme même' wensen ook zij niet te veranderen in 'le style, c'est la machine même'.

Een ander instrument, dat bestemd is voor taaluitingen, is de sonograaf of de spreek-schrijfmachine. Het is een toestel, dat de stenotypisten zal moeten vervangen. Het gesproken woord wordt opgevangen en kan onmiddellijk worden gelezen. De chef spreekt dus in een microfoon: Hiermede deel ik U mede.. en uit de machine komt getikt en wel: Hiermede deel ik U mede..

Hoewel de Zwitserse ingenieur Dreyfus - Graf in Genève in 1949 met zijn spreek-schrijfmachine demonstraties heeft gehouden, is het toestel in de verste verte nog niet voor het publiek bestemd, daar het voorlopig nog allesbehalve volmaakt is. Een taal bestaat uit fonemen, klanken met onderscheidende waarde. Het oor kan \pm 12 fonemen per seconde opnemen, maar geen hand ter wereld is in staat 12 fonemen per seconde te schrijven. Ook 'steno' gaat nog te langzaam. Men zal begrijpen, dat bij de bouw van zulk een machine talloze hindernissen genomen moeten worden. Moeilijkheden als het gebrek aan tekens: het alfabet heeft 26 letters, die tientallen klanken voorstellen, en de 'onregelmatigheden' van de spelling: hij wordt, ik word: zelfde klank, verschillend teken. De menselijke uitspraak is nooit eentonig, maar altijd onderhevig aan allerlei invloeden: klemtoon, duur, tempo, toonhoogte, klankkleur, gevoelsuitdrukkingen als boosheid, ongeduld enz. In het spreken is een z.g. grondtoon te onderscheiden; een bepaald aantal trillingen wordt in de lucht voortgebracht, uitgedrukt in 'hertz'. Deze grondtoon geeft weinig moeilijkheden. Die geven de boventonen, die telkens verschillen. Gelukkig zijn deze ook weer niet zo ingewikkeld, of men kan ze terugbrengen tot zes bepaalde frequenties. Deze trillingen worden opgevangen in de microfoon, versterkt en enige malen 'gefilterd', totdat elke klank een standaard aantal trillingen oplevert. Het resultaat is dan op papier een sterk gebogen lijn, een z.g. oscil-

logram, dat na enige oefening even vlug ontcijferd kan worden als notities in steno-schrift. De demonstratie in Genève gelukte, de machine 'begreep' de spreker. Nu neemt men proeven met een spreek-schrijfmachine, bestaande uit electro-dynamische relais, die verbonden zijn met de toetsen van een schrijfmachine. In plaats van de zenuwachtig gekromde lijntjes komen dan drukletters. Neen, nu niet te veel vragen! Hoe gaat het met de leestekens, hoe met 'vreemde' spellingen als het Engels of Frans, hoe met hoofdletters?? Wij weten er niets van... Wij stellen ons alleen maar voor, hoe de spreek-schrijfmachine op de vertaalmachine kan worden aangesloten. Dan wordt het inderdaad: in deze trechter Nederlands spreken en aan de andere kant haalt U de Spaanse brief er uit!

Taalkundigen schudden meewarig hun hoofd over deze gemechaniseerde wereld. Ze spreken van een verzakelijke, verharde mensheid. Wij geloven echter, dat het onrechtvaardig is in de techniek alleen de atoombom te zien en niet het Röntgenapparaat. De duizendvoudige fijne stofjes in de prachtig dwaze, menselijke taal zijn nooit op te vangen in de strak gespannen en nauwkeurig verdeelde webbe van de techniek, waarin twee maal twee nooit vijf is. De taalwerktuigkundigen geloven daarin zelf ook niet. Maar over honderd jaar? De taal geeft een onverschillig antwoord: wie dan leeft, die dan zorgt!

De scooter

Met grote belangstelling hebben we de voorstellen gelezen, die leden ons gedaan hebben aangaande de 'vertaling' van scooter. Eens te meer is ons gebleken, hoe moeilijk het is in taalzaken iets 'uit te vinden', of liever nog gangbaar te maken en met goed gevolg ingang te doen vinden. Er is natuurlijk op zichzelf niets tegen dat 'scooter', we vonden het alleen zo armzalig, dat naast de fiets en de bromfiets het nieuwe tweewielige motorvoertuig het zonder Nederlandse naam moest stellen. Maar schreven we zelf al niet, dat de bezitter van deze glanzende en handige scherts niet gaarne zijn voertuig onder de -fietsen gerangschikt zou zien? Hier zijn enige voorstellen: autofiets (streelt, de berijder voelt zich meer), clubfiets (op grond van gelijkenis met clubstoel, clubfauteuil), wagenfiets, fietswagentje (geen schijn van kans, veel te gewoon), boksertje (zou in Vlaanderen gaan, waar de scooters op de kermis boksauto's zijn), superbrommer (is een beetje Ollie B. Bommelachtig), motorglijer (aardig woord, het heeft iets elegants), motorstep (gelijkenis met de autoped). Men zou er haast een gezelschapspel van maken. Wij vinden motorglijer en motorstep het meest bruikbaar. Van die twee is het eerste het meest Nederlands.

Aan in op

Op het eerste gezicht leek er bij de plaatsaanduiding geen regelmaat in de voorzetsels te heersen. In Februari zetten wij echter uiteen, dat er toch wel zekere lijnen te ontdekken zijn. Op: bij een ruime open vlakte, bij water en buitengemeenten. Aan ziet men ook in plaats van op, vooral als het gehele terrein bedoeld wordt. Men moet bij de verklaring rekening houden met de plaatselijke geschiedenis. Wat nu een straat is, kan vroeger wel een kade geweest zijn. Uit vele delen van ons land heeft men ons bevestigingen van het 'op'-gebruik gestuurd. Soms zit men wel met de verklaring. In Hilversum is 'op de Gijsbr. van Aemstelstraat' begrijpelijk: het is een ruime brede verkeersweg. Merkwaardig is het juridische gebruik: domicilie kiezende a a n de x-sstraat no 12. In het Deventer Dagblad van 11 Maart heeft de heer H.J. Kerkhof een uitstekend artikel geschreven over de voorzetsels bij de

straten en lanen in Deventer. Hoe men het verleden er bij moet betrekken blijkt weer uit: op de Hofstraat (vroeger een bisschoppelijke tuin), op de Graven (nu een straat, vroeger een gracht). In Haarlem: op de Krocht (vroeger water). Veel bijzonderheden zijn ook te vinden in artikelen van Prof. Royen (in Taalpanopticum en Taalrapsodie).

Taalzorg

Uit Taalzorg van de Hoogovens nemen wij gaarne over:

Hefvork en hefdoorn

Ten einde eenheid te verkrijgen in de namen van werktuigen die op ons bedrijf worden gebruikt, zijn voor de Engelse woorden forktruck en ramtruck, in overleg met enkele betrokken afdelingen, de Nederlandse benamingen *h e f v o r k* en *h e f d o o r n* vastgesteld.

Als aanduidingen voor de functies van de personen die deze werktuigen bedienen, zijn gekozen de woorden *h e f v o r k b e s t u u r d e r* en *h e f d o o r n b e s t u u r d e r*; de benamingen heftruckdrijver en heftuigdrijver zijn dus komen te vervallen.

Watergekoeld

Watergekoeld behoort met gasgevuld, olieoplosbaar, wateroplosbaar, handbediend, stoomgedreven, oliegesmeerd, enz. tot de koppelingen die in de Nederlandse techniek niet thuishoren. Waarom niet: met water gekoeld, in olie oplosbaar, door stoom gedreven?

(Red.) Nog een kleine aantekening: is iemand Uwer een Nederlands woord bekend, dat in ons land gebruikt wordt in plaats van 'bulldozer'?

Onderwerpeijk

(J. d'H.) In de, helaas, voortwoekerende ambtelijke stijl heeft men het vaak over de 'onderwerpeijke' aangelegenheid, het 'onderwerpeijke' verzuim e.d. Beter lijkt me 'deze' aangelegenheid, het 'bedoelde' verzuim enz. Is dit 'onderwerpeijk' werkelijk Nederlands?

(Red.) Het is werkelijk Nederlands, al klinkt het aan de ene kant stadhuisachtig en aan de andere kant gezocht en gemaakt gelijk een samenstelling als 'levensbeschouweijk'. Iets meer over het woord. Het betekent 'waarover we het hebben'. Het werd vroeger ook wel gebruikt als niet onaardige vernederlandsing van 'subjectief' (objectief werd dan 'voorwerpeijk'). Zo kunt U bij Multatuli lezen... omdat de opvatting van het begrip gezondheid zeer onderwerpeijk is.

Nog eens de radio!

(Ph. J.C.) Wat mij in de radio-uitzendingen buitengewoon hindert, is het platte Nederlands, dat er zeer bewust gesproken wordt. Waarom is dat nodig? Is dit soms, omdat een groot percentage van de luisteraars zelf ook plat Nederlands spreekt en wil men deze mensen op hun gemak stellen door hen in hun eigen taaltje aan te spreken? Of is het om alleen maar een 'lollig' effect te krijgen?

Wat de reden ook moge zijn, naar mijn mening heeft dit een funeste uitwerking op een groot gedeelte der luisteraars en vooral op de jeugd. Kinderen nemen snel iets over van dialect en plat praten en wij kunnen er van overtuigd zijn, dat door deze uitzendingen in platte taal vele jongeren zich gesterkt voelen om ook plat te praten. Ronduit gezegd: de radio v e r p e s t de Nederlandse taal erdoor, omdat deze afschuwelijke uitspraak in alle huizen kan doordringen. Een remedie is natuurlijk de radio af te zetten, maar dat is geen oplossing. De oplossing moet i n d e s t u d i o gevonden worden.

Ik begrijp heel goed, dat het wel eens leuk kan zijn, soms zelfs wel heel 'lollig' om eens iemand plat te laten praten door de radio, maar h e t g e b e u r t v e e l t e v e e l. Ik weet ook, dat het in de buitenlandse uitzendingen ook vaak gebeurt en dat men soms van een Engels programma nauwelijks iets verstaat door het echte 'cockney'-Engels, dat er gesproken wordt. Dit mag echter geen maatstaf zijn voor onze uitzendingen.

(Red.) Het bovenstaande is waarschijnlijk een van de honderden stemmen, die zich in ons land hebben laten horen naar aanleiding van het optreden van 'Willem Parel'. Deze is een zeer bekende Nederlandse cabaret-artist, die onder de schuilnaam Parel voor de microfoon 's Zaterdagavond als Jordaanse orgeldraaier zijn milde levenswijsheden ten beste gaf (geeft en zal geven?). Hoewel wij in November 1952 in een hoofdartikel uitvoerig zijn ingegaan op het platvloerse praten als vermaak in de omroep, willen wij ook nu nog even 'reijageire'. De briefschrijver heeft gelijk. In Nederland geeft de radio ons dit vermaak v e e l t e v e e l. Over smaak valt niet te twisten, over wansmaak wel! Er gaat nauwelijks een dag voorbij, of in een of andere uitzending komen meneren met ai's en au's ons opvrolijken door eens expres daudgewaun te swamme aufer de daogelikse praublaimen fen ons minse. Een beetje azijn op de sla is heerlijk, een hele fles is ongenietbaar. De Nederlandse radio bewerkt ons nu al jarenlang met de brandslang! Daarom bent U zeker zo zuur geworden, zullen de pro-Parels ons zeggen.

De toekomst en het verleden

(C.v.H.) 'Ten minste tien nieuwe jeugdhoeven zullen er in de toekomst moeten komen.' Er zijn er dus blijkbaar te weinig en we moeten aan 't bouwen. Wanneer? In 1900 b.v.? Neen, we gaan niet bouwen in het verleden, dat doen we in de toekomst. Neen, in het verleden b.v. sneuvelde Lodewijk van Nassau op de Mookerhei. Maar stel je nu voor, dat je dat er niet bij vertelt, dat dat in het verleden gebeurde, dan zou men kunnen denken, dat hij in de toekomst gesneuveld is. En dat moet de schrijver toch voorkomen.

Samenkomst O.T. en V.B.O.

Op Zaterdag 1 Mei kwamen in Delft de besturen van de Belgische Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal en het Nederlandse Genootschap Onze Taal voor hun

halfjaarlijkse bijeenkomst tezamen. De heer Dr. Leenen uit Brussel hield een uitmuntende voordracht over de plaats van het Nederlands in België en het belang van een algemene Nederlandse taal in Vlaanderen. Naar aanleiding van zijn betoog ontwierpen beide besturen richtlijnen om in de toekomst tot groter samenwerking over te gaan. Het Vlaams in België kan pas tegen het Frans op, als het sterker zal 'leunen' tegen Noord-Nederland. De Belgische vereniging is door de eerste moeilijkheden heen: zij boekt nu gestadig ledenwinst, op verschillende plaatsen worden nieuwe afdelingen opgericht. Een kleine kern werkt geestdriftig aan de verbreiding van het ideaal: in Vlaanderen, Brabant en Limburg Nederlands als voertaal.

Boekbespreking

J.A. Meyers: Uit het Leven der Woorden. Uitg. Moussault, Amsterdam 1954.

Dit boekje is een bundeling van artikelen, die de schrijver over allerlei taalverschijnselen in de Groene heeft geschreven. Op enkele zaken is hij nu wat dieper ingegaan. Meyers heeft een vlotte, prettige stijl en verstaat de kunst om met een kwinkslag en een ernstig woord door de veelzijdige gebieden van de taal te gaan. Voor een eerste kennismaking met de geheimen van de afkomst der woorden en hun leven in de verschillende lagen van het volk, kunnen wij het werkje ieder aanbevelen. Men dient echter te weten, dat de schrijver, wat gebruik van vreemde woorden en barbarismen betreft, een wat gemakkelijker standpunt inneemt dan Onze Taal.

Dr. C.F.P. Stutterheim: Inleiding tot de Taal-Philosophie. Uitg. Standaardboekhandel, Amsterdam 1949.

Evenals het volgende boek is ook deze Inleiding verschenen in de bekende Belgisch-Nederlandse Philosophische Bibliotheek. Zowel taal als wijsbegeerte zijn zeer ingewikkelde vakken. Philosopheren over wat eenvoudig s c h i j n t , is uiterst lastig, zo ook denken over de taal. De schrijver geeft niet een overzicht over de verschillende wijsgerige opvattingen over de taal, maar gaat diep in op de problemen, die zich voordoen bij de philosophische beoefening van de taalwetenschap. Ook leken kunnen hun voordeel doen met dit boek. De verhouding van taal en spraak, taal en uitdrukking, taal en werkelijkheid zal hun duidelijker worden.

Dr. C.F.P. Stutterheim: Problemen der Literatuurwetenschap. Uitg. Standaardboekhandel, Amsterdam 1953.

Wat is literatuur? Waarin onderscheidt zich een taalkunstwerk van de gewone dagelijkse mededeling? De Amerikaanse geleerde, Sapir, gaf op deze zo simpel lijkende vragen het antwoord: I do not exactly know (ik weet het niet precies). Stutterheim tracht op strikt wetenschappelijke wijze de moeilijkheden rondom het taalkunstwerk te ontraadselen. De taal heeft het gemoedsleven van de mens van jongsaf doordrenkt. Op de wijze, waarop hij de buitenwereld waarneemt, zijn voorstellingen en zijn gedachtenwereld heeft de taal een beslissend stempel gedrukt. Voor allen, die zich interesseren voor de taalachtergronden van het literaire kunstwerk, is Stutterheims onderzoek van het hoogste belang. Het is niet gemakkelijk geschreven, maar juist daardoor wordt de lezer geprikkeld tot zelfstandig denken.

[Nummer 6]

Het werk van het Genootschap

Wij zullen deze maand een belangrijk gedeelte van ons blad moeten afstaan aan de verslagen van secretaris en penningmeester van O.T. en van de secretaresse van de V.B.O. in België. Dit doen we gaarne. Aan de ene kant moet U dan de maandelijkse beschouwing over een of andere taalkwestie missen, maar aan de andere kant hoort U iets van de werkzaamheden van ons Bestuur en van het 'wel-en-wee' van ons Genootschap.

Het verslag van Mevr. Jo Dejaeger-Wolff spreekt voor zichzelf. In de toekomst moeten wij komen tot één grote hechte Nederlandse taalgemeenschap. In Noord-Nederland zullen wij ons nog heviger dan tot nu toe moeten verweren tegen vervlakking en verbuitenlandsing. (U kent toch de geschiedenis van de Arnhemse gemeenteraad, waarin het Engels als tweede voertaal bepleit is...?). In België werken de Vlamingen geestdriftig aan hun doel: een algemene Nederlandse verkeerstaal.

Het jaarverslag van onze secretaris is ietwat in mineur; dat van onze penningmeester toont ons met klinkklare cijfers, hoeveel verlies wij geleden hebben. Het moet voor ons een aansporing zijn het werk van O.T. te blijven steunen. 'Het verdwijnen van een lekenorganisatie, die aan positieve hedendaagse taalcultuur doet, zou voor ons land een onherstelbaar verlies betekenen', zeide onlangs een Nederlandse hoogleraar. Gelukkig staan tegenover een zekere mineurstemming: 1° een groeiende belangstelling van onze leden, die zich uit in een zeer levendige briefwisseling met de redactie, van welke briefwisseling slechts een klein gedeelte in ons orgaan kan worden opgevangen; 2° een langzame aanwas van ons aantal leden en lezers volgens de plannen, die het Bestuur daartoe telkens weer ontwerpt; 3° een grotere bekendheid, die O.T. gaat krijgen in het openbare leven getuige enige artikelen, in onze dagbladpers verschenen. Het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat de penningmeester ten aanzien van 1954 vol vertrouwen is.

Als slot komt het verslag van onze jaarvergadering, die voor een deel gewijd was aan de komende woordenlijst van de Ned.-Belg. Taalcommissie. De aanwezigheid der leden was niet groot - een warme Zaterdagmiddag - maar zij hebben aan de levendige debatten met groot plezier deelgenomen.

Zo leest U dus deze maand iets van het werk van het Genootschap. Het zal U duidelijk worden, dat wij bij onze idealen U niet kunnen missen. Blijft ons helpen door Uw belangstelling, Uw critiek, Uw correspondentie, Uw voorbeeld in taalgebruik en... eerst leven en dan filosoferen, zeiden de oude Romeinen... door Uw werving van nieuwe leden.

Verslag van de Gemeenschappelijke Bestuursvergadering op Zaterdag 1 Mei 1954 te Delft, Huis Lambert van Meerten, Oude Delft 199.

Aanwezig de heren Duyvis, Smits, Veering, Minjauw, Leenen, De Jonghe, Blondeel, Verhasselt en de dames Van Dyck en Dejaeger.

Na een welkomstwoord van de heer Duyvis stelt de heer Smits de vraag: Vindt men Onze Taal belangrijk in België? Hierop wordt geantwoord, dat dit moeilijk na te gaan is. Men moet niet uit het oog verliezen, dat de taaltoestanden in België geheel anders zijn dan in Nederland, waar men in hoofdzaak voor de taalzuiverheid strijdt. In Vlaanderen moet nog veel werk worden verricht om de beschaafde omgangstaal te verspreiden en te bevorderen. Vindt een Nederlander een artikeltje in Onze Taal niet juist of kan hij daarmee niet accoord gaan, dan zal hij de pen ter hand nemen om zijn mening aan de redactie te schrijven. Dat doet een Vlaming beslist niet.

Betreffende het taalincidentje, dat zich heeft voorgedaan in een der vergaderingen van de Kolen- en Staal-Gemeenschap wordt nog opgemerkt dat de Belgische afgevaardigde wel Nederlands heeft gesproken, doch dit Nederlands voor de Noord-Nederlanders moeilijk te begrijpen is, omdat spreker Vlaamse woorden gebruikte in Franse stijl.

De heer Leenen houdt een korte verhandeling over de tegenstellingen van het taalgebruik in Noord- en Zuid-Nederland. Hoe moeten die tegenstellingen worden opgeheven? Moet het Zuiden zich geheel aanleunen bij het Noorden? Hoewel op het Filologencongres te Nijmegen het debat onbevredigd eindigde, is men de mening toegedaan, dat voor 99 procent dit wel de aangewezen weg zal zijn. Men heeft in Nederland de verkeerde voorstelling als zou er tegenover het algemeen Hollands een eenvormig Vlaams bestaan. Komt men als Vlaming in Nederland en spreekt men Nederlands, dan wordt er gevraagd: spreekt U eens Vlaams. Men is verwonderd als een Vlaming ook Nederlands spreekt, zoals de Nederlander zelf. Zo valt het de Vlaming op, dat het Nederlands op de goede wijze gesproken wordt, zodat hij bijv. in drie plaatsen in Nederland, welke in verschillende streken van het land liggen, hoort roepen: een heitje voor een karweitje. Daar spreken de jongens dezelfde taal, hetgeen in Vlaanderen tot de grote uitzonderingen behoort. In Nederland spreekt men de taal, welke men schrijft; in Vlaanderen wordt dat slechts gedaan in uitzonderlijke gevallen. Daarom is de gesproken taal zo verschillend. In de trein zal men in de 2e klas Frans horen; in de 3e klas wat min of meer beschaafd dialect, doch zelden algemeen beschaafd. Hier stellen wij dus vast de tegenstelling tussen homogeen Nederlands en niet-homogeen Vlaams. De beschaafde taal wordt in het algemeen wel gesproken op de kansel, bij de overheidsdiensten, op de scholen e.d.

Het eigenlijke doel van de V.B.O. is het tot stand brengen van eenheid in de spreektaal. Dit is uitsluitend een Vlaamse aangelegenheid en geen probleem voor Nederland. Wel kan Nederland ons steunen, door de Nederlanders, die naar België komen, voor te lichten en hen aan te raden vooral hun moedertaal te spreken, overal waar het kan, ook in Brussel. Het is erg jammer, dat Nederlanders, die zich in België gaan vestigen, weldra dialect spreken. Wij zullen moeten komen tot een eenmaking en bewustwording van onze taal ook in het Nederlandse belang, willen wij onze invloed kunnen laten gelden in het nieuwe Europa.

Het tweede doel van de V.B.O. is de bevordering van het juiste taalgebruik, dat is dus de taalzorg en de taalcultuur. Hoewel de toestand in België en Nederland

ook op dit gebied verschilt, kunnen wij hier zeker samenwerken. In Nederland bestaat bij een aanzienlijk deel van de bevolking een groot taalgevoel en een taalgeweten. Dit laatste is in België veel kleiner en het taalgevoel is niet spontaan. Welke norm moet worden aangelegd voor de taalzuiverheid? Kan er een spraakkunst worden gevormd, waarvan de maatstaf gelijk is aan de grootste gemene deler van de dialecten? Of moet België zich aansluiten bij de bestaande gebruiken in Nederland? In het algemeen gaat men wel accoord met de laatste gedachte. De spreektaal in Nederland heeft in de laatste jaren aan zuiverheid veel ingeboet door het gebruik van vreemde woorden. Daarop heeft men in Vlaanderen critiek en daarom verzetten sommige Vlamingen zich tegen het gebruik van het 'Hollands'.

Wij zullen moeten streven naar een taaleenheid, waarin de regionale stromingen - de verscheidenheid - tot hun recht komen, zonder afbreuk te doen aan het algemeen beschaafd. Wij zullen moeten oppassen voor een eenzijdige vorming. De Nederlander zal moeten weten, dat de Vlaming óók Nederlands spreekt, al zal dit enigszins afwijkend - de verscheidenheid - zijn van zijn taal, zoals de Vlaming tot taak zal hebben - met meer fierheid en bewustheid - zijn moedertaal zuiver en beschaafd te spreken. Door samenwerking en begrip voor elkander zal men kunnen komen tot een grotere taalgemeenschap, welke een gunstige invloed zal uitoefenen op cultureel gebied en in het nieuwe Europa.

De heer Duyvis dankt de heer Leenen hartelijk voor zijn voordracht; de voorzitter meent, dat het nu tijd wordt om de koffiemaaltijd te gaan nuttigen. Teruggekomen van het Prinsenhof, wisselen de aanwezigen verder van gedachten, waarbij de heer Duyvis opmerkt, dat de jongeren minder taalgevoel hebben en geen initiatief tonen om Nederlandse woorden voor buitenlandse producten te leren.

De heer Veering wijst op de uitzonderlijke positie waarin Nederland en België verkeren; zij zijn in twee helften gesneden; in het Noorden spreekt men slordig; in het Zuiden wordt de taal beïnvloed door het Frans. Wij zullen practisch moeten werken door een werkmethode te ontwerpen; wij hebben aan congressen niet voldoende; wij moeten propaganda maken in de Kamers en in de pers en wij moeten het publiek warm maken voor de moeilijkheden in Vlaanderen. Wij zullen moeten trachten een grote taalgemeenschap te krijgen, niet in theorie maar in practijk. De heer Leenen merkt op, dat een taalgemeenschap van vijf miljoen mensen in België een illusie is.

De heer Veering meent, dat er in België tegenstand is tegen 'Nederlands'. De heer Leenen ontkent dit; Vlamingen en ook Waalse studenten gaan naar Nederland om Nederlands te leren.

Op welke wijze kunnen wij elkaar helpen? Door samenkomsten als nu; door samenwerking tussen Onze Taal en de V.B.O.; door de Nederlanders er met nadruk op te wijzen, dat zij met de Vlamingen in het Nederlands moeten corresponderen. Dit is niet alleen een taalbelang, maar ook een economisch belang. Hierover kan iets worden medegedeeld in 'Onze Taal'. Voorts, meent de heer Minjouw, kan de Kamer van Koophandel in Nederland worden ingelicht omtrent het taalvraagstuk en kunnen wij haar verzoeken onze actie te steunen. Ook in België kan de Nederlandse Kamer van Koophandel worden ingeschakeld; medegedeeld kan worden, dat het zeer onsympathiek en beledigend is voor de Nederlands-sprekenden om met hen in het Frans te corresponderen.

Hierna wordt naar voren gebracht een grote openbare actie te voeren, o.a. bij het Sociaal Werkgeversverbond, dat een lezerskring heeft van 2½ miljoen. Het vraagstuk kan ook in studiekringen worden besproken. Voorts vestigt men de aandacht op het Belgisch Nationaal Toeristenbureau te Amsterdam.

De heer Leenen merkt op, dat hiervan geen steun te verwachten zal zijn, omdat deze organisatie tweetalig is.

Mej. van Dyck vraagt inlichtingen over boekjes met technische gegevens, welke worden verspreid door Philips. Zij wil een woordenlijst vragen van C.T.T., en ook Taalzorg van de Ned. Hoogovens. Deze zouden ook van nut kunnen zijn voor ons. De heer Smits zal zorgen, dat wij dergelijke werkjes toegezonden krijgen.

De heer Leenen deelt mede, dat door een Commissie, bestaande uit Nederlanders en Belgen, een nieuwe woordenlijst wordt samengesteld. Hierover zou iets gemeenschappelijks worden gepubliceerd in beide bladen.

De heer Veering meent, dat wij tot concrete voorstellen moeten komen, dat wij meer praktisch moeten werken en dat wij een betere vorm van samenwerken moeten vinden. In verband hiermede wordt een werkcommissie aangesteld, waarin van Nederlandse zijde zitting hebben de heren Smits, Veering en Minjauw; de Vlaamse leden zullen nog worden aangewezen.

In het najaar hoopt de V.B.O. de bestuursleden van Onze Taal weer in België te ontvangen, waar dan de punten van de Werkcommissie verder kunnen worden besproken en uitgewerkt.

Daarna spreken de heren Duyvis en Leenen een woord van dank.

Jo Dejaeger-Wolff, secr. V.B.O.

Jaarverslag 1953.

In het afgelopen jaar hadden drie bestuursvergaderingen plaats en een ontmoeting te Brussel met bestuursleden van de Belgische Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal.

De werkzaamheid van het bestuur was in het bijzonder gericht op de verbetering van de financiën. Na ampele overwegingen was het duidelijk geworden, dat aan de uitgaven voor redactie, maandblad en administratie slechts zeer weinig te bezuinigen viel. We hebben bereikt, dat met ingang van 1954 het aantal gratis abonnementen teruggebracht is op 20 en de vergoeding, die de uitgever per exemplaar ontvangt boven de 4500, verminderd is met f 0,20 per jaar.

Wij zijn er derhalve toe moeten over gaan de abonnementsprijs te verhogen. Dit is in de eerste plaats bij die categorieën gebeurd, die per nummer minder betalen dan de kostende prijs van de laatste twee jaar. Een dergelijke wijziging kan echter eerst met het nieuwe contributiejaar ingaan en over de resultaten is dus bij het opmaken van dit verslag niets te zeggen. Wel is gebleken, dat na de aankondiging in het maandblad maar enkele lezers een bericht van opzegging hebben gezonden.

Vervolgens hebben wij ons gewend tot de besturen van lichamen, waaronder de groepsabonnementen vallen. Ook daarvan zullen de resultaten eerst in het volgende jaar merkbaar zijn.

De uitbreiding van het lezerstal stemt nog niet tot tevredenheid. Wij hebben nog niet meer dan een kleine groep van getrouwe belangstellenden. Hoe voor de hand liggend in onze ogen de taalzorg ook moge zijn, buiten onze kring blijft men lauw. Die houding maakt de werving van nieuwe lezers uiterst moeilijk. Waar moet men de taalliefhebbers zoeken; waar mag men ze verwachten?

Hoewel wij gehoopt hadden dat de uitgever - uit hoofde van zijn bekendheid op dit gebied - wegen zou weten te vinden tot vergroting van de oplaag, is hij daar tot nu toe niet in geslaagd. Evenmin heeft het bestuur ten deze een richtsnoer kunnen vaststellen. Aldus blijft de aanwas - en die is er gelukkig zeker! - in de eerste plaats een gevolg van het toeval en de ijver van sommige leden.

Ten gerieve van de leden en ten nadele van de kas zijn een klapper en een band voor de 5 jaargangen 1947/1952 beschikbaar gesteld. Het bestuur en de redacteur menen daarmede de getrouwe lezers van ons blad een dienst te hebben bewezen.

In Brussel werd een eerste contact gelegd met de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal. Wij leveren in België een groepsabonnement voor 225 lezers en het leek ons gewenst nader kennis te maken en te zien of enigerlei samenwerking in de toekomst mogelijk zou zijn. Het verslag van deze bijeenkomst in no. 10 van O.T. (1953) doet zien, dat wij inderdaad een verschillend doel nastreven. Niettemin kunnen we zoveel van elkaar leren en ons in zoveel opzichten aan elkaar spiegelen,

dat het van beide zijden nuttig gevonden werd om periodiek gezamenlijke besprekingen te voeren.

Door het vertrek van Professor Heeroma naar Groningen is de zo gewenste vertegenwoordiging van het Groot Ned. Woordenboek in ons bestuur niet tot stand gekomen. Naar een nieuwe vertegenwoordiger wordt gezocht en tot zolang zullen we de ruggesteun van die zijde moeten missen.

Met de Raad van Deskundigen heeft de redacteur over vele aangelegenheden van gedachten kunnen wisselen, waardoor de waarde van deze autoriteit opnieuw aan het licht trad.

17 Mei 1954.

J.P. Smits, secretaris.

Jaarverslag van de Penningmeester over het jaar 1953.

Dit tweede jaar, waarin onze overeenkomst met de Nederlandsche Uitgevers Maatschappij gewerkt heeft, wijkt, wat baten en lasten betreft, slechts weinig af van 1952. De uitgaven ten behoeve van ons Maandblad hebben in 1953 ruim *f* 450, - meer bedragen dan in 1952. Daartegenover stegen onze ontvangsten uit hoofde van contributies en abonnementsgelden met ruim *f* 260, -.

Uitgaven

Tijdschriften	<i>f</i> 6.908,76
Administratie	<i>f</i> 36,15
Porti	<i>f</i> 36,44
Kantooronk.	<i>f</i> 42,61
Vergaderingen	<i>f</i> 52,52
	—————
	<i>f</i> 7.076,48

Ontvangsten

Contr. en abonn.	<i>f</i> 5.054,24
Interest	<i>f</i> 319,68
Verkochte jaarg.	<i>f</i> 17,50
Verlies	<i>f</i> 1.685,06
	—————
	<i>f</i> 7.076,48

Hendrik Muller, Penningmeester.

Ledenvergadering op 15 Mei 1954, in 'Den Hout', 's-Gravenhage.

Aanwezig: de heren De Block, Duyvis, Krul, Muller, Smits en Veering en 7 leden.

De notulen van de vorige vergadering en de jaarverslagen van de secretaris en de penningmeester worden goedgekeurd. Het verlies, dat in 1953 geleden is, blijkt *f* 1.685, - groot te zijn. Hoewel op dit ogenblik nog geen concrete cijfers de penningmeester ter beschikking staan, heeft hij de indruk, dat het evenwicht tussen inkomsten en uitgaven in een nabije toekomst verwacht mag worden. Het ledental is met 164 toegenomen. Het verslag van de kascommissie, door de heer Ubbels voorgelezen, wordt goedgekeurd en aan de penningmeester wordt décharge verleend.

Het verzoek van de voorzitter, om het bestuur te machtigen een tweede lid voor de kascommissie aan te wijzen, wordt toegestaan. Genoemd wordt de heer Wellensiek.

De voorzitter betuigt zijn dank aan de uitgever voor zijn medewerking. Verder vertelt hij een en ander over het contact met de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal in België en de laatste gezamenlijke bijeenkomst in Delft. O.T. wijdt zich aan taalzorg; V.B.O. aan eenheid van taal en eenheid van uitspraak boven de streektalen. Toch is er nog heel veel van elkaar te leren.

Daarna geeft de redacteur een beschouwing over de z.g. voornaamwoordelijke aanduiding, bijv. die kaars brandt voor niets, ik doe h e m uit. Spreker geeft vele voorbeelden van de moeilijkheden en tegenstrijdigheden, die in het geschreven Nederlands op dit gebied te vinden zijn. Oorspronkelijk, in verre taalperioden, hadden de zelfst. naamwoorden een of ander hoorbaar kenmerk waardoor ze in een bepaalde klasse kwamen. De achtergrond van deze 'klassificatie' behandelt hij niet, daar dit ons naar te afgelegen velden zou voeren. De aanduiding met 'geslacht' heeft een gevoelswaarde wakker gemaakt, die men bij de behandeling van deze kwestie beter kan missen. Bij gebrek aan beter moeten wij ons echter naar deze onderscheidingswijze voegen om de klassificatie-verschillen aan te duiden. Deze verschillen tellen in Noord-Nederland minder zwaar dan in Zuid-Nederland, doch een cultuurtaal mag aan, overigens verklaarbare, onachtzaamheden geen vrij spel laten. Tussen spreken en schrijven is nu eenmaal een verschil in stijlniveau. De geslachtsregels betekenden voor onze voorouders meer dan voor ons, of anders gezegd: in het geschreven gebruik van de taal hielden onze voorouders vast aan de regels met de aanduiding volgens hij of zij. Het gewone Nederlands van boven de grote rivieren, van alle beschaafd-sprekenden, heeft deze nauwkeurige regels, met

vele uitzonderingen, niet meer. Men kan dit betreuren, doch men kan geen regels handhaven, die slechts een papieren bestaan leiden. Twee dingen moet men zeker vermijden: 1° deze voornaamwoordelijke aanduiding te trekken in de klachten over onverzorgde taal, buitenlandse invloeden of slechte spelling; 2° het Nederlandse de (man) - de (straat) te plaatsen naast le - la of der - die: in het Frans en Duits is het geslachtsonderscheid in het lidwoord te horen!

De Vries en Te Winkel hebben in hun tijd aan de woorden een waarde van 'hem' of 'haar' gegeven, gebaseerd op regels met tal van uitzonderingen, die men destijds aanvaarden kon, doch die thans niet meer leven en in acht worden genomen. Teneinde nu niet in geheel persoonlijke willekeur te vervallen, zal men zich aan nieuwe regels moeten onderwerpen, die een zekere ordening beogen, door zich te houden aan de werkelijke - heus redelijke - taaltoestand, of daartoe kunnen leiden. De officiële Nederlands-Belgische taalcommissie zal ons binnenkort richtlijnen geven, hoe wij moeten handelen met 'hem' en 'haar'.

De causerie, rijkelijk doorweven met onverwachte en pakkende voorbeelden, levert een hernieuwd bewijs, hoeveel bloemen er groeien in de tuin der taal. De aanwezigen tonen door vragen en discussie hun grote aandacht.

Om 17.15 sluit de heer Duyvis de vergadering.

J.P. Smits, secretaris.

Een beter woord

Van het Staatsbedrijf der PTT kregen wij het boekje Taalschut toegestuurd, dat een alfabetische lijst geeft van woorden en uitdrukkingen, die voorgesteld zijn voor het interne gebruik van de Centrale Afdeling Inkoop PTT (niet de PTT, gelijk de heer Neher dit ons geleerd heeft). Natuurlijk kunnen wij op enige ondergeschikte punten wel critiek uitoefenen, maar als geheel verdient het onze lof, omdat het getuigt van de vaste wil bij de verantwoordelijke personen bij zulk een groot bedrijf als PTT om de taal juist en zuiver te gebruiken. Na Hoogovens Philips, na Philips PTT, welke van onze Nederlandse bedrijven en bestuurslichamen kan ons eveneens een lijst sturen van 'taalzuivering' voor intern gebruik? Uit Taalschut, dat eigenlijk in druk moest verschijnen en een origineler naam moet hebben, doen wij de volgende keuze:

n i e t

blitz-
centraalpost
circuit
contrôle-gesprekkenteller
deellevering
draadomspinnen
fadingcompensatie
feeder
getallengever
impulszender

m a a r

- flits-
- bedieningspost
- stroomkring, keten
- kostenteller
- gedeeltelijke levering
- met draad omspinnen
- ontsluiting
- voedingsleiding, voeder
- nummerzender
- nummerzender

maakcontact	- sluitcontact
malleable fittings	- smeedbare koppelingen
meldlijnoverdrager	- aanvraagoverdrager
motorkiezer	- motorschakelaar
omschakelaar	- overschakelaar
outputmeter	- afgiftemeter
perforator	- ponstoestel
plaatijzer	- staalplaat
rappelen	- aanmaningen
rebuilt	- hersteld
reperforator	- ponsontvanger
sperrren	- blokkeren
spindel	- (schroef)as, schroef(spil)
strip	- strook
tableau	- paneel
tikkersignaal	- waarschuwingssignaal
timbreregeling	- klankkeuze
tijdmeldapparaat	- tijdoverbrenger
U-links	- verbindingstoppen
vlakrelais	- platrelais
weegbereik	- weeggebied
zevensper	- keusbegrenzer

Woord en wederwoord

(R.B.) Is een stukje als 'Dutch Aunt' in 't Aprilnummer van O.T. nu noodzakelijk? Is 't heus zo gek, dat de K.L.M. Amerikanen aanspreekt in het Engels? Ook de neonreclames zijn voor de buitenlanders bestemd; de landgenoten worden op een andere manier 'bewerkt' (zie de advertenties 'Een stewardess vertelt', waarin mij alleen 't woord 'plane' telkens weer irriteert). Van de Holland Hostess-stichting weet ik, dat het reclamemateriaal door de propaganda-afdeling van de K.L.M. wordt vervaardigd. Die stichting moest een voor vreemdelingen begrijpelijke naam hebben. Daarom heet ze ook in Zuid-Amerika: Recepcionista de Holanda. Daar zegt de K.L.M. ook: Vuele par K.L.M. - en niet vlieg per K.L.M. - in de Spaans-sprekende landen. De Holland Hostess stelt Holland als vrouwelijk voor? Nee, die juffrouw, die daar op 't Amsterdamse Museumplein achter een bureau zit en op de omslag van 't foldertje prijkt is... een vrouw. Vandaar Holland H o s t e s s .

(Red.) Over de reclames op luchtvaartgebied hebben we zelf in Oct. '53 iets gezegd en de K.L.M. in hoogst eigen persoon aan het woord gelaten. Smaken verschillen, ook bij reclamemateriaal. Ook al zou de aanval op Holland Hostess onrechtvaardig, desnoods flauw zijn, we geloven dat in de 'ontengelsing' van de advertentiepagina's der kranten en de winkelruiten geen wapen te flauw kan zijn. Laten wij het doel maar eens voorbij schieten, als wij maar de volmaakte dwaasheid

der herenmodereclame, sigarettenmerken, sporttaal, enz. enz. niet gewoon gaan vinden. Wij moeten ons blijven verzetten.

Passivitis

(Prof. M.) Ik kan mij toch voorstellen, dat een zin als 'het vliegtuig wordt overgevlogen' met goede reden wordt gebruikt, wanneer het er b.v. over gaat, dat een elders gebouwd vliegtuig naar hier wordt overgebracht, met de bedoeling dat het daarna zal worden in gebruik gesteld.

De afschrik bij velen van de lijdende vorm schijnt mij toe over te hellen naar het dogmatische. Wanneer men ook met betrekking tot deze categorie eens zorgvuldige waarnemingen bij zich zelf en anderen verrichtte, zou men buiten twijfel tot het inzicht komen, dat het passief dikwijls zeer nuttige diensten verricht. Termen als passivitis en dativitis passen eigenlijk slecht in het stelsel van de -itis-afleidingen, die althans in de medische terminologie wijzen op een ziekelijke aandoening van het lichaamsdeel, aangeduid door het grondwoord: otitis, stomatitis, appendicitis, myelitis etc. etc. Daarentegen is passivitis een ziekte die zich openbaart in het overmatig gebruik van de lijd. vorm, het (of de) passief.

De scooter

Een onzer grote Ned. dagbladen heeft ons artikeltje over de scooter overgenomen, maar doet zelf ook geen goed voorstel dienaangaande. Wij hebben over een eventuele Ned. naam voor dit voertuig heel wat moeten horen. Honende opmerkingen, dat we zeker zelf nog maar een 'ouwe trapfiets' hadden en meelevende belangstelling in de gewaagde onderneming; bijna iedereen voorspelt ons een mislukking..

Veel waarde heeft de commentaar van een lid van onze Raad, die schrijft: 'In dergelijke gevallen gevoelt men de behoefte aan een korte vorm. Het is bepaald ook deze eigenschap, die "fiets" gunstig onderscheidt van "rijwiel". Bij velen is "bromfiets" reeds lang vervallen door "brommer" of zelfs "brom". Het is ook de reden waarom ik iedere langere of zwaardere vervanger van scooter niet veel kans geef. Alle voorgestelde verdietsingen hebben dat nadeel. Daaronder zijn een paar verkleinwoorden; een scooter-er neemt dat niet. De man die een kort woord zoekt, zal er aan moeten denken, dat er een afleiding op -er mogelijk dient te zijn; dan betekent dat stellig een voordeel op scooter.'

En na deze belangrijke commentaar over de waarde van een kort woord, een heel stoute briefkaart uit Amsterdam: In de Jordaan heet zo'n ding een 'race-plee'! Wie kan daar tegenop? Wij niet meer.

[Nummer 7]

Ingesloten zenden wij u

Het is een oud gezegde, dat in de maanden Juni en Juli de ene helft van Nederland de andere een examen afneemt. Nu ligt de tijd, dat we trillend van onwetendheid tegenover welwillende en tegelijkertijd veeleisende examinatoren zaten, wel ver achter ons, maar wij blijven in ons hart meevoelen met de om een diploma strijdende helft. Deze week belde een van die strijders ons op. Luistert U mede?

Onbekende: Spreek ik met Onze Taal?

Wij: Ja.

Onbekende: Wilt U mij helpen bij een taalmoeilijkheid?

Wij: Graag, maar willen is nog iets anders dan kunnen.

Onbekende: Gisteren zat ik op een mondeling examen voor Ze legden me de volgende zin voor: 'Ingesloten zenden wij U de bedoelde rekening'. Ze vroegen me, of deze zin goed was. Wat zou U in mijn plaats gezegd hebben?

Wij: Bij een examen is behalve kennis ook diplomatie nodig. Het is bijvoorbeeld van grote waarde te weten, wie de examinerator is en welk antwoord hij op prijs stelt. Wat heeft U gezegd?

Onbekende: Ik zei: goed! Maar ik zal dan mijn vraag herhalen in andere vorm. Vindt U dat mijn antwoord juist was?

Wij: Ja. Wat zei de examinerator?

Onbekende: Die vond het fout. Durft U dat 'ja' in Onze Taal te verklaren?

Wij: Waarom niet?

Onbekende: Omdat taalzuiveraars ineens veel strenger worden, als ze hun ideeën zwart op wit gaan neerzetten. Ik wacht in spanning.

Nu, zo spannend is de zaak ook niet, maar het is toch wel goed aan dit 'ingesloten' eens een beschouwing te wijden, te meer daar vele correspondenten in het onzekere verkeren of de uitdrukking er mee door kan of niet. Die uitspraak van de onbekende over taalzuiveraars kunt U later overdenken. Wij vinden dat hij gelijk heeft, of liever dat het omgekeerde nog juist is: taalzuiveraars worden minder streng als zij niet schrijven maar praten...

De uitdrukking wordt meestal verworpen om twee redenen: 1° zij is een vertaling van 'ci-inclus' of 'enclosed'; 2° zij is een beknopte bijzin, waarin het ene onderwerp (wij) niet gelijk is aan dat andere (de brief), m.a.w. er staat 'terwijl wij ingesloten zijn, zenden wij..' Tegen beide redeneringen hebben we bezwaren. Of de uitdrukking uit het Frans of Engels afkomstig is, moet eerst nog bewezen worden. Het feit, dat andere talen deze constructie kennen, behoeft ons oordeel over de toelaatbaarheid in het Nederlands niet beslissend te bepalen. Dit 'ingesloten' betekent 'hierbij, in deze brief'; of men de uitdrukking fraai vindt, is een tweede. Ons tweede bezwaar richt zich tegen de benaming 'beknopte bijzin'. Deze naam is wel handig om er zekere zinsverschijnselen mee aan te duiden, als men de term altijd maar 'tussen aanhalingstekens' ziet en er aan geen te verre consequenties verbindt. Met deze term namelijk vangen vele taalboekjes een zinsconstructie op, die zeer uiteenlopend is. Zo staat bijv. in het, overigens voortreffelijke, werkje In de Doolhof van het

Nederlands (p. 89): 'De beknopte bijzin bestaat uit a) infinitief + voorwerp en/of bepaling, b) deelwoord + voorwerp en/of bepaling. Het onderwerp, dat in de beknopte bijzin bij de infinitief of bij het deelwoord gedacht wordt, moet hetzelfde zijn als het onderwerp van de hoofdzin'. Met deze theorie worden op p. 60 zinnen veroordeeld als 'ernstig aan het hoofd gewond

vervoerde men de man naar het ziekenhuis', 'onder het zingen van het volkslied stapte de koning in de auto', 'vrolijk kampliedjes zingende werden de aardappelen geschild', en, zult U zeggen, terecht. Wij zeggen dit ook, voor een gedeelte althans en om andere redenen. Men moet oppassen met de naam beknopte bijzin. Deze is misleidend. Er is niets beknopt: er worden heus niet twee zinnen samengetrokken tot één. De term doet voorkomen alsof er 'eigenlijk' twee zinnen moesten zijn, waarvan er één in knop is weergegeven en daarbij kan er een van beide onderwerpen onder de tafel vallen. 'Omdat hij gewond was, vervoerde men de man' wordt 'gewond vervoerde men de man'. Wie is nu gewond? Men! 'Terwijl het volkslied gezongen werd, stapte de koning in' wordt 'onder het zingen van het volkslied stapte de koning in'. Wie zingt nu? De koning! Ja, op deze manier kunnen we 'ingesloten zenden wij' niet handhaven. Wij zien de zaak echter iets anders. U zult daartoe met ons een Tour de Grammaire moeten maken. Deze spraakkunst is niet zo dor als U denkt. Wij maken maar twee grote etappes: de deelwoorden en de infinitieven (onbepaalde wijs). Elke etappe is weer in enige kleine 'sprintjes' onderverdeeld.

1° **Deelwoorden**. Het komt ons voor, dat men hierbij niet zonder aanzien des persoons de regel van de beknopte bijzin kan toepassen. Het deelwoord heeft lang niet altijd een werkwoordelijk karakter. Wij onderscheiden voor ons doel vier gevallen.

A. **Deelwoord als bepaling van gesteldheid**. Deze bepaling geeft de toestand van het onderwerp of het voorwerp van de zin aan, zonder dat het werkwoord er direct bij betrokken is. Bij zinnen als 'ik heb het pakje geopend gekregen' is er geen vuiltje aan de lucht. Maar nu: 'geopend heb ik dat pakje ontvangen'. Ben ik nu geopend? De regel leert het ons.. De situatie redt de zin altijd. Niemand zal deze 'opening van ik' willen veronderstellen of het moest zijn dat U, in een cabaret optredende, Uw publiek aan het lachen wilt brengen. Ieder, die taal gebruikt, moet duidelijke taal gebruiken en geen dubbelzinnige. Een gezochte dubbelzinnigheid kan in dergelijke gevallen altijd bestaan: 'hij bracht zijn meisje in overspannen toestand naar huis'. Wie is nu overspannen? Al denkt ieder, dat de ferme jongen zijn huilende meisje begeleidt, niemand kan ons garanderen, dat niet het meisje maar de jongen van de kook was. In normale taal zet men een bepaling van gesteldheid bij het lijdend voorwerp niet zo gauw vooraan, maar verboden is deze plaatsing zeker niet. Trouwens om met een aanloop een nadrukkelijkheid te bereiken zetten wij de bepaling wél vooraan: 'Nee, niet ongeopend, g e ó p e n d kreeg ik dat pakje!' Of 'gekóókt vind ik die vis wel lekker, maar gebakken krijg ik ze niet naar binnen'. Zoudt U, niet cabaret-grapjas zijnde, willen volhouden, dat de regel m i j gekookt en gebakken laat zijn? Brieftaal moet wel natuurlijk blijven, maar buiten enige geijkte formules kan niemand; de geijkte formule 'ingesloten' lijkt ons onberispelijk te passen bij de bepaling van gesteldheid.

B. **Deelwoord is een verbonden voorwerpsbepaling**. Neen, nu niet schrikken van deze mondvul. Hiermede bedoelen we een bepaling die iets van het voorwerp zegt en tegelijk bij het voorwerp betrokken is: hij vindt het boek slecht geschreven. 'Geschreven' zegt iets van het boek, maar is vast verbonden met 'vindt'. Welnu, dit 'geschreven' kan eveneens in een positie komen, die men toch heus niet wegens dubbelzinnigheid moet afkeuren: 'uitstekend vind ik deze roman, maar slecht geschreven vind ik dat andere verhaal.'

C. **Deelwoord als bijvoeglijke bepaling**. Dit wordt natuurlijk pas aardig, als het achter het bepaalde woord komt. 'Wij juichen de maatregelen, in het avondblad besproken, toe.' Niemand zal zeggen 'in het avondblad besproken, juichen wij de

maatregelen toe.' Maar dubbelzinnigheid is ook bij dit eenvoudige geval niet uitgesloten: 'Jan vocht met zijn broer, zwaaiend met een mes.' Wie zwaait? En nu: 'Jan vocht met een mes, gebonden aan een bezemsteel.' Wie is aan de bezemsteel gebonden? I e d e r e e n weet in de gegeven taalsituatie het antwoord. U ziet wel: er is een leuk spelletje uit de deelwoorden te halen.

D. Deelwoord als bijwoordelijke bepaling. Hierin moeten uit den aard van de zaak het 'onderwerp' van het deelwoord en het gewone zinonderwerp gelijk zijn, anders krijgt men onzin. Als het 'onderwerp' van het deelwoord anders is dan het zinonderwerp, kan de bepaling moeilijk op het gezegde slaan, dat door het zinonderwerp 'bestuurd' wordt. 'Op de top gekomen (tijdsbepaling) was het uitzicht prachtig.' Wie is op de top gekomen? Het zinnetje kan gemakkelijk zo gemaakt worden, dat de fout er is voor U het weet: 'wij hadden uren geklommen, maar eenmaal op de top gekomen, was het uitzicht prachtig'. Het is duidelijk, dat 'wij' van 'geklommen' voor de taalgebruiker blijft doorklinken in 'gekomen'. Nog eerder komt de fout, als het weggelaten onderwerp in het tweede stuk op de een of andere manier doorschemert: 'op de top gekomen, was het uitzicht v o o r o n s prachtig'. Een bijzonder netelig geval krijgen we bij het zo lege woordje 'het' als onderwerp. 'Op de top gekomen werd het voor ons duidelijk, wat een berg is.'

Hebt U nog adem voor de tweede etappe? Wij kennen geen rustdagen en evenmin premies.

2° Infinitieven. Tot de beknopte bijzin worden ook verbindingen met de onbepaalde wijs gerekend. Wij zullen ons beperken tot die verbindingen, welke door een voorzetsel voorafgegaan worden: 'onder het zingen van het volkslied stapte de koning in..' Van harte zal de lach schallen om de zingende koning, die instapt.. Moeten we nu ook plezier hebben bij: 'bij het binnenkomen van de zaal werden de vorstin bloemen overhandigd'? Komen nu de bloemen binnen? Wacht even, werpt U op, 'de auto bracht ons op de berg om van het uitzicht te genieten', nu geniet toch heus de auto! Laten wij nu om orde te scheppen een verdeling in tweeën maken.

A. Voorzetsel + infinitief + te. Door te veel te werken is Piet voor zijn tijd versleten. Na gegeten te hebben gaat Kees weg. Zonder een spier te vertrekken liet Gerrit zich arresteren (hm..). Ieder neemt in dergelijke gevallen gelijkheid van onderwerp aan, niet omdat we hier met een beknopte bijzin te maken hebben, maar omdat we anders onzin krijgen. Piet werkt te veel + Piet is versleten. Kees eet + Kees gaat weg. Gerrit enz. De verbinding met het voorzetsel geeft hier een bijwoordelijke bepaling. Als de roddelaar van zijn buurvrouw zegt: 'doordat h i j hard werkt, kan z i j veel uitgaan', kan hij niet hetzelfde beweren met 'door hard te werken kan zij veel uitgaan'. Het geval komt overeen met het laatste van de deelwoorden. Een uitzondering kan men s o m s zien in de bepaling van doel met 'om te'. Jan gaat weg om brood te halen = Jan gaat weg + Jan haalt brood! Maar: Jan stuurt Piet om brood te halen = Jan stuurt + Piet haalt brood. Als men om de genietende auto lacht, waarom dan niet om de broodhalende Jan? Men moet in dezen niet zozeer naar een beredeneerde precies kloppende regel zoeken, maar zich houden aan het grondbeginsel van de taal: wees duidelijk, vermijd dubbelzinnigheden.

B. Voorzetsel + infinitief zonder te. Hier hebben we te maken met het karakter van een zelfstandig naamwoord: 'een, het, dit, dat' staan voor de infinitief of kunnen

daarvoor staan. Men krijgt een eenvoudige bijwoordelijke bepaling en de naam beknopte bijzin lijkt ons hier misplaatst. 'Tijdens het gezang kwam de Koning binnen', zo ook: 'tijdens het zingen kwam de Koning binnen', desnoods nog duidelijker: 'tijdens het zingen van het volk kwam de Koning binnen'. Hoe kan men hieruit opmaken, dat de Koning zingt? Natuurlijk is dit mogelijk, maar de situatie leert ons anders. Ook andersom: 'ondanks zwoegen bereikt Willem niets'; wil ik uitdrukken, dat niet Willem maar zijn vader zwoegt, dan moet ik dit zó niet zeggen. Nog even de roddelaar. Hij kan over zijn wereldse buurvrouw niet zeggen: 'door hard te werken kan zij veel opmaken', want dan heeft hij toch weinig recht tot verontwaardiging, maar wel: 'door het harde werken van hem kan zij enz.', ja ook zonder 'van hem', bijv.: 'haar man zwoegt de hele dag, 't is me wat moois, door dat harde werken kan zij elke avond uitgaan'. Merkt U even op: hard te... en dat hard e...: het laatste is duidelijk zelfstandig van karakter. En nu het afscheid van de Koning: zoudt U in een verslag de volgende zin afkeuren: 'Ontroerd hieven de aanwezigen het volkslied aan, de Koning wachtte niet maar nog onder het zingen stapte hij in'? Leest U deze zin eens langzaam en leg maar eens de klemtoon op 'onder'.

En de regel? Dit zult U toch ongetwijfeld vragen. De regel kan zeker in ere gehouden worden, als men dan maar de afwijkingen aanneemt. Beter lijkt het ons de regel te veranderen in een raad: pas bij het gebruik van deelwoorden en infinitieven als bepaling op voor dubbelzinnigheden en onduidelijkheden, in het bijzonder bij de bijwoordelijke bepaling, want daar komt gewoonweg onzin te staan.

Naast de beknopte bijzin staat de z.g. 'absolute constructie', die niet alleen voorkomt in uitdrukkingen als 'ijs en weder dienende, niets meer aan de orde zijnde', maar ook wel in literaire taal, vooral bij bondige schrijvers. Zo lezen wij in Bordewijks Bint: 'Het oproer gedempt, de school gevuld en werkeloos, ging Bint naar Donkers.' Doch daarover, gelijk een bekende onbekende Nederlander wekelijks zegt, een volgende keer. Deze beschouwing is al te lang geworden.

Spraakunst is dor, zegt men. De levende taal is pas schoon. Deze levende taal kunt U in haar schoonste vorm zien in het werk van onze grote schrijvers. Van Schendels boeken bevatten onnoemelijk veel constructies met deelwoorden. Laat de spraakkunstenaar in U nu eens aan het woord bij de onvergetelijke slotzin van Van Schendels even onvergetelijke Fregatschip Johanna Maria: 'In den helderen zomer, onder witte wolken in den winter, onder grijze luchten in den neveligen herfst, in het waaiend voorjaar lag het schip stil met zijn romp en zijn masten, w e e r s p i e g e l d in het water in regen en wind en zon.' Wat wordt nu weerspiegeld, het schip of de masten?

De raad van deskundigen

Met groot genoegen kunnen wij onze leden mededelen, dat de redacteur van het Woordenboek der Nederlandsche Taal, Dr. C. Kruyskamp, zich bereid heeft verklaard tot onze Raad toe te treden. Daarmede is de traditie hersteld, dat Onze Taal door middel van een lid van de Raad verbonden blijft met de redactie van dat grote Nederlandse cultuurmonument, het Woordenboek. Wij zijn Dr. Kruyskamp zeer dankbaar en hopen nog dikwijls op zijn deskundige adviezen te kunnen rekenen.

Knipsels

(D.) 'Om zeventien minuten voor tien precies floot gistermorgen de informatrice van de inlichtingendienst van het Centraal Station, voor deze gelegenheid met een rode pet getooid, het vertreksein: de "Kaasexpresse" daverde langzaam het Centraal Station uit en begon haar tocht door het Noord-Hollands landschap naar Alkmaar.' Toen ik dit las, bulderde ik van het glimlachen! □ 'waarbij tevens het georganiseerde bedrijfsleven op centraal niveau een coördinerende taak heeft aan de hand van algemene richtlijnen.' Een mooie serie beeldspraken. Vooral dat centrale niveau doet het goed in deze zin. Op welke hoogte zou dat zo ongeveer liggen? 'Centraal plateau' lijkt me nog helderder. □ 'Hij was reeds drie keer gezonken toen hij door een jongetje van dezelfde leeftijd, Kees van der Ende, die gekleed te water sprong, werd opgedoken en zwemmende naar de kant werd gebracht.' Waarom al dat gesol met de gezonkene als hij zelf kon zwemmen? □ 'Laat men zó van het schilderij genieten: als schilderij.' Laten wij zó van Onze Taal genieten: als Onze Taal. □ 'De laatste slag van enen was echter nauw verklonken of kanon, hooglanders en musici gaven een spervuur weg van knallen en schlagers.' ...ik weet het niet, misschien ging er toen wel weer een trein het station uit. Maar die 'laatste slag van enen' doet me denken aan het orkest, dat het 6e couplet van het Wilhelmus speelde, volgens de krant.

U en de ministeries

U hebt allen wel eens met 'Den Haag' te maken. De aanhalingstekens hebben een diepe betekenis. Het oude rijmpje bestaat nog steeds: Rotterdam verdient het, Amsterdam verteert het, Den Haag beheert het. Welnu, tegenwoordig gaat beheren niet meer zonder papier. U vraagt een paspoort aan en U krijgt bij het donkerblauwe boekje een keurig papertje van het Min. van Buitenlandse Zaken, waarop enige nuttige opmerkingen staan, o.a. dat de Ned. vertegenwoordigers in het buitenland U geen cent zullen voorschieten! Voor de vijfde keer in een jaar kregen wij dit document opgestuurd; enige woorden waren zorgvuldig rood onderstreept: U k a n (niet inleveren), U z a l (niet kunnen rekenen op), U z a l (goed doen).

We veronderstellen, dat ieder van ons de waarheid omtrent 'U' kent. Het woord is, om historische redenen, tweede en derde persoon. Bij de gewone werkwoordsvormen komt dit verschil niet uit, maar bij de onregelmatige werkwoorden wel: U hebt-heeft, bent-is, moogt-mag, kunt-kan. We hebben al eens eerder geschreven, dat theoretisch beide vormen van gelijke waarde zijn. Naar ons gevoel echter kan men de vormen U kan - U zal als minder verzorgd beschouwen, of eigenlijk liever andersom: U kunt - U zult klinkt iets beter. Waarom? We weten het niet. Het is heel goed mogelijk, dat anderen dit gevoel niet hebben. Wijlen Prof. Verdenius, een hartelijke vriend van O.T., had juist de tegenovergestelde mening. Het schijnt, dat kan-zal vooral in het Oosten des lands onzuiver klinkt.

We hebben de raad gegeven er vooral bij het opstellen van officiële stukken op te letten, welke persoon men kiest. Deze persoon moet men handhaven. En, eerlijk is eerlijk, dat doet het Min. van Buit. Zaken op het bewuste document goed: U z a l goed doen z i c h te melden (waarom eigenlijk niet: a a n m elden?). Ook wij krijgen papieren. Onvermijdelijk en minder welkom is de 'Toelichting bij het aangiftebiljet voor de inkomstenbelasting'. De ambtenaren van het Min. van Fin. kronkelen met 'U'. U hebt (2), U heeft (3), U kunt (2), U is (3), U ziet, hoe nauwkeurig wij dit document bekeken hebben. Kijkt U nu eens naar O.T. van deze maand om zo'n U-kronkel te vinden. Dan bent U tenminste gedwongen dat droge artikel over de spraakkunst te lezen.

Over bulldozers en andere dingen

Op het gevaar af, dat U ons voor hardnekkige puristen gaat houden - eigenaardig, deze mensen moeten door hun tegenstanders altijd benepen en kleinzielig genoemd worden - komen wij terug op bulldozer, dat maar geen vernederlandsing kan krijgen. 'Tractor' is 'trekker' en voorzover wij dat hebben kunnen nagaan, komt het Nederlandse woord in landbouwkringen steeds meer in ere. Weet U nog, hoe wij in het vorige jaar de woorden van een landbouwer op een vergadering van een Nederlands waterschap aanhaalden? 'Mijnheer de Voorzitter. De boeren hebben hun leven lang hard gewerkt in Gods vrije natuur, maar hebben over het algemeen niet meer onderwijs gehad dan de lagere school. Wij hebben in onze jeugd moeten werken in plaats van studeren. Welnu, wij krijgen stukken toegestuurd met zoveel vreemde woorden, dat wij ze niet of nauwelijks kunnen uitspreken.' Zou het zo menige Nederlandse arbeider ook niet vergaan?

Bulldozer is bulldozer, ieder weet wat dat is. Mèt de indrukwekkende machine is het woord gekomen en gebleven. Het is in oorsprong een geestig Amerikaans woord voor 'nijdas, donderaar.' Het is ons gebleken, dat een Nederlands woord hiervoor niet leeft, of het moest zijn, dat bij de sympathieke, bekijks trekkende zwarte jongens, die zo machtig op de bok van deze daverdingen heersen, wel een of andere bijnaam in gebruik is. De voorgestelde vernederlandsingen 'grondschiuiver, aardschiuiver, motorschiuiver, motorschoffel, vlakploeg' lijden aan het zelfde gebrek: ze zijn te theoretisch, te abstract. Ze missen het direct uitbeeldende van de Amerikaanse betekenis 'bulldozer'. Zo'n woord kan blijven leven. Stel U voor, dat een 'mallejan' een 'bomensleepwagen' genoemd werd! De studiekering voor het taalgebruik in de Landbouw te Wageningen, die zulk uitnemend werk doet voor onze taal, heeft 'bulldozer' ook behandeld. Zijn voorstellen luiden als volgt:

1. Trekkerschuif (aan een trekker te bevestigen inrichting voor het gelijk maken van de grond in de ruimste zin van het woord; b.v. voor het opruimen van stenen, bomen, enz.).
2. Motorschiuiver, schuiftrekker (indien, zoals meestentijds, het gewraakte woord gebruikt wordt in de eigenlijk foutieve betekenis van rups- of wieltrekker met schuif).

Een vernederlandsing, die op het zelfde vlak ligt als 'bulldozer' (in de geest van het bekende voertuig op hoge wielen 'mallejan') kan men niet voorstellen; die moet geboren worden, wellicht bestaat die reeds lang. Zodra wij nu ergens in de stad een bulldozer aan het werk zullen zien, zullen wij ons scharen temidden van de gepensioneerden en kwajongens, die een dergelijk gewroet met ontzag plegen gade te slaan, in de hoop dan, dat wij hèt woord zullen horen. Voor ons interessant is het woord in Zuid-Afrika. De Afrikaners kennen 'stootskraper, olifantskrop (= schrobber), olifantskraper'. Die Afrikaanse 'olifant' missen wij in de 'trekkerschuif'. Deze woorden vonden wij in het zojuist verschenen boek van Dr. H.J. Terblanche: Engels-Afrikaanse Tegniese Woordeboek. De Afrikaner heeft nog meer dan wij te maken met de vertaling van Engelse termen, maar hij heeft iets op ons voor: hij neemt niet zo gauw over! 'Die taalskeppende vernuf van die gewone Afrikaner kom soms met verrassende vondste voor die dag, waarvan die woordeboekmaker met dankbaarheid gebruik sal maak'. En de andere dingen? Ach, het zijn niet de Fashion Tips for Gentlemen, waaraan wij nu wel gewend zijn, noch de collars van de shirts, die semi-soft te verkrijgen zijn. Semisoft is het zeker, halfzacht! Neen, wij vonden in een verslag van een spreekbeurt een opmerking, waartegen wij ons moeten verzetten. Een hoofdredacteur van een groot Nederlands dagblad zeide: 'Het is mij

vaak opgevallen, dat in die-en-die organen een ontstellend gebrek aan human interest is. Men zou human interest kunnen vervangen door belangstelling voor de mens, al dekt ook hier de Hollandse vertaling niet de bedoeling van de Engelse woorden.' Zie hier het veel gehoorde bezwaar tegen het Nederlandse woord en de roemrijke verdediging van het Engels. Het is niet waar, wat deze hoofdredacteur beweert. De know-how, buyers' market, jobrotation, general reader, trial and error, patterns of behaviour enz. enz. kunnen gemakkelijk met Nederlandse woorden worden weergegeven die dezelfde bedoeling als de Engelse hebben. Het Engelse woord heeft 'lexicologisch' (volgens het woordenboek) dezelfde betekenis als het Nederlandse, maar het heeft zich door het veelvuldige gebruik volgezogen, volgeladen met allerlei nieuwe woorden. Deze kans heeft het Nederlandse woord nooit gehad! Het Engelse woord lijkt nu meer te zeggen en degenen, die een schuchtere poging tot 'vertalen' doen, worden onder gejoel gehoord: Ha, ha, onderzoek voor research! Man, pak nou toch in met je misselijke geklungel. Research dat is toch... eh, research en geen onderzoek! Wij moesten een language-bulldozer hebben...

U vraagt en wij...

doen wel of we alles weten, maar dat blijkt toch maar voor een groot gedeelte krantenbluf te zijn, als we tenminste die Vlaming moeten geloven. Deze schreef ons, dat ons Frans heel slecht is: ne laissez-vous pas flamandiser moet ne vous laissez pas.. zijn. □ Dezelfde Vlaming beweert, dat de Kongo als een Gallicisme veroordeeld moet worden. De Nederlanders spreken altijd over de Kongo; waarom niet het, zoals het (na-oorlogse) België, het (voormalige) Ned.-Indië enz. Tja, wij zeggen maar: alle namen van landen en landstreken hebben het, behalve die welke de hebben: de Betuwe, de Veluwe, de Elzas, de Oekraïne. □ Dit was geen beste beurt van ons. □ Nu moeten we toch even van ons afbijten: 'ledenwinst' is geen Duitse constructie. Het is niet in strijd met het Nederlandse taaleigen een meervoudig zelfstandig naamwoord en een ander zelfstandig naamwoord te verbinden: ziekenhuis, stratenmaker, glazenwasser, kijkt U maar verder om U heen. □ In Maart gaven we een herdruk van onze eerste lijst germanismen. Iemand heeft de indruk, dat die lijst te streng is. 'Gewetensvol, onbestemd, voltreffer, voorwoord, deze zijn toch door algemeen gebruik gewettigd?' Wij zijn niet graag zachte heelmeeesters. □ Nieuws van de 'kogellager'. Kogelblok is onjuist, zegt een heer met 40 dienstjaren in het kogel-x-vak. Hoe graag zou hij het 'lager' er uit hebben. Het lukt me niet. Ik heb, schrijft hij, in 1928 'kogelbed-loopring' in het leven geroepen, maar U moet zich de snuit van een loopjongen eens voorstellen, wanneer hij vraagt 'mag ik van U twee stuks kogelbed-loopringen?' Hij stelt voor 'kogeldrager'. Als ondeskundigen in het kogel-x-vak juichen wij zijn voorstel toe en geven het aan de openbaarheid prijs. □ Kent U het werkwoord 'bekereren?' Klemtoon op de eerste lettergreep. Deelneming aan een wedstrijd, waaraan een prijs in de vorm van een beker is verbonden. 'Politie bekert goed' was een opschrift in de sportkrant. Wij hebben als kleuter wel pap 'gelepeld'. □ 'Hoewel het werkgebied van de commissie beperkt was tot het westelijke deel van Brabant en tot het gebied van Zeeland en Zuid-Holland dat vooral onder de verzilting te lijden heeft, valt het op, dat de mogelijkheden van Oost-Brabant in verband met een grotere productie beklemtoond worden.' Een zin uit het ochtendblad. Wij hebben er door onze trein gemist. □ De Rijkskweekschool te X deelt mede, dat op 7 September de nieuwe opleiding s t a r t . De directeur staat bij de poort met een knalpistool. Gelukkig, dat 'school' in het Nederlands en Engels, geschreven tenminste, hetzelfde woord is. □ Een Velzenaar ziet deemoedig op tegen de talenkennis van de Haarlemmers: in deze edele stad zet men 'abris' voor de buspassagiers, maar daarmee is het Haarlemse Frans nog niet op: in zekere straat wordt een 'braderie' gehouden. Onze vriend uit Velzen moet

eens naar Den Haag komen: dáár kan hij pas zijn hart ophalen. □ Wat zegt U van 'displays à double usage?' Om U op weg te helpen: een display is een bewegend toestelletje, dat de winkelier achter zijn raam zet om op bepaalde artikelen in het bijzonder de aandacht te vestigen. □ 'Bonifatius' wordt ook wel met een c gespeld. Wat is nu goed? Een Latinist was zo vriendelijk ons mede te delen, dat in de oudste bronnen een t voorkomt, gelijk ook nog steeds in de misboeken van de R.K. kerk. Die c, vermoedt hij, is te danken aan een verlatijnsing via het Frans. Wij vinden het maar vreemd.

[Nummer 8]

Savez en sochez

De regel der spelling is één: Spel gelijk gij spreekt, en het was voor eene beneden het beestelijke afgezonken domheid bewaard, dit om te keeren en de spelling tot regel der uitspraak te nemen.
(Bilderdijk.)

De vakantie was verregend, totaal. We zaten verveeld achter de ruiten van ons Franse hotel en staarden naar buiten. De vrolijke Hollandse omes van het gezelschap probeerden er de moed in te houden door grapjes te vertellen en raadseltjes op te geven. Een van deze onuitstaanbaar optimistische lieden kwam op ons toe met een papiertje: 'U kent toch goed Frans?' vroeg hij. 'Nou ja, goed..' zeiden we bescheiden. 'Vertaal dit dan eens', drong hij aan. Er stond: Savez en sochez ni belle. Een ogenblik tolde de vervoeging van savoir door ons hoofd, maar dan schudden wij mistroostig van neen. 'Ha, ha!' lachte de raadselman, 'het is een papiertje, dat op een deur geprikt was: 's avonds en 's ochtends niet bellen!'

Zo is savez en sochez in ons vakantie-album gekomen. Er kon geen fotootje van gemaakt worden, maar we zullen het niet vergeten: de druipende ruiten, het vele geld, de flauwe mopjes. Toen wij weer thuis waren, hebben we het raadseltje verder verteld en er succes mee geoogst. Eén keer heeft dit savez een taalkundig staartje gehad. Iemand zei ons verontwaardigd: 'Ja, zoiets kun je alleen in het Nederlands hebben! De Nederlanders spreken ongelooflijk slecht uit wat er staat. We zijn slordig, we maken er maar wat van. Luister eens naar de radio!' Wij luisterden naar de radio; de eerste zin van de stem begon aldus: langzamerhand zullen de gevolgen... Maar, sprongen wij op, de man spreekt wèl uit wat er staat! Niet 'lank-saam' maar 'lang-zaam', niet '.. hant-sullen', maar 'hant-zullen'! En daarmee gleden we in de volgende overdenking.

Er komt in de laatste tientallen jaren een neiging bij het spreken op, waarvan de oppervlakkige taalkenner zou kunnen beweren, dat ze juist heilzaam is: de sprekers gaan hun uitspraak regelen naar het geschreven beeld, m.a.w. de letters zijn het uitgangspunt voor de klanken. Uit den aard der zaak zal dit vooral voorkomen in gevallen, waarin onmiddellijk van het papier af gesproken wordt. De (veel verguisde..) radio is daarvan een pakkend voorbeeld. U moet eens opletten, hoe de nieuwslezer, de omroeper of een andere radiospreker, die er op bedacht is zo zuiver mogelijk de klanken te vormen, de letters uitspreekt. Hij zegt niet s eventig, maar z eventig, ja zelfs heel duidelijk: met z eventig.

Taalkundigen noemen een uitspraak als 'saves' een geval van assimilatie, gelijkmaking van klanken, die invloed op elkaar uitoefenen. 'Assimilatie' is trouwens zelf al een voorbeeld: het Latijnse voorvoegsel ad + similis, gelijk. Men onderscheidt een tweetal mogelijkheden:

1. Assimilatie van plaats. De plaats van de klankvorming verandert, de klank kan geheel wegvallen, als hij een te moeilijke mondstand vergt. Voorbeelden: kis t j e, fees t j e (de t wordt in het algemeen niet uitgesproken, of liever er wordt, uitgaande van het grondwoord kist, feest, een t geschreven die niet gesproken wordt), schoo n m aak (= schoom-maak), onbehoorlijk (ombe..), ongedaan (ong-gedaan), In vroeger tijden werden deze assimilaties ook wel in het schrift verwezenlijkt, getuige: vonnis (vonnisse), Casembroot (..en brood), import (in-port).

2. Assimilatie van stem. Onder invloed van een klank (er voor of er achter) verliest de klank de stem, d.w.z. trillen de stembanden niet mee, of krijgt de klank stem, gaan de stembanden dus meetrillen. Voorbeelden: met z ijn acht z onen (sijn, sonen), door slaa p b evangen (..aab-be.), stropdas (bd), ge k d oen (k als g van garçon), schaakgenie (òf ..aaksje.. òf ..aagzje.. met g van garçon).

Verzorgd spreken, dat wil ook zeggen de gewone assimilaties toepassen. Taalverzorging is vrijwel altijd de middenweg, de gulden regel: niet te veel naar links, niet te veel naar rechts. De moeilijkheid gaat komen bij sprekers, die hun tekst voor zich op papier hebben en nu eens heel precies zullen uitspreken wat er staat. Alle n's komen er keihard uit: de mense n werke n. Als de gewone beschaafde assimilaties veronachtzaamd worden, gaan de echte fouten komen. Van 'langzaam' is historisch de enig juiste uitspraakvorm: lank-saam, onverschillig of daar nu 'ngz' staat. 'Veertig, vijftig, zestig, zeventig' heus met een f en een s en n i e t met een v of een z. Nog erger wordt het natuurlijk, als we lezen: met v eertig. De v zou door assimilatie in elk geval een f moeten zijn. (Waarom het is v i e r en f eertig enz. is een hoofdstuk apart; het komt hierop neer, dat vóór zeventig en tachtig enz. vroeger een woordje stond, waarvan in t achtig nu nog een overblijfsel te zien is.) De sprekers in het openbaar, die wij op het oor hebben, dienen bijzonder op hun hoede te zijn. Zij immers doen extra hun best. Het middel om tot een beschaafde uitspraak te komen moge dan niet erger zijn dan de kwaal van het onbeschaafde spreken, gekunsteld, gemaakt, gewild, gewrongen is hun taal-van-het-papier wel. Als Willem Parel en de andere Gewone Mannen hatelijke opmerkingen kingen, mogen wij de buitengewone heren een paar zachte vermaningen niet sparen. Bij sommige van deze heren gaat het de kant op van de 18e-19e eeuwse hyperkeurige uitspraak 'jon-ge-lin-gen', waartegen Bilderdijk en Multatuli van leer trokken. Deze twee, in geest, levensbeschouwing en karakter zo geheel verschillende, Nederlandse taalkunstenaars waren het er over eens, dat niet eerst de spelling komt en dan de klank, maar andersom. Nu het in dit jaar anderhalve eeuw geleden is, dat de eerste officiële Nederlandse spelling van kracht werd, vervaardigd op last van het Staatsbestuur der Bataafse Republiek door de goedgehartige predikant-hoogleraar Siegenbeek, is het goed eens de woorden te herhalen, die de hartstochtelijke dichter Bilderdijk schreef in zijn Spraakleer naar aanleiding van deze spelling, en die wij boven deze beschouwing geplaatst hebben.

De taalklanken zijn in de geschiedenis aan verandering onderhevig geweest en ze zijn het nog. Door het vastleggen van deze klanken in een spellingsbeeld gaat deze verandering echter langzamer. Deze rem wordt nog sterker, als het gehele volk heeft leren lezen, als de volksoontwikkeling daarmee op hoger peil komt. Het eigenaardige is dan, dat de spelling de klank gaat veranderen! Zó wordt het woord geschreven, dus zó moet het worden uitgesproken.. Uit oude tijden overgeleverde spelvormen roepen een verkeerde uitspraak op: heir, Oisterwijk. De i was het teken voor de 'verlenging' van de voorafgaande klinker: er moest dus gesproken worden: ee, oo. Van sprekers, die zo overtuigd zijn van hun beschaafde uitspraak, zal ieder wel eens gehoord hebben: h-ei-r! De schrijftaal uit Zuid-Nederland is van grote invloed geweest op het Hollands. Vormen, die in Holland normaal waren, verdwenen voor de 'sjieke' Brabantse spelling: 'brocht' en 'docht' verloren het van 'bracht' en 'dacht'!

Ouders zullen het verschijnsel kennen, dat hun kinderen van de lagere school, zo keurig-netjes de letters lezen: h-e-t p-a-a-r-d, ee-n b-o-e-k. Niet 'ə t' (de ə is het teken voor de z.g. stomme e) maar h-è-t, niet 'ən' maar 'éé-n', terwijl in het gewone Nederlands 'hèt' alleen maar in een geval als 'dat is hèt boek' (= het enig juiste boek) gekend wordt. Dit typische boekentoontje behouden tallozen, ook ontwikkelde volwassenen, als zij in het openbaar luidop lezen c.q. op die manier een redevoering houden. Bestond er in onze spelling een algemeen aanvaard teken voor deze ə, dan was er geen moeilijkheid. Het compromis (zegt U -ie of -is?) in de spelling, nl. 't en 'n, is in zekere zin een onding, het is geen t of n en het teken' doet ons denken, dat er iets 'weggefallen' is (zoals in '...in d'ad'ren vloeit'), terwijl dat nu juist niét zo

is. Het woordje 'men', dat wij nu toch allen met een duidelijke è kennen, was vroeger zeker 'mən'. Ook hier won de spelling: 'men' is boekentaal.

Wij hebben wel eens meer opgemerkt, dat in zake van verzorgde Nederlandse uitspraak er, strikt genomen, geen vaste regels bestaan. Maar dit neemt niet weg, dat ieder van ons zoveel natuurlijke smaak en taalgevoel heeft, dat hij kan weten, welke klank er mee door kan en welke niet. Taalkundig beschouwd, is 'senewe' (zenuwen) een normale uitspraak (in de Middeleeuwen spelde men overigens ook zo), voor het gehoor van de meeste Nederlanders is het nu afschuwelijk en ..daarmee is het debat gesloten. 'Zakdoek', nemen wij aan als 'zag(garçon!)-doek' maar niet als 'zaddoek', maar een 'vaatdoek' wel als een 'vadoek', zoals we lang geleden al gesproken èn gespeld hebben 'litteken' in plaats van 'lik-teken'. Wij noemden de uitspraak 'kisje' voor 'kistje' goed, maar 'je-vergis-je' voor 'je vergist je'? En 'lus-je dit' voor 'lust je dit'? Trouwens, het hele 'lussen' klinkt ons onbeschaafd. Moet een kind in plaats van 'ik lus geen pap' zeggen 'ik belief geen pap'? Sommigen vinden dit 'believen' hopeloos stijf en ouderwets. Wij weer niet. Maar, dit moeten we uitdrukkelijk er aan toevoegen, het is een persoonlijke indruk. Nochtans is er een gevolg van de uitspraak volgens de letter, dat we blijde begroeten. We weten allen, hoe de Nederlanders er ongemerkt toe overgaan de volle klinkers in zwakke positie te verdoezelen tot droge, neutrale ə's (stomme e van wand-e-l-e-n). Tabak > tɔbak, gereformeerd > grɛfərmeerd, katholiek > kattəliek, muziek > mɛziək, pantoffel > pətɔffel, particulier > partəklier, apotheek > appɔteek, fornuis > fərnuis, bonjour > bəsjoer, pardon > pɛdon enz. enz. ja driewerf enzovoorts. In vroeger tijden kon zo'n uitspraak nog vastgevroren worden in de spelling; men denke aan: krant (courante nouvelles), kraal (koraal), kleur (couleur). Het geschreven beeld kan nu dit onheilspellende klankverlies tegengaan. Ons Nederlands zal er als taalmuziek alleen maar op vooruitgaan. De radiosprekers, die zo graag oplezen wat er staat, zijn ons daarbij een grote steun. Al zeggen zij dan 'lang-zaam', tot 'soosjəlis-

tisch, katteliek, grøfərmeerd' zullen zij wel niet komen, laten we dat hopen tenminste.

Ja, met dat 'lang-zaam' zijn we begonnen. Neen, met dat 'savez'. En om nog even naar dat hotel in de regen terug te gaan: we namen met een spellingmopje op de raadselman wraak. We zeiden: U spreekt en leest toch goed Nederlands? Wel, twee doven ontmoeten elkaar en de een schrijft op een papiertje: zeg, hoe maakt het echtpaar Jansen het? De ander bedenkt zich geen ogenblik maar krabbelt terug op het papier - en hier schreven wij! -: 'hij maar zei'. Het was een onvergetelijk ogenblik, toen wij het voor de tevergeefs denkende raadselman mochten oplossen. 'Hij maakt het goed maar zij is niet in orde.'

Gewogen en te licht bevonden

In Maart van dit jaar drukten wij een gedeelte van de lijst germanismen en andere -ismen af, die twintig jaar geleden in Onze Taal waren afgekeurd. Intussen hebben ons vele verzoeken bereikt hiermede verder te gaan. Wij geloven ook inderdaad, dat wij vele leden een dienst bewijzen door de lijst opnieuw op te nemen. Is het oordeel indertijd te streng geweest? Zoudt U de hier verworpen woorden nu toch willen goedkeuren? Hoe het ook zij, hier volgt wederom een gedeelte van de voorraad.

NIET

aangewezen (zijn op)
aanleveren
aannee (in de aanname dat U enz.)
aanvechten
afneiging
afplagen (zich)
afroep
afzwakken
(in) bedrijf (inbedrijfstelling)
begroeten (een maatregel begroeten)
belevenis
bemonsteren (een bemonsterde offerte)
bestens (bestens verkopen)
betonen
bewaard (bewaarde diplomatieke praktijk)
beweerdelijk
bewilligen in
booswilligheid

WEL

afhankelijk van
bezorgen
aannemende, onderstellende, in de onderstelling
bestrijden, betwisten
tegenzin, afkeer
zich afsloven, aftobben, afmatten
vordering, aanvraag
verzwakken
in werking (inwerking stelling)
toejuichen
gebeurtenis, ervaring, avontuur
monsters zenden van (aanbieding met monster)
zo voordelig mogelijk
de klemtoon leggen op, beklemtonen
beproefd
naar men beweert
toestemmen in
kwaadwilligheid

brenge (een artikel brenge)	in de handel brenge, aanbiede
briefpapier	postpapier, brievenpapier
bijstemme	(met iemand) instemme
daadkracht	kracht, flinkheid, werkkraft, energie
doelstelling	doel, bedoeling
draagwijdte	van beweringen: strekking (soms zal men 'verre strekking' de voorkeur geven, soms zal ook: 'werking', 'invloed' beter zijn, of een bijzin: hoe ver... zich uitstrekt)
eigener beweging	van geschut: dracht
-ens (eerstens, tweedens)	uit eigen beweging, uit zich zelf
-er (epileptiker enz.)	ten eerste, tweede
-er (de tachtiger jaren)	epilepticus
fris (frisse asperges)	de jaren tachtig; de jaren tussen tachtig en negentig
gedegen	vers
gelijkaardigheid	degelijk
gelijkberechtigd	moet omschreven worden
handelsschip, -vloot	gelijk gerechtigd
hopelijk	koopvaardijship, -vloot
houdbaar	't is te hopen, dat... Men mag hopen, dat... Gelijk te hopen is
huis (in: uitverkocht huis)	duurzaam
in (zich verlieven -)	zaal (een uitverkochte -)
ingesteld zijn op	(verliefd worden, raken) op, liefde opvatten voor
inworp (inworp: 1 dubbeltje)	gericht, aangelegd, berekend, ingeschoten zijn op; speciaal ingericht zijn voor
lastwagen	inwerpen, in te werpen, inwerp (of insteek), een dubbeltje in de gleuf -
liefdesbrief	vrachtwagen
liggen (de zaak ligt anders; de rol ligt hem niet)	minnebrief
loos (wat is er loos)	't is daarmee anders gelegen, 't is zus of zo daarmee gelegen, zó zit dat niet, enz.
lijden (hartlijden)	wat is er aan de hand
maken (koffie maken; bedden maken; hoeveel maakt dat samen; dat maakt niets)	(hart)kwaal
	koffie zetten; bedden opmaken; hoeveel bedraagt (is) dat samen; dat komt er niet op aan

-matig (in: beroepmatig, fabriekmatig, gevoelsmatig)	(in de gegeven voorbeelden:) als beroep, machinaal, volgens het gevoel (gewoon geacht worden: doel-, kunst-, plicht-, recht-, regel- en stelselmatig)
met (voorzien met)	van
mild (mild klimaat, weer)	zacht
mijne dames en heren!	Dames en Heren!
nagebleven (er is ongeschiktheid nagebleven [med. term])	uit overgebleven, uit achtergebleven
nevenbedoeling	bijbedoeling
nuthoenders	winsthoenders
nutsbedrijven	openbare bedrijven
omgrenzen	begrenzen
opgaaf (opgave)	order, opdracht, taak, soms: probleem
opklaring	opheldering
opvallend (een opvallend verschijnsel, opvallend gekleed gaan)	in het oog vallend, treffend
overlegt (schrijver overlegt de eigen verklaring van de schipper)	legt over (iets wordt overgelegd)
overijver	overmaat van ijver, te grote ijver, te veel (aan) ijver
óverzien	over het hoofd zien
postaanwijzing	postwissel
reinste (je reinste onzin)	puur, klaar, klinkklaar
ringsom	rondom, in 't rond
rond (een bedrag van rond duizend gulden)	ongeveer, omtrent
ruimen (i.d. zin van: uitverkopen)	uitverkopen, opruimen
-se (in samenstellingen als: Bunsense brander, Hegelse wijsbegeerte)	brander van Bunsen, wijsbegeerte van Hegel
slaan (A sloeg B in de eindwedstrijd)	verslaan, overwinnen, kloppen

slijmhuil	slijmvlies
spits, in:	a) tot op het uiterste drijven
a) op de spits drijven	b) verscherpen
b) toespitsen	c) top-uren, top-tijden
c) spitsuren	
spijsvetten	eetbare vetten
spijswagen	eetwagen
stammen	dateren, afkomstig zijn, komen
stutse	stut ('stut en steun')
tendens	drang, neiging, strekking, doel
terug	a) achterblijven, -houden, -laten, -liggen,
a) in terugblijven, terughouden,	-staan, ook: overblijven, weerhouden,
teruglaten, terugliggen, terugmetselen,	achteruit liggen, -metselen
terugstaan)	b) dertig jaar geleden, vóór dertig jaar;
b) dertig jaar terug; teruglopen van	zakken, dalen, omlaag gaan van prijzen;
prijzen; met terugzicht op Uw brief	terugkomende op, in verband met Uw
	brief
(zich) thuisvinden	zich thuis voelen, op hun gemak voelen
treffen	ontmoeten
uit (meubels uit hout; platen uit eboniet)	van (hout, eboniet)
uitbrengen (v.e. film)	invoeren, in omloop brengen
uitgaan (boven iets)	te boven gaan, overtreffen
(hd. darüber hinausgehen)	
uitvinden (in: dat moet ik bij gelegenheid	achterkomen (daar moet ik eens zien
eens zien uit te vinden)	achter te komen)
uitwijzen	a) het onderzoek heeft aangetoond
a) het onderzoek heeft uitgewezen)	b) de vreemdeling werd over de grens
b) de vreemdeling werd uitgewezen)	gezet
uitzicht (in - stellen)	vooruitzicht (in het - stellen)
vergoeden (van rente)	rente toekennen, geven, uitkeren
vertrokken (een vertrokken beeld)	verwongen
vervoeging (ambtenaar ter vervoeging)	beschikking
voeren (een artikel voeren)	hebben, verkopen, in de handel brengen,
	in een artikel doen
volksverzameling	samenscholingen
voorliggen (het voorliggende geval)	het onderhavige geval
voortreden (de regisseur trad voor)	voor het voetlicht komen
waardepapieren	geldswaardige papieren
wagenvoerders	wagenbestuurders

walswerk	walserij
weerbestendig	weervast
-wezen (geldwezen, bankwezen, assurantiewezen)	geld-, bank-, assurantiebedrijf, geldzaken (in vele gevallen kan '-wezen' gewoon weg)
zijdens	van de kant van, vanwege

Bonifatius.

Naar aanleiding van de kwestie of Bonifatius ook met een c gespeld kan worden, zond Prof. Michels uit Nijmegen ons de volgende beschouwing.

De liturgische boeken geven de t-vorm, evenzo het gezaghebbende Lexicon für Theologie und Kirche en voorts verschillende geschiedkundigen. Van groot belang is ook de titel van de oudste levensbeschrijving: Vita Sancti Bonifatii. Op grond van dit alles zou ik voor Bonifatius willen stemmen, zulks tegen de draad van ital. Bonifacio en fr. Boniface. De apostel der Friezen heette eigenlijk Winfried en eerst in Rome, bij een speciale gelegenheid, ontving hij zijn nieuwe naam van de paus naar de heilige van de dag (de ijsheilige van 14 Mei). Het is niet nodig de naam af te leiden van b o n u s (goed) en f a c i o (doen). Men kan het tweede lid ook combineren met f a r i (spreken). In feite vind ik in Herders Lexicon i.v. Vornamen beide vormen, de een met de vertaling Wohltäter, de andere (-fatus) met de vertaling Wohlverkünder.

In een opstel van W. Levison in Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde (1908) lees ik o.m.: Dass die Schreibweise Bonifacius nicht ursprünglich und die Deutung 'Wohltäter' abzulehnen ist, kann heute als anerkannt gelten; daneben haben die Ableitungen von 'fari' und 'fatum' Verteidiger gefunden'.

Verder: 'Im allgemeinen pflegt man in geschichtlicher Zeit nun selten neue Namen zu bilden, in der Regel verwendet man bereits vorhandene, indem die verschiedensten Ursachen dazu bestimmen können', onder meer kalendernamen. Het is nu juist in dit opstel dat L. het betoog levert, dat door de Paus Gregorius II aan Wynfreth de naam Bonifatius is gegeven als die van een oudere heilige, die als martelaar werd vereerd en wiens feest gevierd werd op 14 Mei. De eerste maal dat aan Wynfreth 'nachweisbar' de naam wordt gegeven is in het pauselijk schrijven van 15 Mei 719, waarin hem de opdracht wordt gegeven tot prediking onder de heidenen, het schrijven waarin 'der Beginn seiner Wirksamkeit im Dienste Roms und im Bunde mit Rom gleichsam seinen amtlichen Ausdruck findet'. Het verschil van één dag legt geen gewicht in de schaal. Het kan zijn dat de mondelinge opdracht met de naamsverandering werkelijk daags te voren had plaats gegrepen. Of ook ligt de verklaring hierin dat er op 15 Mei niet een aanzienlijker heilige gevierd werd.

De vraag of er niet ook een bijgedachte aan de betekenis van de naam als zodanig heeft meegewerkt, wordt door L. dan niet meer besproken, hetgeen hij toch wel doet, en mogelijk acht, bij het vergelijkbare geval van Willibrord - Clemens. Zulks naar alle waarschijnlijkheid, omdat hem daarvoor geen documentaire gegevens ter beschikking stonden.

Boekbespreking

Schönfeld's Historische Grammatica van het Nederlands. 5e Druk, verzorgd door Prof. Dr. A. van Loey. Uitg. Thieme, Zutphen 1954.

Wie het over historische grammatica heeft, heeft het over 'Schönfeld'. De eerste druk verscheen in 1921. Sindsdien hebben tallozen, die een studie van het Nederlands maken, er profijt van gehad. Het geeft de geschiedenis van de Ned. klanken en woorden. Geen boek om in de trein te lezen. Voor vakgenoten en voor leken met een uitgebreide taalkennis het werk over historische grammatica, niet in het minst om de zeer uitvoerige aantekeningen.

L. Kaiser: Schoolkinderen spreken. Uitg. Muusses, Purmerend 1954.

Louise Kaiser en haar assistenten van het Phon. Laboratorium te Amsterdam hebben een honderdtal kinderen van een Amsterdamse Lagere School op spraak en taal getoetst. De resultaten van dit onderzoek staan nu geboekt in een vlot leesbaar werkje, dat wij allen - vooral hen die veel met het taalgebruik van schoolkinderen te maken hebben - van harte aanbevelen.

[Nummer 9]

De nieuwe spelling

‘Wat is er nu allemaal eigenlijk veranderd? Is tegenwoordig alles mannelijk? Kunnen we alle vreemde woorden op zijn Nederlands spellen?’ Op dergelijke vragen hebben we de laatste dagen talloze malen antwoord moeten geven. Het liefst zouden we hebben gezegd: er is ‘eigenlijk’ helemaal niet veel veranderd, maar dan zou niemand ons geloofd hebben. Immers, journalisten van allerlei dagbladen hebben zich gretig en in allerijl op de tekst van de nieuwe woordenlijst gestort en den volke in grappige en quasi-grappige stukjes uiteengezet, welk een ramp de Nederlandse cultuur is overkomen. Het was te verwachten. Als van de bijna 170 woorden die beginnen met ex-, er een stuk of vier ook geschreven mogen worden met eks- en daarbij uitdrukkelijk de spelling met ex- wordt aanbevolen, moeten volgens de stukjesschrijvers alle woorden met ex- voortaan met eks- geschreven worden...

Bestudeert men rustig de woordenlijst en, vooral, is men goed op de hoogte van de motieven, die de commissie tot haar besluiten hebben geleid, d.w.z. weet men iets meer af van de tegenwoordige toestand van het gewone, beschaafde Nederlands dan de mensen die menen, dat alleen wat zij vroeger geleerd hebben en wat zij nu nog (met of zonder fouten) in praktijk brengen, de enige norm is voor het Nederlands, dan zal men werkelijk tot de conclusie kunnen komen: er is niet zo heel veel veranderd!

De voornaamwoordelijke aanduiding in de schrijftaal was in Noord-Nederland totaal anders dan in de beschaafde omgangstaal: in April hebben wij in O.T. het probleem behandeld. Welnu, de commissie heeft een nieuwe toestand geschapen, die, ondanks een zekere onoverkomelijke gekunsteldheid, dichter bij de waarheid van het levende Nederlands ligt dan de oude toestand. Alle onzekerheden bij de spelling van bastaardwoorden zijn wel niet opgeruimd - ja, zeggen de tegenstanders, er zijn er zelfs bij gekomen! - maar de beginselen zijn zuiver en goed doordacht.

Als een grote teleurstelling zullen velen voelen, dat er zoveel ‘mag’ en zo weinig ‘moet’; een teleurstelling die des te groter is, daar de commissie zelf beweert, dat de ‘gewone mensen’, de ‘eenvoudigen’ een regel en een norm nodig hebben. Niet alleen de ‘eenvoudigen’, zouden wij er aan willen toevoegen. Deze teleurstelling delen wij ook. Hoe vaak is aan O.T. niet een klinkklare regel gevraagd en hoe vaak was de ‘ontwikkelde’ niet ontgoocheld, als hem gezegd moest worden: het mag zus en het mag zo.. Wij begrijpen echter de geweldige moeilijkheid, waarvoor de commissie gesteld was: aan de ene kant Nederland en zijn ‘chaotische’ voornaamwoorden en geslachten, zijn traditioneel on-nederlandse spelling van vreemde woorden, aan de andere kant België met zijn gevoel voor de woordgeslachten, zijn traditioneel on-franse spelling van de indringers. Het Nederlands moge een eenheid in verscheidenheid zijn, het Standaard-Nederlands moet toch één zijn. Wij weten, hoe hard in België gezwogen wordt aan de verbreiding van het Standaard-Nederlands. De voorkeur, die de commissie zo veelvuldig toont voor de traditioneel Noord-Nederlandse spelling, is een aanwijzing er voor, dat wij het naast elkaar leven van twee vormen, twee mogelijkheden als een wellicht onaangename, maar daarom nog niet hinderlijke overgangstoestand dienen te beschouwen. Van harte hopen wij, dat degenen die verantwoordelijk zijn voor de taalopvoeding van de jeugd niet de raadgevingen van de commissie op hun kop zullen zetten en er een mengelmoesje van zullen maken. Wanneer men eerlijk zijn

natuurlijke taalgevoel raadpleegt, kan er geen verwarring ontstaan. Kwaadwilligen kunnen de regeling zeker saboteren, zelfs met de hand op de woordenlijst en een glimlach op het gelaat: 'zo mag het toch ook geschreven worden?'

Van spelling- of van taalgewoonten veranderen gaat bij bewust levende mensen nooit zo klakkeloos. Het spellingbeeld, de schrijfgewoonte kunnen ons lief zijn. Het is onzinnig iemand, die van zijn taal houdt, de vraag voor te houden: 'Wat kan dat nu schelen, hoe je het spelt? Het woord blijft toch hetzelfde? Wat geeft het nu, of je daarvoor hij of zij zegt? Het ding wordt daardoor toch niet anders?' Een taal is meer dan een mechanische manier-van-doen. In het belang van onze Nederlands-sprekende stam echter moet de enkeling een offer kunnen brengen. Niemand mag blijven mokken om het verlies van een rh, van een vrouwelijk woord. Wij moeten loyale onderdanen zijn, ook in zaken van taal. Wie de noodzaak van veranderingen niet inziet - wij hebben voor zijn mening eerbied! - moet zich nu toch bij de besluiten trachten neer te leggen. O.T. is verdraagzaam geweest in spellingzaken. Wij zullen het blijven.

In dit nummer geven wij een beknopt overzicht van de veranderingen. Onmogelijk kunnen we daarbij volledig zijn. Vragen zullen er blijven, ook al koopt U de woordenlijst zelf, wat we U trouwens aanraden.

Tenslotte: een woord van oprechte dank aan de commissie. Kritiek zal haar niet gespaard blijven. Bijtende en onverdiende woorden van ondeskundigen, harde en gerechtvaardigde verwijten van taalgeleerden. Wellicht zal een latere generatie een rustiger oordeel uitspreken over haar werk dan wij, kortzichtige mensen, wier blik niet ver in de toekomst reikt. Het is voor ons een grote genoegdoening te weten, dat aan het ondankbare maar schone werk van de voltooiing der nieuwe spelling, zoals die in 1947 met kracht van wet is afgekondigd, ook goede en getrouwe vrienden van Onze Taal, zowel uit Nederland als uit België, hebben medegewerkt.

Geslacht en voornaamwoordelijke aanduiding

Het teken 'm.' achter een zelfst. nmw. geeft aan, dat het een woord is met het lidwoord *de* en de aanduiding *hij*. Het teken 'o.' stempelt een zelfst. nmw. tot een woord met het lidwoord *het*. Het teken 'v.' geeft een zelfst. nmw. met *de* aan met de aanduiding *zij*. Het teken 'v. (m.)' geeft aan, dat het woord met *zij*, maar ook met *hij* mag worden aangeduid. De m.- woorden geven in het algemeen weinig moeilijkheden. Het spreekt ook vanzelf, dat alle woorden met het lidwoord *het* o.-woorden zijn.

a) v.(m.)-woorden.

1. Voorwerpsnamen in de ruimste zin, namen van lichaamsdelen, namen van bomen, planten, bloemen, vruchten, algemene aardrijkskundige namen, aardrijkskundige eigennamen, namen van hemellichamen. 'Het aantal substantieven dat onder deze rubriek valt, is zeer groot. Voor een groot deel van de zelfst. nmw. is dus vrijheid gelaten in geschreefde het mondeling taalgebruik te volgen.'
Al deze woorden kunnen dus nu worden aangeduid met *hij*, maar mogen ook met *zij* worden aangeduid, gelijk dit bij vele woorden van deze groep door De Vries en Te Winkel was voorgeschreven en gelijk dit Zuidnederlanders nog veelal doen. Het komt ons voor, dat de commissie voor Noord-Nederland hierbij meer het natuurlijke taalgebruik aanbeveelt, dus de *hij*-aanduiding.
2. Niet formeel (d.w.z. door een uitgang, werkwoordstam e.d.) gekenmerkte verzamelwoorden en abstracte woorden. De voornaamste zijn: *deugd, drift, eer, faam, haast, hoop, hulp, jeugd, Kerk, keus, kracht, leer, macht, min, moraal, pers, pijn, praal, praktijk, rede, rust, school, Schrift, schuld, spraak, straf, taal, teelt, trouw, tweespalt, vlijt, vrees, wet, wijs, wraak, ziel, zorg, zucht* en enige latijns-griekse wetenschappelijke termen als *fauna, flora*; ook *algebra*.
Ofschoon deze woorden ook met 'hij' mogen worden aangeduid, wordt u i t d r u k k e l i j k aanbevolen ze met *zij* aan te duiden.
Opm. De zelfst. nmw. die de vorm hebben van werkwoordstammen (eventueel verledentijd- of deelwoordstammen), bijv. *slaap, stank, strijd*, behoren niet tot deze groep, ze blijven mannelijk en moeten dus altijd met *hij* worden aangeduid.

b) v.-woorden.

1. Namen van vrouwelijke personen, bijv. *koningin, tante*.
2. Diernamen die uitsluitend het vrouwelijke dier aanduiden, bijv. *koe, merrie*.
3. Woorden gevormd met de zuiver Nederlandse, of daarmee gelijk te stellen achtervoegsels: *-heid, -nis, -ing* (achter stam), *-st* (achter stam, uitgezonderd *diens*), *-schap, -de* of *-te* (de korte vorm naast *-de* ook, bijv. *kou-koude*), *-ij, -erij, -enij, -arij, -ernij*.
4. Woorden gevormd met de van oorsprong vreemde achtervoegsels of uitgangen: *-ie, -iek, -ica (-ika), -theek(-teek), -teit(-iteit), -tuur(-ture), suur (-sure), -ade, -ide, -ode, -ude, -age, -ine, -se, -ee, -ea, -oea, -sis, -xis, -tis*.
Al deze woorden (bijv. *onderwijzeres, leeuwin, zachtheid, familie*) moeten dus met *zij* worden aangeduid.
Opm. Tot 3 en 4 worden n i e t gerekend de persoons-, dier-, plant- en stofnamen, die deze uitgangen dragen; er is alleen sprake van verzamelwoorden en woorden voor abstracte begrippen.

c) 'Gemeen-kunnige' namen.

1. Woorden die beiderlei sekse kunnen aanduiden. Het kunnen woorden zijn met *de* (*dokter, filmster*) en met *het* (*hoofd, kind*). Blijkt uit de samenhang de sekse, dan is dit een aanwijzing voor de aanduiding met *hij* of *zij*. Blijkt dit laatste niet, dan met *hij* of *het* en in gebieden waar het verschil tussen mann. en vrouwelijk woordgeslacht nog leeft met *hij, zij* of *het*.
2. Zelfstandig gebruikte bijv. nmw. (*de arme, zieke, rijke*) en deelwoorden (*de gewonde, gevangene*). Uit het verband moet *hij* of *zij* blijken, zo niet dan altijd *hij*.

d) Stofnamen.

Alle stofnamen die niet het lidwoord *het* hebben, mogen met 'zij' worden aangeduid, bijv. *boter*.

e) De persoonlijke voornaamwoorden 'hun' en 'hen'.

Voor het gebruik in geschrifte geldt het bekende onderscheid tussen *hen* (wij hebben hen gezien) en *hun* (wij hebben het hun gezegd). *Hen* en *hun* kunnen zonder bezwaar met betrekking tot vrouwelijke personen worden gebruikt, bijv. *de dames kwamen later, de heren haalden hen af*. Men vermijde echter *hen* en *hun* met betrekking tot zaak- en diernamen, dus niet: *de boeken, ik heb hen verkocht*, maar: *ik heb ze verkocht*.

f) Het bezittelijk voornaamwoord 'hun'.

In de vorige eeuw gold het voorschrift, dat men met betrekking tot vrouwelijke personen, ook in het meervoud, *haar* moest gebruiken: *de prinsessen en haar vacantie*. In de laatste tientallen jaren heeft het schriftelijk taalgebruik in het meervoud beslist voor *hun*: *de prinsessen en hun vacantie*. 'Het is van belang deze overwinning van *hun* hier vast te leggen en te bekrachtigen.'

Naamvalsvormen

a) De naamvals-n.

De naamvals-n mag worden geschreven in bijvoeglijke woorden bij substantieven die in de lijst 'm.' hebben, en bij substantieven met het teken 'm.-v.', indien deze laatste niet een vrouwelijk wezen aanduiden. Eveneens bij zelfst. voornaamwoorden als *degene, die, wie*.

Met andere woorden: de n mag geschreven worden, als het woord mannelijk is. Met m-v wordt bedoeld de zeer kleine groep persoonsnamen als *zieke, gewonde*, die zowel mannelijke als vrouwelijke personen kunnen aanduiden. Wij geloven niet, dat het in de geest van de commissie ligt het gebruik van de naamvals-n aan te moedigen. Men kan gerust zeggen, dat voor Noord-Nederland, waar dit sinds lang niet gebruikelijk is, en voor Zuid-Nederland, waar vele schrijvers de n nog wel gebruiken, alles op dit punt hetzelfde blijft.

b) Staande uitdrukkingen.

De n blijft geschreven in staande uitdrukkingen, waar de n - k l a n k in de uitspraak van beschaafd sprekenden wordt gehoord, bijv. *uit dien hoofde, in den beginne*. Als sommigen de n wel en anderen niet laten horen, gelden beide schrijfwijzen, met of zonder n, bijv. *in goede(n) doen*. Adresseringen als *Den Heer* blijven mogelijk.

c) Andere oude naamvalsvormen.

Oude derde-naamvalsvormen als *te zijner ere* worden als staande uitdrukkingen beschouwd of beho-

ren tot een bijzondere stijl, bijv. *het moge Uwer Majesteit behagen*. Hetzelfde geldt voor de oude tweede-naamvals vormen *des, dezès, eens, zijns, mijns* e.d. De vormen *mijner, uwer, zijner, onzer, hunner, dezer, dier, ener* zijn wel niet tot de staande uitdrukkingen beperkt, maar moeten toch als minder gebruikelijk beschouwd worden.

De tweede-naamvals vormen *der, mijner, uwer* enz. kunnen met betrekking tot het meervoud gebruikt worden; voor het enkelvoud mogen ze uitsluitend gebruikt worden bij woorden die volgens de regels van de voornaamwoordelijke aanduiding met *zij* mogen worden aangeduid.

Wier en *welker* in het enkelvoud worden niet gebruikt met betrekking tot mannelijke en onzijdige woorden, voorzover deze geen vrouwelijke wezens aanduiden.

Spelling

De beginselen van de spelling van **Nederlandse woorden** zijn onveranderd gebleven. Hier en daar is een regel scherper geformuleerd. Van belang is de regel, dat achter elk verkort woord een punt wordt geschreven (*Prof. Dr.* enz.), afgezien van internationaal vastgestelde symbolen als *kg, kWh*, enz.

Bij de **bastaardwoorden** zijn enige veranderingen voorgeschreven of toegelaten.

Onder bastaardwoorden worden verstaan uitheemse woorden, die in spelling en uitspraak min of meer vernederlandst zijn. Een scherpe grens met de onvervalste vreemde woorden als *meeting, hors d'oeuvre* enz. is natuurlijk niet mogelijk. De commissie gaat uit van de overweging, dat zij niet door een te sterke vernederlandsing het gebruik van bastaardwoorden dient aan te moedigen. Dubbelvormen komen vooral voor bij de *c = k*. In België is deze *k* zeer gewoon. In Nederlands slechts in enkele gevallen. In het algemeen wordt aan de spelling met *c* de voorkeur gegeven.

De voornaamste veranderingen zijn:

- ae** veelal vervangen door *e* (*equator*), soms een bijvorm met *ae* (*praefix*);
- c** met uitspraak *s* (*ensor*) behouden, behalve in enige woorden, waar de *s* reeds lang gebruikelijk was, o.a. *sigaar, prinses*;
- c** met uitspraak *k*: waar de *k* gebruikelijk was, blijft ze (*karton, katholiek*); de *c* blijft
 1. in kennelijke vreemde woorden als *cachot, cadeau, café* e.d.
 2. in eigennamen met een *c* en afleidingen daarvan, bijv. *calvinist, Canadees*;

in alle overige woorden is de *k* naast de *c* toegelaten, met dien verstande dat zo goed als overal aan de *c* de voorkeur wordt gegeven;

- cc** blijft de normale spelling, ook al wordt daarnaast *kk* toegelaten (*accomodatíe, akkomodatíe*); in een enkel geval wordt *ks* toegelaten (*aksijns*), aan de spelling *kk* wordt slechts in een enkel geval de voorkeur gegeven (*akkoord*).
- ch** in woorden als *karakter, koraal, kroniek* is *ch = k* definitief opgeheven; waar zowel *k* als *ch* wordt uitgesproken, zijn beide spellingen toegelaten (*kronisch* naast *chronisch*).
- e** in de eerste lettergreep is *é* vervangen door *e* (*etage, etappe*), op het einde wordt *-ée* nu *ee*: *soíree, matinee*, behalve bij Franse persoonsnamen op *-é*: *logée* als vrouwelijk van *logé*.

- i, ie** in hoofdzaak blijft alles hetzelfde; vóór Nederlandse afleidingsachtervoegsels en buigingsuitgangen schrijft men *ie*, behalve wanneer de lettergreep *nie* t de klemtoon heeft en door een z.g. stomme *e* wordt gevolgd (*ceremoniën*, tegenover *machinerieën*). Hieruit volgt, dat een spelling als *Semietisch* nu fout is, daar *-isch* geen Nederlands achtervoegsel is; het moet dus worden *Semitisch*;
- ll** wordt *lj*, wanneer *lj* wordt uitgesproken (*biljart*, *miljoen*), maar blijft overal elders;
- n** na *-io* (*-jo*, *-yo*, *-eo*) wordt enkel *n* geschreven. Volgt de z.g. stomme *e* dan de gewone verdubbeling, dus: *spionage*, *pensioneren*, *mayonaise*, *revolutionair* enz., maar: *spionne*, *stationnetje*;...
- ou** als de *oe* reeds overal in gebruik was, wordt deze spelling als enige juiste erkend, bijv. *toerist*, *troep*; in enige gevallen worden zowel *oe* als *ou* toegelaten, meestal met voorkeur voor *ou*: *douane*, *gouverneur*;
- ph** overal vervangen door *f*, dus: *foto*, *filoloog*;
- qu** *qu* = *kw* in veel voorkomende woorden als *kwitantie*, *kwaliteit*; in alle andere woorden zijn beide spellingen toegelaten, soms met voorkeur voor *kw* (*kwadraat*) soms voor *qu* (*consequent*);
qu = *k* is soms vervangen door *k* (*etiket*, *koket*), soms wordt de *k* toegelaten (*kiet* naast *quitte*) maar meestal blijft *qu*. Als beide uitspraken voorkomen, zijn beide spellingen aanvaard;
- rh** is overal vervangen door *r*, dus: *catarre*, *rapsodie*;
- s** soms ook een *z* toegelaten, bijv. *faze* naast *fase*, *kanaliseren* naast *kanalizeren*;
- th** wordt vervangen door *t*:
1. aan het einde van een woord en in buigingsvormen en Ned. afleidingen daarvan dus: *chryasant*, *telepaat*,
 2. voor een medeklinker, dus: *etnoloog*, *atleet*,
 3. na *f* en *ch*: *differitis*, *autochtoon*;
- in alle andere gevallen wordt de *t* toegelaten maar de voorkeur aan de *th* gegeven, dus: *theoloog*, *theorie*;
- x** in woorden waarin *ks* reeds algemeen is, wordt alleen deze spelling erkend (*tekst*); in enkele gevallen mag men naast de *x* ook een *s* gebruiken (*examen*);
- y** in enkele woorden waarin *i* reeds algemeen is, blijft ze, dus: *nimf*, *tiran*, *ritme*; in sommige gevallen mag men naast de *y* ook een *i* (*ie*) gebruiken, bijv. *asyl* en *asiel*, *cylinder* en *cilinder*.

Tussenklanken

a) De tussenklank -e(n)-

De tussenklank -e(n)- in samenstellingen wordt als *e* geschreven, dus *pijpekop*, *speldeknoop*, *ossetong*.

Uitzonderingen:

1. Men schrijft *-en-*, wanneer het eerste lid noodzakelijk de gedachte aan een meervoud opwekt, dus: *dievenbende*, *woordenboek*.
2. Men schrijft *-en-*, wanneer het eerste lid een persoonsnaam is die niet een bepaalde vrouwelijke persoon aanduidt, dus: *heldendaad*, *ziekentroost*, maar: *koninginnedag*, *Regentesselaan*, *leeuwemoed*.

N.B.

1. In overeenstemming met *berkeboom*, *eikeboom* enz. schrijft men ook *rozestruik*, *pereboom*, *kerseboom*.
2. Men kan natuurlijk alleen een n schrijven als er een meervoud op n bestaat, dus *horlogewinkel*.

3. In afwijking van De Vries en Te W. vervalt de *n* dus als welluidendheidsklank voor de klinker of *h*, dus niet *honden*hok, *eendenei* maar *honde*hok, *eende*ëi.
4. Er blijven altijd twijfelgevallen; men moet dan een *-e-* schrijven, er bestaat geen behoefte de lijst met *-en-* uit te breiden.

b) De tussenklank *-s-*

Tussen de leden van een samenstelling wordt *-s-* geschreven, wanneer in de samenstelling zelf of in overeenkomstige samenstellingen een *s* wordt gehoord of, doordat ze een volgende zachte sisklank heeft verscherpt, kan worden aangetoond.

Een van de moeilijkste kwesties heeft de commissie met deze regel getracht op te lossen. De 'essomanie' is in Nederland zo uitgebreid, dat het vrijwel onmogelijk is alle gevallen in een paar regels te vangen. Dubbelvormen zullen blijven bestaan. Dus: *beroepsofficier* (de *s* wordt gehoord), *stationsstraat* (wegens overeenkomst met *stationsweg*), *bankierszaak* (de *z* wordt als *s* uitgesproken, dit kan niet komen ten gevolge van de *r*, dus een *s* moet er tussen).

Het koppelteken

Aan het bestaande gebruik wordt niet veel veranderd; enkele gevallen zijn scherper geformuleerd, o.a.

1. het koppelteken komt in samenstellingen, waarvan het tweede lid een bepaling is van het eerste, bijv. *instituut-Kern*, *ontwerp-Heemskerk*; bestaat de bepaling uit twee of meer woorden, dan worden deze, tenzij ze een familienaam vormen, ook onderling door het koppelteken verbonden; dus: *schout-bij-nacht*, *jan-in-de-zak*, *commissie- Van Houten*;
2. in ongewone samenstellingen en formaties, in het algemeen ter voorkoming van misleidende of zonderlinge spellingbeelden, bijv. *radio-omroep*, *pijpetuitje*, *zaai-uien*; eveneens in het bekende geval, dat men wil doen uitkomen, dat twee delen van een samenstelling van meer dan twee leden bij elkaar behoren, bijv. *oude-mannenhuis*.

Het deelteken

Aan het bestaande gebruik wordt niet veel veranderd. Het wordt geschreven op het tweede van twee opeenvolgende klinkertekens van eenzelfde woord in gevallen waarin uitsluitend het voorkómen van een bij mechanisch lezen mogelijke onjuiste uitspraak van het woord wordt beoogd, dus *beëdigen*, *beïnvloeden*, maar *slaolie*, *glooiing*.

Bastaardwoorden worden op dezelfde wijze behandeld, dus: *coöperatie*, *officiële*. Enigszins onzeker is de uitspraak: 'Dit betekent echter geenszins, dat het wetenschappelijk gevormden - die aan het gebruik van het deelteken in

bastaardwoorden, bestaande uit elementen ontleend aan talen die het deelteken niet kennen, minder behoefte zullen gevoelen - niet vrij zou staan, *linguist, reïnterpretatie* en derg. te spellen.' De *u* van *-eum, -eus, -ei* (Latijnse uitgangen) en de *e* van het Franse *-ien* krijgen geen deelteken, dus: *museum, milicien*.

Het weglatingsteken

Aan het bestaande gebruik van het weglatingsteken, ook wel afkappingsteken of apostrof genoemd, wordt niet veel veranderd. Scherper geformuleerd is o.a.:

1. het weglatingsteken wordt gebruikt voor de uitgangen van de meervouden en genitieven en voor de achtervoegsels in afleidingen van woorden die uit één spraakklank bestaan of met één teken worden geschreven (*a's, een t'tje*) en van afkortingen (*K.B.'s*); voorts in verkleinvormen van woorden op medeklinker + *y* (*baby'tje*).
Dit betekent dus, dat men bij afkortingen moet opletten. In samenstellingen blijft het koppelteken, maar in afleidingen komt het weglatingsteken, dus: *een oud-K.N.I.L.-man, een A.J.C.-lid, maar een B.M.'er, een A.J.C.'er*.
2. het weglatingsteken wordt gebruikt voor de *-s* en *-en* van zeer ongewone meervoudsvormingen: *al die 'der's' en 'des'en', al die dank-u-wel's*.

Opm. De commissie vond het niet nodig, en ook niet wel mogelijk, voor spellingen als *'k, 't, 'n, z'n, d'r* regels op te geven. Zij noemt deze schrijfwijzen 'afwijkend en vaak misbruikt'.

Hoofdletters

De commissie is er van uitgegaan, 'dat de bijzondere betekenis van de hoofdletter hierin bestaat, dat ze een bepaald woord speciaal doet uitkomen, terwijl het overdadig gebruik van hoofdletters de tekst onrustig maakt.' Zij sluit zich in hoofdzaak aan bij de traditie en meent van een te strenge formulering te moeten afzien, daar heel dikwijls de keuze tussen kleine letter en hoofdletter moet worden overgelaten aan het oordeel van de schrijver.

Van belang zijn de volgende regels:

1. de namen van windstreken, wekdagen, maanden en jaargetijden in hun normale betekenis met een kleine letter, dus: *op dinsdag 10 augustus, midden in de zomer, kwam de wind uit het noorden*;
2. overdrachtelijk gebruikte eigennamen die soortnaam geworden zijn: kleine letter, dus: *astrakan, cognac*; samenstellingen met een eigenaam als eerste lid die als soortnamen kunnen worden beschouwd: kleine letter, dus: *adamsappel, sint-bernardshond*; doen deze woorden nog levendig aan het eigenaamsbegrip denken of zijn ze zelf eigennamen: hoofdletter, dus: *Christuskind, een Van Gogh*;
3. alle samenstellingen met als eerste lid een persoonsnaam die de uitvinder, ontdekker enz. noemt van de zaak die door het geheel wordt aangeduid: kleine letter, dus: *dieselmotor, priesnitzverband*; ook de verkorte vormen hiervan, dus: *een diesel*;
4. in afleidingen als *darwinisme, flamingant, guillotine* is de gedachte aan het eigenaamsbegrip dermate verzwakt, dat de hoofdletter niet meer wordt vereist;
5. titels als *Hare Hoogheid* met een hoofdletter; ook, afhankelijk van het gevoel of het inzicht van de schrijver, namen van rangen en waardigheden als

Minister, Voorzitter, titulaturen en attributen in adressen, dus: Aan de Hooggeleerde Heer Prof. Dr. X.

Verdeling in lettergrepen

Aan de verdeling in lettergrepen van Ned. woorden wordt niet veel veranderd.

Van belang is de regel:

Van meer dan twee tussenmedeklinkers gaan er zoveel naar het volgende woorddeel, als aan het begin van een Nederlands woord kunnen voorkomen, dus *amb-ten, ek-ster, erw-ten, koort-sen*. Met betrekking tot de bastaardwoorden geeft de commissie enige aanwijzingen maar erkent: 'Een alleszins bevredigende en in alle gevallen voorziende regel is niet te geven.'

[Nummer 10]

Schrijf je moers taal!

OVERZICHT NIEUWE SPELLING

De in september in ons blad afgedrukte overzichtelijke gegevens over de nieuwe spelling heeft velen aan de administratie de vraag doen richten, of er nog meer exemplaren van dit nummer verkrijgbaar zijn.

Deze zijn inderdaad nog verkrijgbaar. De prijs bedraagt 10 ct. per stuk, als men 50 of meer ex. bestelt, en 15 ct. per stuk, als men minder bestelt.

Administratie Onze Taal, Breestraat 117,
Leiden. Giro 529740.

Op bladzijde 68 van het onlangs verschenen werkje Schrijf en Spreek Zuiver Nederlands lezen we: 'Ik begrijp niet, dat Onze Taal niet lang geleden gezorgd heeft, dat "schrijf je moers taal" een slagzin is op elke school, op alle ministeries, enz.' Nu kan toch wel niemand ons er een verwijt van maken, dat wij de bestrijding van buitenlandse invloeden in onze moedertaal veronachtzamen. We zijn meer dan twintig jaar geleden begonnen de germanismen onder vuur te nemen (het genoemde boekje heeft op pag. 64 heel veel plezier om 'brievenknip' in plaats van 'briefordner' en ..'slagzin', hm, we kennen een zakenman, die zo'n hekel heeft aan 'Schlagzeile' en 'slogan' zo hardnekkig verfoeit, dat hij het woord 'beukzin' heeft uitgevonden), we hebben langzamerhand ons werkkerrein uitgebreid over de gehele, zo gaarne verguisde taalzuivering. Na de oorlog en vooral in de afgelopen twee, drie jaren hebben we ons krachtig verzet tegen de verengelsing van ons Nederlands-in-het-openbaar. Soms heeft ons werk een volslagen averechts gevolg, getuige de anonieme aantijging, die we kort geleden op onze nuchtere maag bij de ochtendpost te slikken kregen: 'De blinde haat van Onze Taal tegen alles wat Engels klinkt, wil de deur dichthouden voor alles wat van over de zee tot ons komt. Het Nederlands is helemaal niet beter of mooier dan het Engels.'

Wat moeten we doen om het tegendeel van die blinde haat te bewijzen? Geestdriftig vertellen hoe wij het eens 's ochtends uren in de rij uitgehouden hebben voor het Shakespeare Memorial Theatre in Stratford om 's avonds ademloos te kunnen luisteren naar de rijke verzen van Englands grootste dichter? Of hoe wij grinnkend van genoeg stonden tussen het publiek, dat bij Marble Arch in het Hyde Park de sprekers op hun zeepkistjes snedig van antwoord diende? Het zou t  on-brits lyrisch worden. De Britten immers, die volgens Daan van der Vat zo aan het leven lijden, kunnen hun gevoelens niet uitgebreider lucht geven dan tussen de tanden door te mompelen: 'Pretty, isn't it?'

Het kan niet onze bedoeling zijn al het Nederlandse Engels over de ene kam van de taalzuivering te scheren; behalve het schooljongens-engels (so long, old fellow), het advertentie-engels (did you maclean your teeth to-day), het borrel-engels (come on, have a drink), het film-engels (a story of breathtaking beauties with passionate love) bestaan er toch vele ernstige Engelse woorden in de industrie, het economische leven, de luchtvaart, de wetenschap, de techniek, de internationale handel. Inderdaad, 'blinde haat' zou het zijn, als men bij de laatste groepen niet hier en daar de noodzaak van Engelse woorden zou inzien, en niet zou erkennen, dat het Engelse woord wel degelijk taalverrijkend voor ons kan zijn. De moeilijkheid is echter te

bepalen welke woorden zo noodzakelijk zijn. Men krijgt de indruk, dat aan een Nederlands woord bijna nooit zelfs maar gedacht wordt. De veel gehoorde verontschuldiging 'in het Nederlands bestaat daarvoor geen woord' blijkt heel dikwijls zeer zwak. Er zijn woorden en uitdrukkingen

te over: men moet ze leren zoeken, men moet zijn eigen taal leren ontginnen. U kent de ruzie tussen de voorstander van 'human interest' en de verdediger van 'belangstelling voor de mens'. Ze gaan uit elkaar, beiden in de vaste overtuiging dat de ander tot een ongevaarlijke groep half-idioten gerekend moet worden.

In de gehele kwestie moet men zijn evenwicht kunnen bewaren. Aan de ene kant de snelle industrialisatie na de oorlog, de groei van de export, de wedijver op de internationale markt, het opgaan van de nationale belangen in een wereldgemeenschap, het internationale contact in geschriften, rapporten, statistieken, congresverslagen: verschijnselen waarbij woorden met een internationale bekendheid - en in ons geval vrijwel altijd Engelse woorden - niet gemist kunnen worden. Aan de andere kant staat de zwakheid van de Nederlander, die zo gauw een vreemd woord aan zijn hart koestert: de gril van onze tijd, waarin een door radio en film met Engels overspoeld publiek gretig al het voorgekauwde Engels nakauwt. 'Meat and vegetables' was in West-Nederland in Mei 1945 een heerlijk woord. Hoe ontroerend was het de uitgehongerde kinderen dit woord feilloos te horen uitspreken. Het was een zinnebeeld voor de in zoveel harde jaren verlangde bevrijding! Nu, bijna tien jaar later zijn we de meat and vegetables vergeten - jammer, de Leidenaars kennen na vier eeuwen nog hun haring en wittebrood, het jonge geslacht van nu kent de meat and vegetables niet anders dan als een gewoon Engels woord uit de schoolles - maar de sigarenwinkelier verkoopt 'lighters' en de kruidenier een 'tin' met 'juice'. Wij vrezen, dat het evenwicht verloren is.

Op het gebied, waar de Engelse woorden zich uit de aard van het huidige internationalisme opdringen, moet men zich kunnen beperken. Het is een verheugend teken, dat ons dikwijls verzoeken bereiken dit of dat Engelse woord, waaraan men gewend is geraakt, te vertalen. Even dikwijls is het reeds te laat. Het woord heeft zich al 'volgezogen' met gevoelswaarden. De letterlijke vertaling krijgt de ontnuchterende smaak van een opgewarmd kliekje, dat lang in de ijskast gestaan heeft. In een vertaling maanden, ja jaren te laat moeten we de oplossing van het probleem ook niet zoeken. Toen wij de scooter onze acht kolommen lieten binnenrollen, kwamen de vertalingen los: boksertje, superbrommer, motorglijer, snelpuk, raceplee... de scooter is weer weggetuft en de sporen blijven alleen in ons archief achter. De dealer verkoopt verder scooters, niet wetend dat in Engeland met het woord een heel alledaagse kinderautopod bedoeld wordt. Het tweede voertuig, dat zich deze keer met veel gedruis tegenover U plaatste, was de bulldozer. Verschillende voorstellen, waaronder twee reeds lang bestaande vertalingen, werden ons gestuurd. De meeste hadden te weinig beeldende kracht. Hier volgen weer enige nieuwe:

(J.B.) Zou d o o r d r u k k e r voor dit lompe, door dik en dun gaande gevaarte misschien de moeite van het overwegen en het verbreiden waard zijn?

(J.Z.) I s v e r z e t t e r niet een goed woord? De grimmige kracht van het werktuig komt er mede enigszins tot uitdrukking. Een wielrenner die met 'groot verzet' rijdt, moet zwaar trappen.

(J.A.K.) Hoe vindt U z w a r e j o n g e n ? Hier zit toch iets beeldends in en het heeft nog een leuke bijbetekenis.

(G.S.) Waarom geen 'd r u k k e r'? Zo'n ding drukt en dat is in 'trekkerschui'f niet te horen. De enige andere naam voor bulldozer, die ik, in al die jaren dat ik met bulldozers te maken heb gehad, ooit heb gehoord, is: d r u m m e r . Het verplaatsen van grond werd 'd r u m m e n ' genoemd.

Het initiatief om Nederlandse woorden te nemen in plaats van Engelse, als deze laatste niet dringend noodzakelijk zijn, moet van het bedrijfsleven zelf uitgaan. Onlangs kregen wij inzage in een merkwaardige briefwisseling. De Sales-Promotor van firma A schreef naar firma B. De directeur van firma B antwoordde op het zakelijke gedeelte, maar had een aardige opmerking tot slot. Hij waardeerde het, dat A op moderne leest geschoeid was, vroeg echter zacht-spottend, of het nu tussen Nederlanders nodig was het hoofd van de verkoopafdeling te betitelen met Sales-Promotor. Het moest, dacht hij, dan wel een 'hoogstaande' afdeling zijn. De Sales-Promotor, bij de pinken, zette vriendelijk in een volgende brief de redenen uiteen, die hem bewogen hadden tot het kiezen van de buitenlandse naam, vroeg om een Nederlands woord en ondertekende al vast, gelijkelijk zacht-spottend, met 'verkoopbevorderaar'. De directeur van B schreef toen, dat.. enfin, het slot was, dat Onze Taal een nieuw woord moest uitvinden of althans moest helpen bij het zoeken er naar.

In verreweg de meeste gevallen is de hulp van taalkundigen bij dergelijke problemen niet nodig. Voorwaarde blijft, dat de 'vertaling' kernachtig is en vooral niet te laat komt. De mensen uit het bedrijfsleven weten beter dan welke talenkenner ook, waar een Engels woord beslist onvermijdelijk is en waar niet. Zij alleen kunnen overzien, welke gebieden het Nederlandse woord moet bestrijken, en zij alleen kunnen 'nieuwe' Nederlandse woorden bij het publiek afleveren. Maar zij hebben dan liefde voor onze taal, durf en fantasie nodig, anders vervallen zij in het gezapige overnemen van het buitenlandse woord, met een schamper schouderophalen: hoe kun je dat nou in het Nederlands zeggen!

Nu het de bierbrouwers met hun felle spreuk gelukt is ons van de bestheid van hun product te overtuigen, gevoelen wij de bekoring komen een soortgelijke veldtocht te beginnen. 'Schrijf je moers taal' op reclamezuilen, op de trams, in neonletters op de daken. 'Schrijf je moers taal' geplakt over de ruiten van de Cleaning Service. Het blijft bij een bekoring. Daar wij toch geen geld hebben, getroosten wij ons met de gedachte, dat onze raad, bij de bronnen van het buitenlandse woord naar het Nederlandse te zoeken, veel meer zal uithalen. Mogen onze leden die het voorrecht smaken bij deze bronnen te verwijlen, genoeg slimme vindingrijkheid en soepel stijlgevoel bezitten om de moers taal recht te doen.

Hoe zit dat nu met die spelling?

Vraag: Die woorden met t in plaats van th en met r in plaats van rh doen mij kaal aan. Waar blijft onze klassieke vorming? Wij zijn met deze spelling op de verkeerde weg. Is er niets meer aan te doen?

Antwoord: De t komt lang niet overal in plaats van de th; om opvoedkundige redenen zouden we willen verzuchten: helaas, want de regel maakt de fout mogelijk. Dat 'kale' is een kwestie van wennen. Is 'lachen' en 'blauw' in plaats van 'lagchen' en 'blaauw' ook kaal? Van de rh-woorden zijn er maar een paar werkelijk taalbezit van het volk: reumatiek, ritme, rabarber, rododendron, retorisch, diarree, catarre. Bent U zó klassiek, dat U ook nog kaalheid in ryparografie, rknosis, reotoom enz. ziet? Weet U zeker, dat ryacoliet niet met een rh moet? Bestudeert U eens de spelling van het Italiaans: teologia, tesoro, teatro... Er is, naar we vermoeden, niets meer aan te doen.

Vraag: Hoe breek ik af: exemplaar en mayonaise?

Antwoord: Tussen twee klinkers wordt voor en na x niet afgebroken, dus: exem-plaar. De y (uitspraak j) gaat naar het voorafgaande deel, dus may-o-nai-se. Er blijven altijd twijfels over het afbreken van vreemde woorden. Wij hopen er eens een artikeltje aan te wijden.

Vraag: Wat een waanzin met die tussenklanken! Hoe moet nu miere(n)hoop, pruime(n)taart, leeuwe(n)moed, tande(n)stoker?

Antwoord: Geen waanzin maar eenvoud en een beetje verstand kunnen U helpen. Wie er heus niet uitkomt, schrijve altijd een -e-. De regel is: alléén -en- als er noodzakelijk sprake is van een meervoud van het eerste lid of als het eerste lid een persoonsnaam (niet voor bepaalde vrouwen!) is. Dus: mierenhoop (één beest maakt zo'n hoop niet), miereëi (één ei, één legster), mierzuur (behoeft niet door vele mieren tegelijk te worden afgescheiden, m.a.w. zuur van een mier), miereneter (laten we aannemen, dat het tandeloze dier ze in het meervoud eet). Zo ook: pruimepit (één pit in één pruim), pruiementaart (niet zo krenterig met die pruimen), pruimemondje (een mondje dat één pruiempje gelijk); neen, met pruimtabak is er niets aan de hand. Nu de leeuw: wij kennen eigenlijk alleen maar één, die beslist de meervoudige -en- moet hebben: leeuwentemmer. Of het moest zijn, dat in Uw buurt het beroep van leeuwenfokker en leeuwenscheerder bloeit. De n-loze vorm in de leeuw-samenstellingen heeft het leeuwewaandeel (ai, wat een gekke spelling!). U borstelt wel de tanden in het meervoud met de tandenborstel, maar U stookt maar één tand tegelijk met de tandestoker.

Vraag: Zijn alle woorden op -st vrouwelijk?

Antwoord: Pas op: alle a b s t r a c t e woorden op -st na de stam zijn zij-woorden, behalve dienst. Dus: gun-st, kun-st, win-st. Bij de woorden met achtervoegsels blijft de moeilijkheid bestaan, dat ze tussen concreet en abstract kunnen wankelen. Denk aan 'zitting' (bijeenkomst) en 'zitting' (van stoel), aan 'fotografie' (de techniek) en 'fotografie' (het kiekje). De vrijheid blijft dan om, als de opvatting als concreet de enig mogelijke is, het woord mannelijk te nemen. Alleen voor 'mensen, die op het kompas van hun ontwikkeld stijl- en taalgevoel kunnen varen'. Bij onzekerheid moet men 'voor het traditionele beslissen.'

Vraag: In april had U het over een mannelijke wijfjesolifant. Is dat nog zo?

Antwoord: Ja. Diernamen die uitsluitend het vrouwelijke dier aanduiden zijn vrouwelijk, dus: koe, merrie, teef. Neen, nu geen raadsels verzinnen van de zonderling, die zijn teef Cesar noemt en hem/haar zijn/haar eten brengt. Samenstellingen als wijfjesolifant, moervos krijgen echter dezelfde aanduiding als het tweede lid. De wijfjesolifant blijft mannelijk en de mannetjesmuis mag ook vrouwelijk zijn maar de mannetjesarend niet. Waarom? De muis was voorheen altijd vrouwelijk op papier en mannelijk in de mond, dus nu v. (m.). Maar vanwaar opeens die drang om opstellen te gaan schrijven over wijfjesolifanten en mannetjesmuizen?

Vraag: Alles goed en wel, maar nu hebben we wéér regels voor die geslachten. Kunt U mij, Noordniederlander, niet een huisregeltje geven in plaats van heel die m. en v. en v.(m.) en m-v-geschiedenis?

Antwoord: Aannemende, dat U met 'het'-woorden geen moeite hebt, geven we U voor de 'de'-woorden de volgende raad: altijd 'hij' als het niet zeker 'zij' is. Zeker 'zij' bij vrouwelijke personen (deed U allang), namen voor vrouwelijk dieren (deed en doet U misschien allang) en abstracte woorden met achtervoegsels (-heid enz.) Een ietwat uitgebreider regeltje is ook mogelijk, maar dan moet U de kleine veertig woorden van 'deugd' tot 'zucht' uit Uw hoofd leren.

Vraag: Ik heb de woordenlijst gekocht. Vijf gulden vijftig! Op pag XXX vind ik, dat de n in staande uitdrukkingen geschreven moet worden, als die in de uitspraak van beschaafd sprekenden wordt gehoord. Op pag. 1 vind ik 'in beperkten getale'. Hier laat ik de n niet horen: Spreek ik nu onbeschaafd?

Antwoord: Een pijnlijke kwestie. Wij zeggen altijd 'in grote getale', maar onze brave schoolmeester heeft ons sedert ons tiende levensjaar 'in groten getale' in de vingers gebrand. Wij troosten ons met de gedachte, dat 'getale' er zo naamvals-achtig uitziet, dat de -n er vóór onmisbaar is.

Vraag: Het is me duidelijk geworden, dat ik voortaan, over de tafel sprekende, nu echt mag zeggen: hij heeft poten. Maar mag ik blijven zeggen: de poten der tafel? Of brengt mijn 'hij' nu 'de poten des tafels' mee?

Antwoord: Neen. 'Der' alleen in het enkelvoud bij woorden die we met 'zij' aanduiden. Het loopt echter niet zo'n vaart. U zegt waarschijnlijk nooit 'der tafel' maar wel 'van de tafel'. 'Des' alleen in uitdrukkingen of plechtige stijl.

Vraag: Geloof U, dat alle moeilijkheden met de geslachten verdwenen zijn?

Antwoord: Neen. Stijl is geen spelling.

Vraag: Staat er in het spellingbesluit, dat er in de verre toekomst weer veranderingen kunnen komen?

Antwoord: Ja. Ook al stond het er niet in, dan gebeurde het toch wel. Wij kunnen de spelling vereenvoudigen, omdat we een eenvoudige spelling hebben.

Vraag: Waarom hebben we onze spelling in overeenstemming gebracht met die van de Belgen? Ik vind dat ondemocratisch.

Antwoord: Slechts bij een zeer klein gedeelte is een spelling toegelaten, die in België gewoon is en waarvoor de Belgen goede redenen hebben. Boven de rivieren hebben we de wijsheid niet in erfpacht. Bij de geslachtsregels is het besluit in overeenstemming gebracht met Noord-Nederland. Als er veren zijn gelaten, dan in het Zuiden, pardon het zuiden.

Vraag: Weet U alles van de nieuwe spelling?

Antwoord: Neen. Wij zijn geen gediplomeerde woordenlijst- en spellingbesluituitleggers, maar we willen U gaarne proberen te helpen. Liefst niet opbellen tussen 8.00 n.m. en 8.00 v.m.

Vraag aan onszelf: Is een spelling gek, omdat men er met enig zoeken gekke dingen in kan ontdekken?

Antwoord aan onszelf: Neen. Gek is een betrekkelijk begrip. Geen spelling is volmaakt. Tien minuten ingespannen nadenken over taal, spelling en klank hebben ons dat geleerd. Wij hebben boven onze slaapstede het vers geprikt, dat onlangs Trijntje Fop schreef:

Een ree heeft heden van een eend
om zes uur een houweel geleend.
Zij heeft dit reeds om kwart voor zeven
in goede staat teruggegeven
omdat een ree nu eenmaal zeer
gesteld is op haar reeeer.
Een gek, naar hieruit wordt bewezen,
kan spellen wat geen mens kan lezen.

Leerboek voor het Nederlands

Een uitgever kondigt een nieuw leerboek voor het Nederlands aan. Hij vertelt, dat het in de nieuwe spelling zal verschijnen en besluit: 'Verdere bestelling op het Leerboek zien wij alsnog gaarne tegemoet en zullen ten spoedigste worden uitgevoerd.' Wij hopen voor de uitgever, dat hij als eerste uit het boek zal gaan leren.

Kogelleger

(W.S.) Ik las over de moeilijkheden met 'kogellager - kogelblok' in O.T., Juli. Op kantoor gebruikte ik 'kogell e g e r', welk woord volgens de directeur niet door de beugel kon. Ik won het pleidooi dank zij woordenlijst N 5032 van de Centrale Taalcommissie voor de techniek. Tegenover deze opvatting staat die van het W.N.T., waarin 'kogellager' als ingeburgerd wordt betiteld, terwijl 'kogelleger' daarin slechts met een geheel andere betekenis is opgenomen. Van Dale's 'kogelkussen' vind ik er in niet. Technici kunnen niet beter doen dan zich aanpassen aan de opvattingen

van de Centrale Taalcommissie voor de techniek. Anders wordt er veel werk tevergeefs gedaan.

Contaminatie

(Prof. D.) U schrijft: 'Of de uitdrukking uit het Frans of Engels afkomstig is, moet eerst nog bewezen worden.' Men kan niet schrijven; er wordt bewezen of.., maar alleen: er wordt bewezen dat.. Er heeft contaminatie plaats gehad tussen 'of de uitdrukking... afkomstig is, zal nog moeten blijken' en 'dat de uitdrukking... afkomstig is, zal nog bewezen moeten worden.'

Durven

(Mr. R.) Ik lees een citaat in O.T.: 'Durf U dat te verklaren?' Is na 'durven' het woordje 'te' niet overbodig? Ik geloof, dat hier de parallel geldt met 'kunnen' en 'willen': ik kan het doen, wil het doen, maar waag het niet te doen. Het gekke is, dat 'ik durf het doen', althans in mijn oor, volkomen goed klinkt.

(Red.) Al zouden wij 'te' bij 'durven' niet geheel en al overbodig willen noemen, het is inderdaad beter het werkwoord zonder 'te' te gebruiken. Taalhistorisch ligt 'durven' volkomen op een lijn met 'kunnen' en 'willen'. Wij zeggen evenals 'ik heb het willen doen' ook 'ik heb het durven doen'. Dus - 'ik durf doen' de voorkeur boven 'ik durf het te doen'.

De knuppel in het hoenderhok

(M.J.V.) Ik wil U er op wijzen, dat elke kippenfokker, die U het woord 'winsthoenders' voorlegt, gek zal kijken, al zal hij tenslotte wel begrijpen wat U er mee bedoelt. Ik wil niet ontkennen, dat het woord 'nuthoenders' ontleend is aan het Duitse Nutzgeflügel en ik ben van 1921 af, toen ik secretaris werd van de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Avicultura' en dus min of meer een rol speelde in de kringen van de pluimveehouders, bezig geweest het woord 'nuthoenders' te doen vervangen door 'bedrijfshoenders' of 'bedrijfspluimvee', en dit woord is dan ook thans vrijwel algemeen in gebruik, zoals in de pluimvee-literatuur te zien is.

Dit neemt niet weg, dat er over het gehele land genomen misschien wel vijftig pluimveehoudersverenigingen zijn, die de naam 'Nut en Sport' dragen, waarmee zij te kennen geven, dat zij onder hun leden zowel lieden tellen, die het te doen is om op de tentoonstellingen de prijzen voor de mooiste kippen te winnen als anderen, die kippen fokken om de eieropbrengst.

Toch is er nog een verschil, omdat hun leden, die zichzelf 'nutfokkers' noemen, in de regel dan toch maar liefhebbers zijn wie het niet kan schelen of hun kippen mooi of lelijk, wit, zwart of bruin zijn, mits zij maar veel eieren leggen en tenslotte liefst ook nog een vette bout overblijft. Omdat zij ook niet op veren letten, noemen zij zich 'nutfokkers'. Zij grenzen aan de bedrijfsfokkers, maar met deze laatste naam bedoelt men dan meer hen die omstreeks duizend kippen houden als inkomstenbron en niet meer als liefhebberij.

Wat de hoenders betreft, lijkt mij dus meer gesproken te kunnen worden van sierhoenders of sporthoenders en als tegenstelling: bedrijfshoenders.

Ook gij, Brutus?

'..hèt werk over historische grammatica, niet in het minst om de zeer uitvoerige aantekeningen.' Aldus onze laatste boekbespreking. Elk taalhalfwasje weet reeds, dat 'niet in het minst' alleen maar 'in het geheel niet' betekent en dat hij zich dient

te hoeden voor 'niet het minst', dat 'vooral' wil zeggen. De frikkerige taalzuiveraars zijn weer eens in de kuilen voor de anderen gevallen.

Boekbespreking

Dr. J. van der Schaar: Uit de wordingsgeschiedenis der Hollandse doopen familienamen. Uitg. Van Gorcum. Assen. 1953.

Een belangrijke studie voor allen, die iets weten van de naamgeving. De naam is een deel van de mens zelf geworden. De schrijver behandelt de algemene principes van de naamgeving. Hij bespreekt er de maatschappelijke kant van en doet de Hollandse namen zien in het grote verband der Indogermaanse en Germaanse naamgeving en der cultuurstromingen in West-Europa. Men moet naamkunde niet populair beschouwen als een poging om de 'betekenis' der namen te verklaren. De studie van de namen is vooral historisch gericht.

[Nummer 11]

Taal in een taal

Op Donderdag 28 October 1954 heeft de Tweede Kamer der Staten-Generaal haar goedkeuring gehecht aan het wetsontwerp, dat de invoering van het Fries als voertaal en leervak bij het Lager Onderwijs in Friesland mogelijk maakt. In Ljouwert, Boalsert, Snits en alle andere roemruchte steden en dorpen van it Heitelân kan de vlag worden uitgestoken: een van de belangrijkste wensen van de Fryske Biweging is in vervulling gegaan.

Het Fries is een aparte Westgermaanse taal. Er bestaat een geheel eigen Friese letterkunde; in de vroege middeleeuwen zijn er al berichten over een eigen Friese dichtkunst. Het oud-friese recht is van groot belang voor de kennis van het Vaderlandse Recht. De Friezen hebben zich in de eeuwen geweerd tegen de centraliserende eenheidsstaat, waarin het bijzonder Friese in de verdrukking kwam. Onder invloed van de Romantiek in de 19e eeuw ontstond de Friese Beweging, die ijverde voor de belangen van de Friezen en vooral voor de erkenning van hun taal. Het algemeen onderwijs, de pers, de radio, de voortschrijdende staatsbemoeiing bedreigen in de 20e eeuw hun taal en hun volksaard.

‘Gelukkig,’ zeide Prof. Fokkema bij zijn inaugurale rede in 1949, ‘staan tegen de ons benauwende krachten die het Fries bedreigen, ook andere. Er is in Nederland een groeiende waardering voor het regionalisme en cultureel nationalisme; er komt besef dat het een paedagogische en psychologische eis is het kind, dat straks tweetalig zal worden, althans in de eerste jaren onderwijs in de moedertaal te geven. Het staatkundige nationalisme, dat in de loop der 19de en 20ste eeuw zulke grote rampen over Europa heeft gebracht, begint aan betekenis te verliezen, nu West-Europa nieuwe vormen voor de samenleving zoekt; wellicht dat het niet-statenvormende nationalisme nu een kans krijgt, waardoor een rijk gevarieerde Europese samenleving zou kunnen ontstaan, waarin alle volksgroepen hun eigen taal en cultuur in vrijheid kunnen ontwikkelen, want het is niet te verwachten, dat de liefde voor de moedertaal, met de vermindering van de betekenis van de staten, zal verdwijnen.’

Bij sommige oppervlakkig denkende groepen in het niet-Friese deel van ons land en bijzonder in het

Het Bestuur herinnert er aan, dat men uiterlijk e i n d e J a n u a r i 1955 zijn contributie of abonnementsgeld voldaan moet hebben door overschrijving op postgiro-rekening 529740 ten name van de Ned. Uitg. Mij., wanneer men gedurende 1955 ons blad wenst te ontvangen. De contributie is voor l e d e n het bedrag waartoe zij zich verbonden hebben (m i n i m u m f2,50). Het abonnementsgeld voor de l e z e r s bedraagt f2, -. Ondernemingen en kantoren, waarvan het personeel een g r o e p s abonnement heeft, zijn hun stambijdrage verschuldigd, plus f1, - voor elk personeelslid dat zich voor het groepsabonnement heeft opgegeven.

Een aantal 'lezers' heeft, ondanks herhaalde aankondigingen in het maandblad, in 1954 in plaats van het met ingang van 1 Januari 1954 tot f 2,- verhoogde abonnementsgeld nog de oude bijdrage van f 1,50 of soms nog minder betaald. Ook zijn er gevallen, dat leden of lezers wel regelmatig de afleveringen van het maandblad ontvangen hebben, doch zelfs nu nog niet hun contributie of abonnementsgeld voldeden. Zij worden nu geschraapt, tenzij zij het achterstallige en voor 1955 verschuldigde alsnog betalen.

Het Bestuur heeft aan de Ned. Uitg. Mij. opdracht gegeven de afleveringen van Februari 1955 en de daarop volgende maanden niet te verzenden aan leden en lezers, totdat zij hun contributie of abonnementsgeld tot de juiste hoogte zal hebben ontvangen.

Het Bestuur vertrouwt op de medewerking van allen die ons maandblad op prijs stellen, opdat het zijn werk zonder verdere onnodige verliezen kan voortzetten. Voorts verzoekt het nog eens met nadruk, in geval van verhuizing of verandering van betaaladres, daarvan onmiddellijk kennis te geven aan de Ned. Uitg. Mij., Breestraat 117, te Leiden.

Voor de betaling van stambijdragen en deelnemersbijdragen van groepsabonnementen kan enig uitstel verleend worden, aangezien het Bestuur begrijpt, dat in die gevallen met het innen en overmaken van de verschuldigde bedragen enige tijd gemoeid is.

Westen is de neiging aanwezig de idealen van de Friezen te kleineren of, althans, met een zachte glimlach van spottend medelijden de taalbewuste Friezen te beschouwen als een aantal heethoofdige stijfkoppen. Het is hier wel onnodig te zeggen, hoe dom en Hollands-eenzijdig deze houding is. De Friezen hebben een oeroud taal- en beschavingsgoed te verdedigen en te verdiepen. Als wij de Franse Vlamingen ondersteunen bij hun pogingen hun moedertaal te behouden, als wij de Franse wet van 1951, die het onderwijs in het Baskisch enz. toelaat maar dat in het Nederlands verbiedt, betreuren, als wij ons over de successen van de Belgische Vlamingen en de 'Regte Afrikaners' verheugen, dan meten wij toch wel met twee zeer verschillende maten, wanneer wij onze schouders ophalen over het Fries en denken, dat 'die eisen van die Friezen' in onze tijd niet meer passen.

Natuurlijk rijzen er vragen bij de praktische uitvoering van het onderwijs in het Fries. Zijn er genoeg Friestalige onderwijzers? Wordt er voldoende voor het Nederlands-sprekende kind gezorgd? Zal de tweetaligheid voor het Friese kind niet later een grote hindernis worden, als het zich in de wereld een plaats moet veroveren? Wij geloven echter, dat men niet te veel problemen moet zien in de Friese kwestie. De Friezen zijn de nuchtersten onder alle Nederlanders; deze elfstedenrijders gaan zeker niet over één nacht ijs. Op een aantal scholen zijn sedert jaren al proefnemingen aan de gang met het Fries als voertaal en deze proefnemingen hebben wel getoond, dat een algemene invoering van het Fries verantwoord is. Het is de Friezen er in de verste verte niet om te doen het Nederlands te verdringen. Zij willen ons bewijzen, dat het Fries geen aardig overblijfseltje is van wat schilderachtige taalfolklore, die bij ongeletterde honkvaste boeren door een toeval is blijven hangen, maar een onafhankelijke, eeuwenoude, levende taal, waarvan de geschreven documenten zelfs ouder zijn dan de Hollandse. Zij willen door het onderwijs in het Fries in de eerste klassen van het L.O. bereiken, dat de overgang van kleuter naar schoolkind vergemakkelijkt wordt. De Friese cultuurgoederen zullen beter onderhouden worden en... het Nederlands zal beter worden beheerst. Het laatste echter, menen wij, staat niet vast. De Friezen moeten, als zij willen uitgaan van de leus 'in Friesland Fries', het Nederlands als een vreemde taal durven zien, zij het dan een vreemde taal, waarmede zij zeer vertrouwd zijn en waarbuiten zij in het grote Nederlandse verband niet kunnen leven. Nederland is zonder Friesland ondenkbaar, maar andersom ook!

Over tweetaligheid is al veel gesproken en geschreven. Er zijn deskundigen, die tweetaligheid voorstellen als een ramp: in geen van beide talen kan het kind zich zuiver uitdrukken: op kritieke ogenblikken laten beide talen hem in de steek. Neemt men deze ramp-theorie aan, dan zou men de Friezen geen versterking van hun tweetaligheid door middel van het onderwijs toewensen. Zo scherp zal de tegenstelling tussen beide talen niet worden. Het Fries is een aparte taal, niemand zal het ontkennen, maar aan de andere kant zal men moeten toegeven, dat het Fries in onze tijd gevoed wordt door het Nederlands, d.w.z. dat Nederlandse woorden in het Friese grammaticale en vocale stelsel kunnen worden opgenomen, wanneer de omstandigheden dat vergen. Dit nu is het bijzondere van de verhouding Fries-Nederlands: het is geen taal naast een taal, maar een taal in een taal. Het Nederlands in Noord-Frankrijk wordt door het Frans overwoekerd, het Fries zal niet door het Nederlands verdrukt worden, het zal er door groeien. Daarvoor is een

goede kennis van het Fries en het Nederlands vereist. De Friezen hebben hun kans gekregen. Wensen wij hun van harte succes!

In het wetsontwerp is toegestaan, dat het Fries of een andere streektaal als voertaal wordt gebruikt. Zal er nu ook les gegeven worden in het Limburgs, het Zeeuws, het Brabants? Spannen wij zo het paard niet achter de wagen? Wij moeten denken aan het spreekwoord van de hete soep, die bij de maaltijd reeds koud geworden is. Er is beslist niets tegen, dat in de gewesten de kinderen eerbied wordt bijgebracht tegenover de tongval van hun streek. Een diepere kennis daarvan zal de algemene voertaal, het Nederlands, nooit schade brengen. Een kind behoeft op school niet te beginnen met het dialect te verloochenen, waarin het van vader en moeder heeft leren spreken. Vóór de 17e eeuw bestonden het Limburgs, het Brabants, enz. als min of meer aparte talen. Wat het volk in zijn eigen taal wilde zeggen, kon het zeggen. Door de groeiende handel, verkeer, wetenschap en kunst kwam de behoefte aan een algemene cultuurtaal: de streektaal bood te weinig. De streektaal bleef (en blijft) te zeer beperkt tot het vertrouwelijke, het alledaagse, het concrete; zij mist het abstracte. Prof. van Ginneken durfde te dien opzichte ook het Fries in onze tijd een Nederlands dialect te noemen, daar de moderne Fries het onmogelijk zonder Nederlands kan stellen. Het Algemene Nederlands is natuurlijk niet alleen-zaligmakend: elke streek heeft haar eigen feesten, noden, zorgen, belangstelling, die alleen in het gewestelijke taaleigen gezegd kunnen worden; het woordenboek-Nederlands is daar te koud voor. Nederland behoeft niet één grote stad te worden. De mens moet in onze jachtende, nivellerende tijd de band met zijn eigen thuis, de vertrouwde sfeer van de kleine gemeenschap der gelijkgezinden, niet verder verliezen: de massa is al massaal genoeg.

In het Kamerdebat van de vorige maand viel het gewichtige woord: komt Friesland niet in een cultureel isolement? De vraag lijkt ons wat te vreeswekkend. 'Isolement' is geen Nederlands woord en vooral geen Fries woord. Friesland is zonder grenzen. In de oneindigheid van meren, wolken en weiden leert men de betrekkelijkheid van de menselijke dingen pas goed kennen. Ook van de taalkwestie.

Het Belgisch Verkeersbureau

In Mei van dit jaar hielden wij in Delft een bespreking met de Belgische Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal. Tijdens deze vergadering werd de tweetaligheid van het Belg. Verkeersbureau besproken. Volgens het verslag in O.T. Juni merkte de heer L., van de V.B.O., op, dat van dit instituut geen steun in de strijd voor het Nederlands is te verwachten. Eveneens verzette de heer L. zich tegen een opmerking van de heer V., van O.T., dat er in België een zekere tegenstand tegen 'het Nederlands' bestaat. Zowel van het Belg. Verkeersbureau als van een Belgisch lezer van O.T. is tegen dit verslag protest aangetekend. We menen U het protest van het Belg. Verkeersbureau en het antwoord van de heer L. niet te mogen onthouden.

In het verslag van de vergadering in Delft troffen ons de volgende woorden:

'Voorts vestigt men de aandacht op het Belgisch Nationaal Toeristenbureau te Amsterdam.

De heer Leenen merkt op, dat hiervan geen steun te verwachten zal zijn, omdat deze organisatie tweetalig is.'

Daar deze bewering het Belgisch Verkeersbureau (officieel Agentschap van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen en van het Commissariaat-Generaal voor Toerisme) betreft, (een 'Belgisch Nationaal Toeristenbureau' bestaat nl. niet) zijn wij zo vrij Uw welwillende aandacht te vestigen op het volgende.

Het Belgisch Verkeersbureau te Amsterdam is een eentalig bureau, waarvan de voertaal het Nederlands is. Zulks blijkt uit onze briefhoofden, onze briefwisseling met de Nederlandse instanties, firma's, reisbureaux en particulieren. Onze etalageopschriften, het toeristisch propagandamateriaal en onze circulaires, welke wij in Nederland uitreiken en verspreiden, alsmede onze advertenties in de pers zijn in het Nederlands gesteld.

Ook in onberispelijk Nederlands klinken:

- 1) het commentaar van onze toeristische films, vaak met culturele inslag en die zelfs eerste prijzen op internationale filmfestivals behaalden;
- 2) onze radiolezingen.

Het spreekt vanzelf, dat Frans-, Engels- of Duits-sprekende buitenlanders in hun taal te woord worden gestaan.

Onder auspiciën van het Commissariaat-Generaal te Brussel en door onze medewerking, komen de beste Vlaamse schrijvers in Nederland het woord voeren over mooi België.

De betrekkingen, welke wij nu meer dan zestien jaar met de dragers van de Nederlandse cultuur onderhouden, pleiten voor de goede naam en faam van het Belgisch Verkeersbureau.

De directeur van het bureau schreef zelf een toeristisch boek 'België - Luxemburg', uitgegeven bij de Nederlandsche Keurboekery te Amsterdam, en waarin het vooral in Nederland onbekende Vlaamse natuur- en stedenschoon op de voorgrond werd geplaatst.

Wij hopen, dat bovenstaande regels op voldoende wijze de verkeerde mening van Onze Taal weerleggen.

Belgisch Verkeersbureau, Amsterdam.

Van twee zijden is er een terechtwijzing binnengekomen slaande op de weergave in het verslag in Onze Taal, Juni, van wat ik gezegd had op de gemeenschappelijke Bestuursvergadering van O.T. en V.B.O. op 1 Mei 1954. In beide gevallen is het misverstand het steeds te vrezende gevolg van al te strakke formulering van wat oorspronkelijk omstandiger en genuanceerder werd uitgedrukt.

Ten eerste verneemt de lezer dat, volgens mij, van het Belgisch Verkeersbureau (in het verslag staat verkeerdelijk Belgisch Nationaal Toeristenbureau) te Amsterdam 'geen steun te verwachten zal zijn, omdat deze organisatie tweetalig is'. Terecht is het Belgisch Verkeersbureau bij de redactie tegen deze voorstelling opgekomen. Die kan niet anders dan een onjuiste en in veler ogen ongunstige indruk maken. Wat ik gezegd heb, is het volgende: van het Belgisch Verkeersbureau is m.i. geen steun (positieve steun althans) te verwachten, omdat het als officieel Belgisch organisme geen eenzijdige steun noch aan de ene noch aan de andere van de twee Belgische nationale talen kan geven. Daarmee is, geloof ik, niets bezijden de waarheid en niets ten nadele van het Belgisch Verkeersbureau gezegd.

Ten tweede had ik, volgens het verslag, 'ontkend' dat er, zoals de heer V. meende, 'in België tegenstand is tegen "Nederlands".' Hiertegen is, eveneens met recht, opgekomen door een Belgisch lezer van Onze Taal in een brief aan het bestuur van V.B.O. Wát ik ontkend heb is, dat, zoals de heer V. meende, m e n in België niet weten wil van 'Nederlands', dat m e n er alleen 'Vlaams' wil, d.w.z. de absolute betekenis van m e n in dit verband. Ik heb voorbeelden gegeven van voorstanders van 'Nederlands' in België: die waren alleen nodig ten bewijze van mijn stelling op dat ogenblik, maar ik kan even gemakkelijk voorbeelden geven van tegenstanders.

J.L.

De th is dood, leve de th!

Nog steeds houdt de nieuwe spelling de gemoederen bezig. 'Nog steeds' is wel een wat krasse uitdrukking, we zijn immers nog niet eens drie maanden na de, volgens sommigen, noodlottige dag en de dag, waarop de nieuwe schrijfwijze officieel zal worden ingevoerd, is nog niet aangebroken. Vooral de spelling van de bastaardwoorden heeft het gedaan. Kranten en krantjes slaan zich op de dijen van plezier om de 'konsekwenties' van de 'taalkommissie'. Het kan geen kwaad ook eens een andere kritiek op de nieuwe spelling te laten horen, nl. de commissie is... veel te zachtzinnig geweest. Deze keer een drietal bijdragen uit onze eigen kring, die tonen dat het verwijt van buitenstaanders: O.T. is te conservatief, een tikje boud is. De eerste heeft het over de 'gemiste kans' en heft de handen in wanhoop omhoog als hij constateert:

(J.V.) ..dat we zo'n kans n o o i t meer krijgen. Nu hadden we al onze abnormaliteiten kunnen opruimen! In plaats daarvan blijft de sport van de schoolmeesters: lange ij en korte ei. Waarom niet de korte ei radicaal er uit? Dan gaat de Duitse spelling weg en blijft alleen de oude Hollandse ij over. Het is maar even wennen: klijn maar fijn. De c, de q, de x en de y hadden we kwijt kunnen zijn. De rh en ph zijn nu wel weg, maar voor de th is een dwaas stelsel uitgedacht. De pers had wel wit-gloeiend gestaan van verontwaardiging (dat doet ze trouwens nu ook al, na die paar veranderinkjes), maar na een paar jaar had niemand meer terug gewild en Nederland had een spelling, die tenminste even eenvoudig en doorzichtig was als die van de Slavische en Scandinavische talen en het Italiaans. Hoe lang zal het nog duren eer men inziet, dat het zinloos is ruzie te maken over allerlei bijkomstige spellingpietluttigheden en dat het voornaamste doel moet zijn: een gezond, zuiver, ongekunsteld, levend Nederlands!

Laten we toch vooral niet overdrijven. Spelling is niet een zo handig mogelijk uitgedokterd foefje om zo gemakkelijk mogelijk te schrijven. Het Nederlands is niet een of andere Papoea-taal, die na vele eeuwen voor het eerst op schrift gesteld wordt, zodat men een systeem kan ontwerpen waarbij de kans op een fout tot een minimum is beperkt. Voor een gezond, zuiver enz. Nederlands is heus nog wat meer nodig dan eenvoud in de spelling en het is zeer de vraag of voor die gezondheid en zuiverheid een kollewijsiaanse spelling onontbeerlijk is. Bij die miljoenen Fransen en Engelsen, met hun allerconservatiefste spelling, is er toch nog wel hier en daar eentje te vinden, die gezond en zuiver Frans en Engels kan schrijven! U moet niet te zeer verliefd zijn op de doorzichtigheid van de Scandinavische spellingen, dan gaat U bij de duivel te biecht. Een avondje bladeren in een Deense spraakkunst kan U daarvan genezen. De schoolmeester in Rome, Praag en Moskou kan zijn kleine Italiaantjes, Tsjechjes en Rusjes ook wel dictees geven, waarbij deze kindertjes even hard moeten zuchten als de onze over karwij met de lange ij en karwei met de korte ei. Dit laatste ei is overigens van een puur Nederlandse kip. De voorgestelde opruiming van de c, de q, de x en de y is ook wat onnozel. We wonen niet op een eiland, waar we nooit wat met andere volken te maken hebben gehad, hebben te maken en zullen hebben te maken. Wie weet komen we over honderden jaren wel eens tot een spelling, zoals U die raadzaam acht, maar dan stapje voor stapje. U moet dan verheugd zijn over de stap van 1954, waarbij de rh en de ph gesneuveld zijn en de th gehalveerd is.

Over deze th de volgende beschouwing van een Fransman uit Montferrand, die uit taalkundige belangstelling Nederlands geleerd heeft en ons in voortreffelijk Nederlands schreef:

(O.-C.S.) Nu, na de nieuwe spellingswijzigingen in Nederland, zijn er nog maar drie talen die in de woorden van Griekse oorsprong ph, rh en th blijven bezigen, nl. Frans, Engels en Duits. De tegenwoordige spellingen van deze drie talen zijn absoluut verouderd, maar alle hervormingspogingen in Frankrijk, Engeland, de Verenigde Staten en Duitsland zijn tot nog toe mislukt. Het is immers moeilijk verouderde spellingen, die in de middeleeuwse opvattingen zijn blijven steken, met één slag te vernieuwen.

De Nederlanders en de Vlamingen mogen er dan ook trots op zijn dat hun taal nog vóór de bovengenoemde drie talen een nieuwe spelling heeft gekregen, maar juist daarom is het te betreuren dat de th-kwestie zo onbevredigend werd opgelost.

In plaats van te vereenvoudigen heeft men gecompliceerd. Aangezien men overal t in plaats van th d u l d t, was het werkelijk niet nodig geweest te bepalen dat in zekere posities toch de v o o r k e u r aan th zou worden gegeven. Tot nog toe was het voor iemand die z'n Grieks goed kende gemakkelijk th te zetten waar in 't Grieks ϑ staat. In plaats van nu in alle Griekse woorden t te mogen schrijven, zonder het gevaar te lopen als half 'ontwikkeld' te worden beschouwd, moet men zich thans afvragen of in dit of dat geval de voorkeur aan th moet worden gegeven.

Ik veronderstel, dat men vreesde, dat in geval van algemene afschaffing van th in woorden van Griekse oorsprong sommigen ook in niet-Griekse woorden als thee en zelfs in zuiver Nederlandse woorden als thans, althans, thuis de h zouden weglaten. 'Tee' zonder h zou aannemelijk zijn, maar 'tans', 'altans' en vooral 'tuis' zouden bij de spellingcommissie waarschijnlijk niet in de smaak vallen (ofschoon deze drie woorden in het Afrikaans wel zonder h worden geschreven). De beste oplossing zou zijn: de th in alle woorden van Griekse oorsprong af te schaffen en een lijst van de weinige niet-Griekse woorden te geven, waarin th blijft gehandhaafd (zonder alle samengestelde woorden als 'witha rig' op te noemen, waarin de h uitgesproken en dus ook geschreven wordt).

Het ware te wensen dat de spellingcommissie, wat de th-kwestie betreft, op haar besluit terugkwam. Een dergelijke wanregeling zou niet mogen doorgaan.

De th is dood, leve de th! De theologen en de bibliothecarissen en de apothekers zouden waarschijnlijk niet graag hun h willen missen. Bij de apothekers is er een, die ons een beschouwing stuurde over de spellingmogelijkheden van zijn vak; 'apotheequeer' is de mooiste: de th, dubbel ee, c en qu zijn vertegenwoordigd. Geleerder kan het nauwelijks.

(W.F.D.) Uit de inleiding tot de nieuwe Woordenlijst van de Nederlandse Taal, hoofdstuk III, over de spelling van de bastaardwoorden handelende, blijkt, dat in vele gevallen de th wordt vervangen door t. In andere gevallen - aldus de Commissie - wordt de schrijfwijze met t toegelaten. De voorkeur wordt echter gegeven aan th: apotheker, methode, neurasthenie, theologie, theorie enz., ook apoteker enz. Waar zullen wij, apothekers, ons nu druk om maken? Als aan apotheker de voorkeur wordt gegeven, dan zullen de Nederlandse pharmaceuten (farmaceuten?) zich daar wel van harte bij aansluiten, 'omdat het immers altijd apotheker is geweest'. Maar hoewel wij, apothekers, graag op historische gronden aan die th willen vasthouden, moet de pharmaco-historicus toch enige tegenspraak laten horen. Want het is helemaal niet steeds apotheker geweest. De voor een buitenstaander wellicht vreemd aandoende gewoonte om elke spelling van het woord apotheker, in oude literatuur aangetroffen, te noteren, verschaft mij thans in ieder geval de gelegenheid te laten zien hoe zeer de spelling in de loop der eeuwen, ook voor een zo constant lijkende, wetenschappelijke aanduiding als apotheker, heeft gevarieerd. Om niet te veel

ruimte te vergen laat ik de volledige bronvermeldingen achterwege en geef een kleine keuze uit de ongeveer 125 verschillende spellingen van het woord apotheker, over een tijdperk van 500 jaar:

abteke	apotheke
apotecarie	apothequer
apotecaris	apothijker
apotecarijs	apoticarie
apoteecker	apoticaris
apoteecq	appotecaris
apothecar	appoteequer
apothecaris	appotequaris
apotheckersse	apteecker
apotheecar	apteecker
apotheecq	apteker
apotheecquer	apteyck
apotheequer	apteker

Indien ik de gehele verzameling, met de vondsten uit andere Europese landen, kon vermelden, dan zou deze kleine mededeling ontaarden in een griezelmisdaad. Maar tot ver in de vorige eeuw was het in ons land overwegend apothecar (en chymist!) en misschien is het wel te danken aan de invoering van de schoolplicht, dat er eindelijk als vaste spelling apotheker is ontstaan.

Indien het nú nuttig en nodig zou zijn om th te vervangen door t, - o.a. om ons eindelijk aan te passen aan andere landen (de Scandinavische, Italië, Spanje b.v.) - wat kan er dan, in ieder geval voor de apotheker, tegen zijn?

Schadeplichtig

(Mr. B.) Wat denkt gij van het woord 'schadeplichtig', dat sedert kort in het Burgerlijk Wetboek is te vinden, o.a. in de artikelen 1639 O lid 1 en 2 en in artikel 1639 t lid 1? Dit woord heb ik nooit eerder aangetroffen. Het kan naar mijn mening slechts betekenen 'verplicht tot schade'. Bedoeld zal echter zijn: verplicht tot schadevergoeding of schadeloosstelling. Ik denk daarbij aan woorden als: dienstplichtig, schoolplichtig, schatplichtig etc. Hieraan ken ik de betekenis toe van 'verplicht tot' resp. dienst doen, school gaan, schat (cijns) opbrengen, etc.

(Red.) Een lid van onze Raad tekent hierbij aan, dat deze redenering niet opgaat. Er bestaat een woord 'schuldplichtig', dat betekent: gehouden tot voldoening van zekere schuld. Het woord schadeplichtig kan men dus inderdaad opvatten als: gehouden tot het voldoen van een door schadeberokkening ontstane schuld.

Dutch cows

Een Nederlandse melkfabriek vergast ons op de volgende reclame: X - milk, 7 x tested, in paper bottles; althans door Den Haag rijdt een melkauto, die de melk van doodgewone koeien langs de huizen bezorgt, rond met een groot bord, dat op genoemde wijze de melk van Dutch cows aanbeveelt. De seven times tested milk, die waardig gekeurd is voor de Amerikaanse soldaten, mogen wij nu ook

proeven. Mèt de Engelse tekst. Waarschijnlijk is het deze milk, die wij in de snackbars als milkshakes genieten. Wij moesten maar eens zo'n pittig klein vliegtuigje huren, dat de geweldige letters achter zich door het luchtruim sleurt: SCHRIJF JE MOERS TAAL! Op de volgende ledenvergadering zullen wij plannen bespreken om deze beukzin tot vertrouwd bezit van ons volk te maken, opdat het er naar handele.

Uitgescheiden

Een merkwaardig deelwoord is 'u i t g e s c h e i d e n'. Het is volkomen in de haak te zeggen 'hij is daarmee uitgescheiden', maar vrijwel nooit zult U het horen. In een Hollandse, óók een beschaafd Hollandse mond is het onmogelijk. Men zegt òf 'opgehouden' òf 'uitgescheeje'. De woordenboeken, o.a. de nieuwe Woordenlijst, geven naast 'uitgescheiden' ook op 'uitgescheden'. Koenen zegt daarvan, dat het 'spreektaal' is. Dit 'uitgescheden' komt ons echter nog onmogelijker voor dan 'uitgescheiden'. De oorzaak van dit zonderlinge geval - een spraakkunstig juiste vorm wordt door iedereen vermeden - ligt in het feit, dat het verband met het grondwoord 'scheiden' totaal zoek is. Het werkwoord zal ook wel nooit helemaal sterk (sceed uit - scheden uit) worden, daar het dan in klank gaat overeenkomen met een geheel ander (plat) woord. In de betekenis van 'afgescheiden' is 'uitgescheiden' wel mogelijk. Een raar doodlopend straatje in onze taal.

[Nummer 12]

Tussen mijne heren en hoogachtend

In Tsjip en het vervolg De Leeuwentemmer laat de Vlaming Willem Elsschot met zijn nuchtere humor de hoofdpersoon het verhaal vertellen van het huwelijk van zijn dochter met een jonge Pool, Bennek. Dit huwelijk houdt geen stand, de scheiding wordt uitgesproken. Het zoontje, Tsjip, blijft bij de moeder maar wordt op een kwade dag op bezoek naar zijn vader in Warschau gestuurd. Deze stuurt hem niet terug, tot grote radeloosheid van de moeder, die haar vader tot het schrijven van een brief overhaalt. De brief luidt:

Bennek. Het heeft ons verdriet gedaan dat je den jongen wederrechtelijk, en in strijd met onze formeele afspraak, hebt achtergehouden. Dat bewijst dat je geen hart hebt. Ik verzoek je dringend mij te laten weten wanneer je hem zult terugzenden. 'Bij het overlezen, zo gaat het boek dan verder, vind ik het een monster dat slechts onheil stichten kan. Iets om van te rillen. Een kind van de waarheid. Neen, er dient stroop aan toegevoegd, veel stroop, want dat is toch de goedkoopste en vaak de beste munitie.' Nu begint de schrijver woord voor woord zijn brief te bespreken en komt dan tot de volgende boodschap.

Liefste Bennek. Het heeft ons veel genoeg gedaan dat je het kind nog enkele dagen wenscht te houden. Dat bewijst tenminste dat je een hart hebt. Wees zoo vriendelijk mij spoedig te laten weten wanneer je hem naar Berlijn brengt. Ik trakteer met heerlijke Frankfurter zuurkool en breng fijne Belgische sigaren voor je mee. 'Ja, dat ziet er flink uit', zo wrijft de schrijver in zijn handen, 'hartelijk en geestdriftig. Ik heb het beest dan ook mijn zegen gegeven en het dan tegen hem opgejaagd.'

Als wij een bepaald soort brieven ontvangen en zelf een bepaald soort brieven schrijven, moeten we wel eens aan de twee hierboven aangehaalde denken: de gezegende beesten, die bij ons komen grommen of kwispelstaarten en die wij zelf eveneens in gelijkwaardige toestand het huis uit jagen. In het maatschappelijke leven zijn wij mensen in onze brieven dikwijls zo anders dan in onze omgang. De plicht van het schrijven maakt ons stroef, deftig, gewild, onduidelijk. Het gewone woord is niet goed genoeg. Moeten wij aan iemand, die ons nogal hoog lijkt, iets verzoeken, dan staat het eenmaal geschreven 'ik verzoek U dit te doen' zo kaal, zo brutaal bijna. Er moet stroop bij, zei

Het Bestuur herinnert er aan, dat men uiterlijk e i n d e J a n u a r i 1955 zijn contributie of abonnementsgeld voldaan moet hebben door overschrijving op postgiro-rekening 529740 ten name van de Ned. Uitg. Mij., wanneer men gedurende 1955 ons blad wenst te ontvangen. De contributie is voor l e d e n het bedrag waartoe zij zich verbonden hebben (m i n i m u m f 2,50).

Het abonnementsgeld voor de l e z e r s bedraagt f 2,-.

Ondernemingen en kantoren, waarvan het personeel een g r o e p s a b o n n e m e n t heeft, zijn hun stambijdrage verschuldigd, plus f 1,- voor elk personeelslid dat zich voor het groepsabonnement heeft opgegeven.

Een aantal 'lezers' heeft, ondanks herhaalde aankondigingen in het maandblad, in 1954 inplaats van het met ingang van 1 Januari 1954 tot f 2,- verhoogde abonnementsgeld nog de oude bijdrage van f 1,50 of

soms nog minder betaald. Ook zijn er gevallen, dat leden of lezers wel regelmatig de afleveringen van het maandblad ontvangen hebben, doch zelfs nu nog niet hun contributie of abonnementsgeld voldeden. Zij worden nu geschrappt, tenzij zij het achterstallige en voor 1955 verschuldigde alsnog betalen.

Het Bestuur heeft aan de Ned. Uitg. Mij. opdracht gegeven de afleveringen van Februari 1955 en de daarop volgende maanden niet te verzenden aan leden en lezers, totdat zij hun contributie of abonnementsgeld tot de juiste hoogte zal hebben ontvangen.

Het Bestuur vertrouwt op de medewerking van allen die ons maandblad op prijs stellen, opdat het zijn werk zonder verdere onnodige verliezen kan voortzetten. Voorts verzoekt het nog eens met nadruk, in geval van verhuizing of verandering van betaaladres, daarvan onmiddellijk kennis te geven aan de Ned. Uitg. Mij., Breestraat 117, te Leiden.

Voor de betaling van stambijdragen en deelnemersbijdragen van groepsabbonementen kan enig uitstel verleend worden, aangezien het Bestuur begrijpt, dat in die gevallen met het innen en overmaken van de verschuldigde bedragen enige tijd gemoeid is.

Elsschot. Welnu, dan maar: 'ik moge U beleefd verzoeken dit te willen doen'. Mogen en beleefd en willen kleden het naakte verzoek in een avondcostuum. 'Hartelijk dank voor Uw brief van zoveel' staat zo burgermans-achtig, daar moet wat deftigheid bij: 'Onder dankzegging berichten wij de ontvangst van Uw brief, van de inhoud waarvan wij goede nota namen.' De stroeve schrijvers weigeren een gewoon woord in hun brief op te nemen, zij banen zich moeizaam een (o zo versleten!) pad over geijkte termen, en maken in hun lange zinnen halsbrekende toeren met spraakkunst en leestekens. In vouwe dezès gelieve U aan te treffen.. Uw geëerde berichten dienaangaande met de grootste belangstelling tegemoetziende, verblijven wij.. Wij hebben de eer U beleefd mede te delen.. Wij doen U hierbij beleefd geworden.. Wij nemen beleefd de vrijheid.. De oorzaak van dit schrijven is gelegen in de beleefde wens.. Ik moge U er ongetwijfeld aan doen helpen herinneren.. Tussen Mijne Heren en Hoogachtend staat een andere taal dan tussen Lieve en Liefhebbende. De laatste soort is niet verstandelijk, maar gaat van hart tot hart. De mens schrijft dan zoals hij is. Deze brieven zijn ons dierbaar wanneer wij, ver van de onzen, alleen maar hieruit het contact met hen voelen. Wij lezen ze telkens en telkens opnieuw. Jan Slauerhoff dichtte over zulke brieven, die de zeeman krijgt:

Gelezen worden ze ontelbre malen
Al was de inhoud haast vooruit geweten,
Van 't zelfde levensstof in alle talen
En op den duur tot op het woord versleten.

Toch weer ontvouwd, na 't eenzaam avondeten,
Des nachts op wacht, te kooi en na 't verhalen;
Voor hen die zooveel eenzaamheid verbeten
Is uit die letters leeftocht nog te halen.

Is de persoonlijke brief 'vrij' in stijl (al grijpt ook daarin menige, vooral eenvoudige briefschrijver onder de geheimzinnige dwang van papier-en-inkt naar het deftige woord), niemand kan bij zijn zakelijke briefwisseling geheel buiten geijkte termen. Niemand wenst aan de andere kant deze briefwisseling te onderhouden op de keuvelende manier waarop hij met zijn goede tante, of op de rondborstige wijze waarop hij met zijn oude schoolmakker van gedachten wisselt. De uiterlijke vormen moeten de innerlijke gesteldheid uitstralen. Nu is origineel zijn iets goeds, maar van altijd origineel te moeten zijn krijgt men een geestelijke afwijking. De correspondent, die dagelijks op zijn kantoor schriftelijke vragen moet beantwoorden, kan al slapende het begin op zijn machine tikken: als antwoord op Uw brief van zoveel, waarin U..., delen wij U het volgende mede. De arme man moet nu op zijn hoede zijn, totdat hij kan afraffelen, naar gelang de omstandigheden vergen: Hopen U hiermede van dienst te zijn geweest, of: U bij voorbaat dankend, of: in afwachting van Uw spoedig antwoord, tekenen wij, of: verblijven wij, hoogachtend.. Al hamert de Associatie voor Practijkexamens er telken jare bij de aanstaande correspondenten op, dat geijkte en versleten uitdrukkingen uit den boze zijn, ze blijven taai doorleven. En dat is gedeeltelijk ook niet zo erg. Geijkt en geijkt is twee. Volslagen zinloze beleefdheidsopvulsels en nietszeggende cliché-taal kunnen gemist worden, handige inleidende uitdrukkingen of verbindingswoorden niet. Het meest geliefde beleefdheids-opvulsel is 'beleefd' zelf. Wij hebben een ervaren kantoorchef tot zijn personeel horen zeggen: mijd in Uw brieven als de pest het woord beleefd! Het is te begrijpen. Nog er van afgezien, dat 'beleefd' geen enkele onbeleefde brief beleefd kan maken, heeft het woordje voor sommige proevers het bijsmaakje gekregen van het vrolijke 'balleeft-meneer', dat met de tik aan de pet gezegd dient te worden. Voor

het schrijven van een goede zakelijke brief, die vormelijk en persoonlijk moet zijn, is taalvaardigheid nodig. Deze vaardigheid verkrijgt men niet een-twee-drie op een cursus of met een aantal schriftelijke lessen, zij wordt pas in de praktijk van het aan afwisseling zo rijke leven een eigenschap van ons. Op de school kan de leraar de taalaanleg van de leerling peilen, maar een grote aanleg is niet voldoende: pas in de alledaagse werkelijkheid, na fout op fout, leren wij brieven schrijven, met het hoofd en het hart. De gewone sterveling, die zo gemakkelijk ons een ingewikkelde situatie zou kunnen vertellen in een gesprek, mist het vermogen om deze situatie in behoorlijke zinnen op papier te zetten. De betrekkingen tussen de feiten zijn ingewikkeld, die tussen de taalelementen zijn dat nog meer. Dezelfde sterveling kan zich natuurlijk in een aanval van wanhoop 'laten gaan', zoals in de volgende brief blijkt: Mijnheer Naar aanleiding van mijn schrijven zou ik graag van uw willen weten daar ik een Kramers Woorden boek heb gekocht en daar het woord Sander voorkomt (betekent Snoekbaars) en zodoende de Puzle die ik ingevuld afgekeurd is omdat het met een S geschreven was en het moest zijn volgens een ander Woordenboek met een Z of dat zoo is of niet u kunt het vinden op bladzijde 677 van het boek Bij voorbaat mijn dank van schrijver die zich Noemt..¹⁾ Wij pleiten voor een ongekunstelde briefstijl: geen ijskoude formulierenstijl van 'doorschrappen-wat-niet-van-toepassing-is', maar ook geen zinloze opvulsels en deftigdoenerij. Het Nederlands kent een verschil tussen gesproken en geschreven taal (welke cultuurtaal zal dit niet kennen?). Misschien heeft het Nederlands dit in sterkere mate dan het Duits of het Frans. Goed, we leggen ons daarbij neer. We leggen ons echter er niet bij neer, dat 'schier' beter is dan 'haast', 'inzonderheid' beter dan 'vooral', 'nochtans' beter dan 'toch', 'ik vermag' beter dan 'ik kan', 'weshalve' beter dan 'waarom', 'mitsgaders' beter dan 'en'. In dit opzicht zijn wij het niet eens met Charivarius, die schreef: 'Er bestaat thans een neiging in geschrifte "Gemeenzame Taal" te gebruiken, zelfs in de gewichtigste vertogen. Dit maakt de stijl kinderachtig, onbeholpen of ongekunsteld eenvoudig.'²⁾ Met 'gemeenzame taal' bedoelt hij bijv. 'alleen maar' in plaats van 'slechts' en niet gespreksuitdrukkingen als 'belabberd' of 'flauwe kul', die alleen maar in vriendenkring gezegd kunnen worden en ook daarin nog niet eens in alle omstandigheden.

Het is moeilijk zijn evenwicht te bewaren tussen geijkte termen en eigen stijl. De geijkte term kan waardig zijn, in overeenstemming met het hoge ambt, de verheven omstandigheid, maar kan ook dor zijn. De eigen stijl biedt veel meer aantrekkelijks, mits hij niet ontardt in een kletstoon. Goede briefschrijvers hebben een hekel aan het opvulsel, dat de zin rekt zonder daaraan een nieuwe schakering toe te voegen. Opvulsels komen in zeer veel zakelijke brieven, verslagen en ambtelijke taal voor. Stadhuistaal is er voor berucht of zouden we niet liever zeggen 'was'? We hebben de indruk, dat in de laatste jaren de ambtelijke taal veel natuurlijker geworden is. De taal van onze overheid moet op een waardig peil staan. Al verwacht geen mens van haar, dat zij bijv. in de Troonrede nu eens 'op haar gemak uit de doeken zal doen hoe het allemaal in elkaar zit', toch moet zij zich niet zo uitdrukken, dat men een zin twee, drie keer, met de ogen knipperend, moet overlezen, voor men ten minste weet, waarover deze zin gaat. Er zijn mensen, die denken, dat de geijkte briefstijl en de gezwollen ambtelijke taal een typisch Nederlands verschijnsel zijn. Het kan geen kwaad, dat zij kennis nemen van een memorandum, dat Winston Churchill als Minister-President schreef:

'Laten wij ophouden met zinnen als: het is ook van het hoogste belang de volgende overwegingen in gedachten te houden.. of: aandacht behoort geschonken te worden aan de mogelijkheid van het bewerkstelligen van.. De meeste van deze wollige zinnen zijn louter opvulsels, die helemaal weggelaten kunnen worden of vervangen

- 1) Aangehaald in Taalbeschouwing en Taalbeheersing van Dr. C.F.P. Stutterheim. (Op dit belangrijke werk komen wij in een van de volgende nummers terug.)
- 2) Is dat goed Nederlands?, pag. 53.

door een enkel woord. Laten we er niet voor terugschrikken de korte beeldende zin te gebruiken, zelfs als hij omgangstaal is.' Of in het Engels 'dat immers zo veel pittiger is dan onze eigen taal': 'Most of these woolly phrases are mere padding, which can be left out altogether, or replaced by a single word. Let us not shrink from using the short expressive phrase even if it is conversational.'

Taalgebruik in de landbouw

Meer en meer heeft de landbouwer te maken met de resultaten van de moderne landbouwwetenschap. Willen de boeren in een land als het onze profijt trekken van elke vierkante meter gronds, dan moeten zij met de toegepaste landbouwwetenschap vertrouwd geraken. In Wageningen is gevestigd de Studiekring voor het Taalgebruik in de Landbouw; deze verricht het hoogst verdienstelijke werk de verschillende nieuwe termen uit de landbouwwetenschap te toetsen op hun zuiverheid en stelt herhaaldelijk vertalingen voor van vreemde woorden. Wij zijn zeer verheugd U deze maand eens een aantal van deze voorstellen te kunnen bieden.

niet

wel

agrariër	landbouwer
agrogeologie	landbouwaardkunde, landbouwgeologie
agronomie	landbouwkunde
areaalheffing	heffing per oppervlakte
(bodem)ventilatie	doorluchting
boniteit	groeiklasse, kwaliteitsklasse, hoedanigheidsklasse
boniteren	schatten van, indelen in groeiklassen, kwaliteitsklassen (in de bosbouw)
calibreren (van bietenzaad)	zeven
cluster (bij vruchtbomen)	bloemtros
coaten (van appels en derg.)	vernissen
combinability	kruisingswaarde
concentrated dip method	indoopmethode
consistentie	stevigheid, vastheid
cultiveren (van planten)	opkweken, telen, verzorgen
curing (van tabak)	bereiding
cutting grafts (ook wel nurse grafting)	entstekken
deficientie	gebrek
demonstratie-proefveld	toonveld, demonstratieveld
dippen (van schapen)	een dompelontsmetting geven, dompelen
ecologie	milieukunde (voor planten ook: groeiplaatsleer)
ensileren	persen, inkuilen
fermentatie	gisting, broeiing
forceren (bij planten)	trekken
gasbewaard (fruit)	in gas bewaard

inoculeren (van zaad met bacteriën)	enten
inseminatie	bezading (in het bijzonder in de betekenis: kunstmatige bezading), dekking
irrigatie	bevloeiing
keyes-trays	eierpakblad
kunstmestgranulering	het korrelen van kunstmest, kunstmestkorreling
letaal	dodelijk
nitrojectie	stikstofinspuiting
nurse root	wortelenten
oculeren	oogenten
rantsoenweide	perk
resistent	bestand tegen
rotatie	a. kringloop b. omloop
sexen	seksen
shade-grown dekblad	schaduwdekblad
shelterbelt	schermstrook
soil conservation	grondbescherming
tractordrijver	trekkerbestuurder
transplantatie (van bevruchte eicellen)	overplanten
tray	pakblad
vaccin	entstof
vacreator	ontluchter
vegetatie	begroeiing
weedkillers	wiedstoffen
winderosie	verwaaiing, verstuiving van grond

Nieuwe woorden maken

Herhaaldelijk komen er in dit tijdschrift kwesties ter sprake die iets met woordvorming te maken hebben. Het beste kan dat gebeuren door samenwerking van vakman en taalkundige. Ik geloof, dat er voortdurend enkele kleine commissies met dit werk bezig zijn.

Uit de taalwaarneming blijkt, dat de volgende 'eisen' aan het nieuwe woord gesteld worden:

1. Het moet zo kort mogelijk zijn. Automobiel, aeroplaan, taximeter, vélocipède hebben het moeten afleggen tegen auto, (eng.) plane, taxi, (fra.) vélo. Die fout van zoveel jaar geleden mogen we nu niet herhalen.

Helicopter is op dezelfde foute manier gevormd; het wordt nu al vervangen - althans in Amerika - door copter. Ook het ABN-woord hef schroefvliegtuig

maakt op den duur geen kans; daarom doen we goed met nu het eenlettergrepige h e f in te voeren.

Voorals dit vervoermiddel binnen een jaar of wat een groot belang zal krijgen, bewijst die eenlettergrepigheid van h e f ons grote diensten. Denkt u maar aan samenstellingen: h e f v e l d , h e f p a s s a g i e r , h e f v l u c h t , h e f p i l o o t enz.

Behalve door inkorting van een samenstelling kunnen we ook langs synthetische weg korte woorden krijgen. B a t , b e t , b i t , b o t zijn bestaande woorden (b a d enz.); b u t is het niet. Dat is dus een 'vrije plaats': zo'n woord is bruikbaar voor elke nieuwe betekenis. Voor b e u t geldt hetzelfde.

Sommige mensen zullen zeggen: 'Zoiets stuit me tegen de borst.' Ik kan me dat heel goed voorstellen, maar een taalkundig argument is dat niet.

2. Toch zijn er taalkundige motieven tegen een groot aantal van zulke synthetische woorden. Stel dat we ook alle h e f -onderdelen zo gingen benoemen: dat zou geen mens kunnen onthouden. Hier moeten we samenstellingen gaan gebruiken; ze zijn wel iets langer, maar ze belasten het geheugen veel minder. Er moet dus ook bij de nieuwe woorden een evenwicht gevonden worden tussen eenlettergrepige en samengestelde. Maar ook bij de laatste geldt de eis: maak het woord z o k o r t m o g e l i j k . Alleen z ó kan het de

concurrentie met alle vreemde woorden doorstaan, en dat is nodig.

3. Een woord is geen definitie. Nederland kent een Wind- en Stormwaarschuwingsdienst voor de Scheepvaart. Zo'n naam is hopeloos onhandig. Noem de instelling *Stormdienst*: dat is duidelijk genoeg en bespaart telkens vijf lettergrepen. - Een ander geval is de *bromfiets*: een hele handige naam. Gelukkig heeft niemand aan een *bromrijwiel* gedacht en aan *bromwielrijders*. Wel is iemand op het rampzalige idee gekomen om het ding *rijwiel met hulpmotor* te noemen. De onbruikbaarheid en logheid veroordelen zichzelf.

4. Er is voor elk woord een kritieke periode van invoeren; voor de hef beleven we die op het ogenblik. Als officiële instanties die term nu niet lanceren, is het over korte tijd te laat. Vervangen van een ingeburgerde term door een nieuwe is meestal een onmogelijk werk. De *heliporten* kunnen nog *hefvelden* worden: misschien over één of anderhalf jaar niet meer.

Zo is de woordvorming tegenwoordig een onderdeel van de taalwetenschap geworden. Wie zich ermee bezig houdt, doet goed met aan bovenstaande regels te denken. Verder kan contact met een gespecialiseerde taalkundige heel belangrijk zijn.

Er zijn vooral heel wat Engelse termen die vertaald moeten worden, al lijkt het wel eens boter aan de galg gesmeerd. Want de anglofilie van veel Nederlanders lijkt pathologisch.

Dr. P.C. Paardekoper.

De mi-nis-ter en zijn mi-nis-te-rie.

Er moest een regel bestaan, dat vreemde woorden niet mochten worden afgebroken. Bladert U eens in oude jaargangen van O.T., dan zult U dikwijls een vraag aantreffen als: 'Ik breek af mi-nis-ter, maar mi-ni-ste-rie, mag dat?' Er doen zich bij bastaardwoorden - bastaards als ze zijn! - nu eenmaal eigenaardige moeilijkheden voor. Bij Ned. woorden komt men er meestal wel uit. Dat beetje gegoochel met 'blood-aard, vein-zaard, vla-tje, jon-gen' is maar een weet. Is men op de hoogte van de regel, dat van meer dan twee tussenmedeklinkers er zoveel naar het volgende woorddeel gaan, als aan het begin van een Ned. woord kunnen voorkomen, dan is men voor alle raadselachtige gevallen wél bewapend. Dus niet 'ar-tsen' maar 'art-sen'. Doch waar zult U drukte om maken? Hoeveel keer zal het in Uw leven voorkomen, dat U in een nette brief iemand voor een bloodaard en een veinzaard moet uitmaken en blood, vein net op de ene en aard, zaard net op de andere regel komen? 'Vermijd afbreken zoveel mogelijk', het is een gemakkelijke raad, maar nu wij zelf achter de schrijfmachine zitten, zien we, hoe dat vermijden toch niet zó simpel is, als men een niet afgeknaagde rechterraand wil hebben. Welnu dan, hier zijn enige regels voor het afbreken van de bastaards. We hebben ze trouwens in de vorige maand beloofd.

1. Ontploffingsgeluid (occlusief) + vloeiende medeklinker (liquida) beide naar het volgende woorddeel: a-pril (lelijk zo'n afbraak met één letter!); het zelfde voor de qu: choquant.
2. Tussen twee klinkers voor en na x niet afbreken: exemplaar; de y tussen klinkers naar het voorafgaande deel: roy-aal.
3. Bij samengestelde woorden volge men de Nederlandse regels; er komen echter wel eens botsingen tussen woordvorming en uitspraak.

De klassiek gevormde ziet bijv. in 'respect' het voorvoegsel 're' en een vorm van het werkwoord 'specere'. Breekt hij op grond van dit inzicht af 're-spect', dan komt

hij in strijd met de uitspraak 'res', met de e van mes. In 'bioscoop' ziet men 'bio(s)' en 'skopein'; men zou dus afbreken bio-scoop, maar de uitspraak 'bios', met de o van bos, leidt tot 'bios-coop'. De Woordenlijst zegt ongeveer het volgende hierover: Een alleszins bevredigende regel is niet te geven. Enige vrijheid moet blijven. Het verdient aanbeveling om ten minste in woorden die ook voor niet klassiek geschoolden als samenstellingen doorzichtig zijn of doorzichtig te maken zijn, de Ned. regel, dat scheiding tussen de delen van de samenstelling of afleiding moet plaats hebben, toe te passen. Bijv. woorden met ab, ad, in, im, sub, trans, anti, con, contra, dis. Dus ab-rupt, in-attent, trans-actie. De woorden met kata, meta, mono, para komen bij het afbreken overeen met Nederlandse woorden. Indien echter kata enz., om welke reden dan ook, de klinker van de tweede lettergreep verliezen, waardoor de samenstelling moeilijk te doorzien is, wordt deze als enkelvoudig woord behandeld: ca-tegorie, mo-narchie, pa-rallel.

4. In gevallen waarin deze aanwijzingen niet voorzien, behandel men de bastaardwoorden volgens de Nederlandse regels, dus
 - a. één tussenmedeklinker nam het volgende deel: pa-ro-die;
 - b. twee tussenmedeklinkers worden gescheiden: am-nes-tie, mi-nis-ter;
 - c. van meer dan twee tussenmedeklinkers gaan er zoveel naar het volgende deel als er aan het begin van een Nederlands woord kunnen voorkomen: ob-scuur.

Men is gewend aan de mi-nis-ter (tweede i als pit) en twijfelt bij 'ministerie', daar in dit woord de tweede i meestal als de ie van piet wordt gehoord. Laten wij echter aan regel 5b. denken, in het belang van de eenheid tussen de 'mi-nis-ter' en zijn 'mi-nis-te-rie'.

De geest van de tijd?

(v.d. T.) Met belangstelling heb ik het artikel over de beknopte bijzin gevolgd, en het wil mij in alle bescheidenheid voorkomen, dat, zonder dat men nu bepaald stadhuistaal behoeft te gebruiken, sommige zinnen aan duidelijkheid zouden winnen als men ze iets langer maakt of van een leesteken voorziet. De door U gesignaleerde zinnen kan men dagelijks lezen. Mag ik ze even onder de loupe nemen?

'Onder het zingen van het volkslied stapte de koning in de auto', deed mij denken aan een verslag, dat ik eens las van een vergadering, waarin de voorzitter de aanwezigen verzocht te zingen Psalm 42. Natuurlijk was hier vergeten bij te vermelden welk vers van Psalm 42, want de gehele psalm zal wel niet gezongen zijn, evenmin als ons gehele volkslied, dat meen ik uit 17 coupletten bestaat, gezongen zal zijn toen de koning instapte, en ik kan me best begrijpen, dat de koning, indien dit gebeurd was, daar niet op kon wachten. Deze zin zou aldus kunnen luiden: 'Terwijl de twee bekende coupletten van ons volkslied gezongen werden stapte de koning in de auto'.

'Hij bracht zijn meisje in overspannen toestand naar huis.' De zin is: hij bracht zijn meisje naar huis. In overspannen toestand is hier een tussenzin, dus: hij bracht zijn meisje, in overspannen toestand, naar huis. Het meisje is hier dus in overspannen toestand. Is hij overspannen, dan: hij, in overspannen toestand, bracht zijn meisje naar huis. En wil men alle twijfel wegnemen, maak dan de zin iets langer, en dus: 'hij bracht zijn meisje, dat in overspannen toestand verkeerde, naar huis'.

'Jan vocht met zijn broer, zwaaiend met een mes'. Terecht: wie zwaait? Ik weet het niet. Zwaaide Jan met een mes, dan moet de zin luiden: Jan, zwaaiend met een mes, vocht met zijn broer. Zwaaide de broer, dan: Jan vocht met zijn broer, die met een mes zwaaide.

‘Bij het binnenkomen van de zaal werden de vorstin bloemen overhandigd.’ U vraagt: komen nu de bloemen binnen? Ik zeg: neen, de zaal kwam binnen. Onzin, natuurlijk. Doch het staat er toch maar! Ik zou schrijven: ‘Toen de vorstin de zaal binnenkwam, werden haar bloemen overhandigd’.

Het wil mij voorkomen, dat sommige schrijvers te veel haast hebben om een zin behoorlijk af te maken. De geest van de tijd! Haast, haast, haast!

Bemedelijd

‘Is b e m e d e l i j d een germanisme?’ Onder deze titel schrijft Prof. Michels uit Nijmegen, lid van onze Raad, in de N. Taalgids een beschouwing naar aanleiding van het feit, dat de jury van de Mij. der Ned. Letterkunde bij de beoordeling van een aantal sonnetten het woord had afgekeurd. Hij pleit voor ‘bemedelijden’, omdat de Nederlandse woordvorming er zich niet tegen verzet. ‘Stel dat een werkwoord bemedelijden zou k u n n e n , dan zou bemedelijd daarbij een normaal zwak deelwoord zijn. Maar, zo zal men zeggen, de analogie faalt. Immers, het Duits heeft Mitleid en daarvan be-mitleid-en. Het Nederlandse grondwoord is medelijden en daarbij zou het monsterfantoom b e m e d e l i j d e n e n horen, met een deelwoord b e m e d e l i j d e n d . Het staat echter vrij te opereren met een zelfst. naamw. medelij, dat weliswaar door het W.N.T. minder gewoon wordt genoemd dan m e e l i j , maar niettemin onder de bescherming van een zekere “Jet” is toegelaten tot een populair liedje dat de meesten van ons gekend hebben. Rest de vraag, of er een werkwoord b e m e d e l i j d e n van te maken valt. Het antwoord moet bevestigend luiden. Leert immers niet het Woordenboek, dat “transitieve ww. met be- kunnen worden afgeleid van zelfst. naamw. en dan in het algemeen beteekenen: voorzien van datgene wat door het zelfst. naamw. wordt uitgedrukt”? De voorbeelden zijn: beasschen, bebloemen, bedauwen, benadeelen, besausen, beschaduwen. Het toegevoegde “enz.” laat ruimte voor b e m e d e l i j d e n met zijn deelwoord.’

Tot zover de beschouwing. Men leert hieruit hoe nauwkeurig de kwaliteit van een woord dient afgewogen te worden, eer men het kan verwerpen.

Krachtvoertuig

(L.R.) Bij de spoorwegen wordt de term ‘krachtvoertuig’ vaak gebruikt en men verstaat daaronder alle voertuigen, die voorzien zijn van een motor, dus locomotief, locomotor, diesel of electrisch treinstel. De term ‘trekvoertuig’ dekt al deze begrippen niet. Wel kan men zeggen, dat al die voertuigen de kracht tot voortbewegen opwekken. Is de naam ‘krachtvoertuigen’ dan zo erg? Dat een dergelijk Duits woord bestaat (met een geheel andere betekenis!) kan toch geen reden tot afwijzing zijn, zolang er niet een ander bruikbaar woord is.

De derde naamval

(W.R.M.) Het stemt m.i. tot verheugenis, dat het woordgeslacht niet geheel ter zijde gesteld is en dat ‘van de’ alleen vervangen mag worden door ‘der’ voor erkend vrouwelijke zelfst. naamwoorden. Zullen wij nu verlost worden van ‘der oorlog,’ ‘der grond’ enz. enz., in kranten en ook wel elders? De derde naamval blijft een moeilijkheid; ik erger mij vaak wanneer ik uitdrukkingen lees als: de beklagde werd ten laste gelegd, de spreker werden woorden in de mond gelegd, de vluchteling werd de pas afgesneden enz.; er zouden een aantal andere voorbeelden genoemd kunnen worden. Een eigenlijke spellingkwestie is dit wellicht niet, maar daarom toch misschien wel van genoeg belang om te gelegener tijd eens te behandelen. Ik vraag mij altijd af, waarom laat men een dergelijke uitdrukking toch niet voorafgaan door het kleine woordje aan? Zelfs zou ik dit juist achten, wanneer het enkelvoudige vrouwelijke zelfst. naamwoorden betreft, ook omdat er soms dubbelzinnigheden kunnen ontstaan, als in: deze dame werd aanbevolen, de regering ontging enz., waarbij dan uit hetgeen volgt moet afgeleid worden of er sprake is van eerste of

derde naamval. Wat het meervoud betreft, zijn wij nu al gewend geraakt aan: de gasten worden verzocht.

Uitscheiden

(L.R.) In het nummer van November schrijft U over uitscheiden: 'Het werkwoord zal wel nooit helemaal sterk (sceed uit - scheden uit) worden.' In mijn omgeving hoor ik deze ontwikkeling echter wel. Alleen, de spelling die U geeft, voldoet mij niet. Als men hier het spraakgebruik tot A.B.N. wil maken, waarom dan niet in de vorm: scree uit - uitgescreen? Weliswaar wordt dan de j-klank na scree niet geschreven, maar dat doen we toch ook niet in: tweeën, tweeërlei.

(Red.) Wij bedoelden ook echt met onze spelling de klank, dus de t en de d. De vorm scree - screeën is aanvaardbaar op zich zelf. We zouden dan de sterke vervoeging uit de volkstaal moeten overnemen. Het woord 'uitscheiden' zit echter in de familie van 'scheiden, afscheiden enz.' Van deze woorden is de zwakke vorm nog steeds levend. Een vorm als 'gescreen' (bijv. bij een echtscheiding) lijkt ons onaannemelijk.

Hun

(L.R.) In Utrecht en omgeving hoort men dikwijls 'hun' in plaats van 'zij' (meervoud). Zelfs jongelui van de middelbare school doen daaraan mede. 'Hun hebben hun werk af'; 'Hun denken dat wel, maar wij doen dat anders.' Is het U bekend of deze gewoonte ook elders bestaat? Wat is naar Uw mening de beste methode ter verbetering?

(Red.) Dit 'hun' komt in het westen van ons land evenveel voor, het enkelvoud 'hem' i.p.v. 'hij' ook. Men kan dit niet anders als minder beschaafde taal noemen. Een graad erger zijn 'hullie' en 'zullie'. Voor degene, die de geschiedenis van de taal bestudeert, zijn het belangrijke vormen: in de laatste twee komt 'lieden' voor, men vergelijk 'jullie' dat wèl aanvaard is. De zeventiende-eeuwse volkstaal moet 'hullie' al gekend hebben, want het leeft nog voort in het Afrikaanse 'hulle' of 'hul'. De beste methode ter verbetering voor de middelbare jongelui is een goede leraar Nederlands op school, die de moeite neemt zijn leerlingen telkens en telkens het juiste voor te houden, desnoods met het dreigement, dat men met 'hun' i.p.v. 'zij' in sommige kringen waarin men wellicht later zijn brood moet verdienen, niet voor 'vol' wordt aangezien. Dat klinkt wel hard, maar dat helpt. De kleren maken de man, maar de taal nog veel meer!

Boekbespreking

Th. Lancée - A.L.J. Wytzes: Nederlandse spraakkunst. 14e druk. Uitg. Wolters, Groningen.

Het ouderwetse boek van Lancée en Wytzes is door J.W. van Hulst opnieuw bewerkt en deze heeft rekening gehouden met nieuwe opvattingen. Voor iemand, die een uitgebreide, schoolse spraakkunst zoekt, is het goed bruikbaar. A.s. onderwijzers kunnen er volledige rijtjes in vinden, tot en met 'gij hebt gelopen' en 'ik hadde gelopen'. Jammer is, dat de bewerker hardnekkig heeft vastgehouden aan overleefde en onzinnige termen als 'onvoltooid verleden toekomstige tijd' en 'voltooid verleden tijd'.

Jr. van der Meulen e.a.: Leergang voor Ned. Taal en Letterkunde; deel I: Taalkennis; deel II: Taalbeheersing. Uitg. Wolters, Groningen.

Als studie- en werkboek bevatten deze beide delen de gehele leerstof voor Ned. Taal en Letterkunde, voorgeschreven in het Kweekschoolbesluit van 9 Dec. 1953. Het zijn frisse, originele boeken, die ook de niet-kwekeling veel kunnen bieden. Ook hierin zijn oude termen gehandhaafd. Het schijnt, dat ze bij het onderwijs onmisbaar zijn.

U vraagt

dat is Uw goed recht. Wij antwoorden, dat is onze plicht. U zou ons vast niet geloven, als wij zeiden: dat is ons dagelijks plezier. Toch is het dat. De zeer uiteenlopende vragen en opmerkingen bewijzen, dat ons werk Uw belangstelling heeft. Wordt niet boos, als Uw brief van Maandag op Woensdag nog niet beantwoord is. Wij hebben nog geen villa in de Hofstad kunnen huren, waarop in neonletters Onze Taal staat en waarbinnen enige tientallen personen acht uur per dag van het ene woordenboek naar de andere spraakkunst rennen om dan verhit achter de schrijfmachine te gaan zitten. We zouden dan een groot aantal lieden in dienst nemen met het beroemde zuivere taalgevoel en deze in een kale schrijfkamer opsluiten zonder welk woordenboek dan ook. De dikke Van Dale geeft immers ook 'meerdere' voor 'verscheidene' en 'beluisteren' voor 'luisteren naar'! Ach, eerlijk gezegd kunnen we het nog wel af zonder de verhitte woordenboekbladeraars. Als U maar een redelijke hoeveelheid geduld heeft. Zou er iemand

zijn, die knarsetandend moet zeggen: ik heb dit hele jaar 1954 tevergeefs op antwoord gewacht? □ U zult Uw tanden wel in ruststand laten. Ja, U en ook Uw. Niet u en uw. Althans, zo schrijven wij altijd. Er zijn er, die beweren, dat het gebruik van hoofdletters bij U en aanverwante woorden een germanisme is. In Duitsland moeten ze Sie wel met een hoofdletter schrijven om verwarring met het kleine sie te voorkomen; met het Nederlandse U kan geen verwarring komen. Aardige theorie, maar we geloven er nog niet veel van. U is een van die woorden, die men van oudsher met een grote letter schrijft, wegens die hoogachting of die meeste hoogachting, zonder welke U niet eens kunt ophouden met schrijven. □ Mauriac schreef een roman *Le noeud de vipères*. De Nederlandse vertaling is verschenen onder de titel *De adderkluwen*. Hoe zit dat met kluwen? Moet het niet 'het' zijn? Helemaal uit de lucht gegrepen is dat 'de' niet. Het komt inderdaad hier en daar voor. Verreweg de meesten zeggen evenwel 'het'. Ook de woordenboeken geven ons gelijk. We kunnen ze natuurlijk dichtklappen in het besef, dat we geen slaven zijn van drukinkt en papier. Voor zo'n geval hadden we 'de man met het zuivere taalgevoel' nodig gehad. □ De meervoudsvorm 'twijfels' is onzin. Het is een abstract woord. Twijfel is twijfel. Van genot en moed en wanhoop bestaat ook geen meervoud. We zitten er ten overvloede mee aan de Franse kant: exprimer des doutes.. Tja, we betwijfelen deze zekerheid over de twijfel. Het meervoud 'twijfels' lijkt ons heus reden van bestaan te hebben. Men drukt er mee uit: onzekerheden. □ 'Vroeger kenden we kookgas, brongas, lichtgas, aardgas, kraakgas. Ik lees tegenwoordig echter ook basisgas, afstandsgas, spitsgas, piekgas, enz. De bedoeling is niet onduidelijk, doch zijn deze woorden in onze taal toelaatbaar?' Toelaatbaar in elk geval. Het zijn samenstellingen, bestaande uit twee zelfst. naamwoorden. De verhouding van deze bestanddelen is zeer verschillend. Als de duidelijkheid niet in het gedrang komt, wat kan ons dan verhinderen? □ Over samenstellingen gesproken: niet iedereen is zeker in het gebruik van streepjes. In het vorige nummer lieten wij drukken 'ramp-theorie'. Mag dat streepje ertussen? Wij dachten van wel, omdat wij daarmee het woord 'ramp' extra wilden laten uitkomen. Wel oppassen, dat er niet te veel een streep door loopt. Het liefst zien wij het bij die vreemde spellingbeelden. Stel U 'z a a i u i e n' voor zonder streep. Heerlijk woord, tussen de zet en de en de zes klinkers. Nog schoner dan de angstschreeuw met de acht medeklinkers of de reeeeer. □ De derde samenstellingkwesie: op een bord aan de gevel van een rijkskantoor staat 'Gewestdeskundige'. Goed? De man is deskundige voor een bepaald iets in een bepaald gewest. We hebben ook de gemeentesecretaris, de landsadvocaat, stadsomroeper. We geven echter toe, dat 'deskundige' verwacht wordt in samenstellingen, waarin het vak van de deskundige tot uiting komt en niet zijn plaatselijke begrensdheid. Ondertussen hangt daar maar dat bord foutloos. □ Ons nummer van oktober - staat toch lelijk dat o'tje - met het artikel *S c h r i j f j e M o e r s T a a l* is uitverkocht. Het is gebruikt door venijnige mensen, die het anderen als hatelijkheid gestuurd hebben. Die anderen pronkten altijd met vreemde woorden. Krantenschrijvers hebben het altijd over 'squadron', maar misschien mag men dat in de tegenwoordige legertaal nauwelijks nog een vreemd woord noemen. □ Een ingenieursbureau moet het werkwoord 'chromharden' vervoegen. Is het deelwoord nu gechromhard, chromgehard of chrom-gehard? Het laatste verwerpen we meteen. Met de twee andere zitten we wel wat te kijken. Een vriend wist het: gechromhard. Het is een werkwoord, gemaakt uit een zelfst. naamw. + een werkwoord, net als voetballen, gevoetbald. Wij weer: toneelspelen, toneelgespeeld. Toen zwegen we beiden. Nu herinneren we ons een twistgesprek in O.T., jaren geleden, over 'spuitgieten'. Ook daar kwam men niet uit. □ 'Een uiltje knappen' is een van die uitdrukkingen, die nog geen mens behoorlijk heeft kunnen verklaren

en die - juist daarom? - aan ons gevraagd worden. Wij komen niet verder dan de mededeling, dat 'uiltje' hier 'vlinder' betekent. Hoe het vangen van een dergelijk levendig beest in overeenstemming gebracht moet worden met het heerlijke na-etense wegzakken in een droomloze dut, blijft een kwellend raadsel. □ Van Putten is een gewone Nederlandse achternaam. Vele brave mensen hebben die. Wij hadden hem net zo goed kunnen hebben. Maar wat moet die naam in 'Akkoord, Van Putten!?' Is dit een historische persoon? Het is niet onmogelijk. We kennen ook uitdrukkingen als 't kan verkeren, zei Breeroo' of 'dat nooit, zei Van Speyck'. Meer voor de hand echter ligt de verklaring, dat we hier te maken hebben met een schertsende uitbreiding, gelijk men die kent in: ik, zei de gek; wat nu, sprak het meisje; ha, ha, lachte de graaf in het Spaans. We kunnen U een geestig verhaaltje van Paaltjens (F. Haverschmidt) aanbevelen: Het Verhaal van Oom Jan. Hierin wordt 'Akkoord, Van Putten' voor eens en voor altijd verklaard. □ Een knipsel uit een ambtelijk stuk toegestuurd gekregen, waarin stond 'opklaring' in plaats van 'opheldering'. De toestuurder schreef er met rood potlood bij: 'Holland annekiert sich selbst. (Bismarck?)' Wij worden zo onpasselijk bij deze vier oostelijke woorden, dat ons de lust vergaat op te sporen, of Bismarck of welke ijzervreter dan ook deze woorden inderdaad gesproken heeft. □ We hebben met van opwinding gloeiende wangen de verslagen gelezen over de voetbaloorlog in ons land. Daarin werden heel wat 'stappen genomen' om iets te bereiken. Het heeft zo iets geheimzinnigs dit stappen nemen. Er gebeurt iets, maar we mogen lekker niet weten wat. Ondertussen wordt er maar gestapt. De regering zal stappen nemen, alle noodzakelijke stappen zullen genomen worden, de commissie is van plan enige beslissende stappen te nemen. Een heel beroerd opvulsel. □ U mag ook wel daarvoor 'padding' zeggen, maar dan alleen als U de seven times tested milk in paperbottles drinkt. Dat vult ook. □ Nog beter: dat blaast op. □ 'In antwoord op' werd door Charivarius afgekeurd, daar hij dit een barbarisme vond (en réponse, in reply). Nadere onderzoekingen hebben de onhoudbaarheid van dit motief wel aangetoond. Het door hem voorgestelde 'ten antwoord' klinkt zeer stijf. Veel natuurlijker komt ons 'als antwoord' voor. □ Een inwoner van Oss woont aan de weg die naar Hees leidt. Hij schrijft op zijn briefpapier 'Hesche weg'. Een ander zou willen schrijven Heese weg. Wij, die de verschikkingen van de Jutfase weg nu eindelijk te boven zijn: Hese weg. En wel om de volgende reden. De s wordt vóór het achtervoegsel s niet verdubbeld. De weg naar Hees is geen aardrijkskundige naam, maar een afleiding daarvan. Deze afleidingen volgen in de lettergreep vóór dat achtervoegsel de 'nieuwe spelling', dus in ons geval een e: Hese weg. Net als Parijse wafels. □ Er zijn woorden die ons altijd blijven achtervolgen. Bijv. ponsster. Wij hebben al zoveel over dit woord Onze-Taalshalve moeten nadenken en schrijven, dat wij nu wel eens een heuse ponsster zouden willen ontmoeten om haar onze zorgen te vertellen. Al hebben wij dan vroeger, in een weemoedige bui, de ponsster voor een ponster willen laten doorgaan, we zullen ons leven beteren. Ponsster, afgelopen! Wie het nu nog beter wil weten, brenge het woord via zijn volksvertegenwoordiger in de Tweede Kamer ter sprake. Wij hebben de nieuwste woordenlijst. Daarin staat op pag. XLIII: wasster. De verdubbeling komt door de uitgang -ster, dus niet vergelijken met de Parijse wafels en de Hese weg. □ Een krantenbericht: 'Op een vergadering in Dordrecht heeft de Algemene Groningse Vereniging "Grunnen" besloten, dat volwassen Groningers lessen moeten krijgen in de provinciale taal. Stappen zijn gedaan om ook het middelbaar onderwijs in Groningen voor dit streven te interesseren'. Ai, hoe zoetsappig schreven wij over het onderwijs in de streektaal in het vorige nummer! De gehele Nederlandse grond zal eerstdaags van de stappen van alle provinciën gaan dreunen. Van Dordrecht naar Den Haag zijn niet zo veel stappen nodig als van Groningen naar Den Haag. In de laatste stad zitten immers de lui die alles te zeggen hebben. □ Dat zijn wij zelf niet. □ Onze diepste bewondering voor Uw uithoudingsvermogen, als U zonder met de ogen te knipperen tot deze laatste zin van ons lange U vraagt bent gekomen.

Het is de laatste zin van de 23e jaargang. Het volgende jaar zijn wij bijna aan de kwart eeuw toe.